

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Michaela Vávrová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: **N 6208 – Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**

Globální problém chudoby – Přístupy k řešení a možné směry rozvojové spolupráce

The global problem of poverty – Ways to solution and possible directions of development cooperation

DP – PE – KEK - 2011- 71

Bc. Michaela Vávrová

Vedoucí práce: prof. Ing. Fárek Jiří, CSc., katedra ekonomie

Konzultant: Ing. Kocourek Aleš, Ph.D., katedra ekonomie

Počet stran: 104

Počet příloh: 6

Datum odevzdání: 5. května 2011

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 5. května 2011

Michaela Vávrová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat prof. Ing. Jiřímu Fárkovi, CSc., za cenné rady a připomínky, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

Anotace

V roce 1990 žila zhruba jedna třetina populace za méně jak jeden americký dolar denně. Naproti tomu v roce 2004 již můžeme mluvit o jedné pětině celosvětové populace žijící v podmínkách extrémní chudoby. Přes tento obecně klesající trend, ovlivněný zejména rozvojem asijských států, zůstává v některých oblastech situace nadále kritická. Předkládaná práce je koncipována do dvou částí. První část má za úkol blíže představit problematiku chudoby. A to například z hlediska jejího vývoje v čase, členění, měřitelnosti, používaných pojmů a zároveň vymezení oblasti jejího zaměření na země subsaharské Afriky. Druhá část práce by měla poskytnout odpovědi na dvě podotázky. Je současný koncept snižování chudoby (nástroj – ODA) účinný? Popřípadě existují nějaké další možné nástroje, které by mohli mít pozitivní vliv na rozvoj ekonomiky? Celá diplomová práce by tak měla směřovat ke kritickému zhodnocení vybraných současných a navrhovaných způsobů redukce chudoby a předložení závěrečných doporučení.

Klíčová slova

Dambisa Moyo, extrémní chudoba, Oficiální rozvojová pomoc (ODA), Paul Collier, remitence, Rozvojové cíle tisíciletí, subsaharská Afrika

Annotation

In 1990 every third person in the world lived for less than 1 USD. Comparing to every fifth person in 2004 we can talk generally about steadily diffusing trend of lowering the extreme poverty. However it was caused mainly because of the economic rise of some Asian countries, such as China or India. There are still some countries where the situation is very critical. Submitted diploma thesis is structured in two parts. The first part should give some further information about poverty, it's definition, measurement, problems connected to measures and finally targeting on Sub-Saharan Africa countries. The second part is supposed to answer two questions. Is the recent concept (instrument - ODA) efficient in lowering the extreme poverty? Are there any other instruments that could be more effective in influencing the economic development? The entire diploma thesis should be heading for critical evaluation of recent and possible ways to reduce the poverty and finally offering recommendations.

Key Words

Dambisa Moyo, extreme poverty, Official Development Assistance, Paul Collier, Remittance, Millennium Development Goals (MDGs), Sub-Saharan Africa (SSA).

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	11
SEZNAM TABULEK	12
SEZNAM OBRÁZKŮ	13
1. ÚVOD	14
2. GLOBÁLNÍ PROBLÉM CHUDOBY	15
2.1 CO JE TO CHUDOBA A JEJÍ ČLENĚNÍ.....	15
2.1.1 <i>Chudoba z hlediska historického vývoje .....</i>	<i>19</i>
2.1.2 <i>Absolutní chudoba .....</i>	<i>20</i>
2.1.3 <i>Relativní chudoba a Evropský rok boje proti chudobě.....</i>	<i>22</i>
2.2 KVANTIFIKACE, MĚŘENÍ CHUDOBY A PROBLÉMY S TÍM SPOJENÉ.....	23
2.2.1 <i>Problematika spojená s měřením chudoby .....</i>	<i>28</i>
2.3 OFICIÁLNÍ BILATERÁLNÍ A MULTILATERÁLNÍ ROZVOJOVÁ POMOC	30
2.3.1 <i>Obecná definice a členění .....</i>	<i>30</i>
2.3.2 <i>Stručná geneze zahraniční pomoci .....</i>	<i>32</i>
2.3.3 <i>Česká zahraniční pomoc .....</i>	<i>34</i>
2.3.4 <i>Shrnutí zahraniční pomoci .....</i>	<i>36</i>
3. SUBSAHARSKÁ AFRIKA (SSA)	38
3.1 STRUČNÝ PŘEHLED HISTORICKÉHO VÝVOJE SUBSAHARSKÉ AFRIKY	38
3.2 AFRIKA A SVĚTOVÉ MOCNOSTI.....	40
3.2.1 <i>EU a SSA.....</i>	<i>41</i>
3.2.2 <i>SSA a vybrané světové mocnosti.....</i>	<i>42</i>
3.3 SHRUTÍ SITUACE V SSA.....	44
4. VYBRANÉ KONCEPTY BOJE S CHUDOBOU	45
4.1 PLATFORMA OSN, MILÉNIOVÉ CÍLE TISÍCILETÍ.....	45
4.1.1 <i>Cíl: Odstranit extrémní chudobu a hlad. ....</i>	<i>47</i>
4.1.2 <i>Cíl: Dosáhnout základního vzdělání pro všechny .....</i>	<i>49</i>
4.1.3 <i>Cíl : Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti .....</i>	<i>50</i>
4.1.4 <i>Cíl : Snížit dětskou úmrtnost .....</i>	<i>51</i>

4.1.5	<i>Cíl: Zlepšit zdraví matek.....</i>	52
4.1.6	<i>Cíl: Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi .....</i>	54
4.1.7	<i>Cíl: Zajistit udržitelný stav životního prostředí.....</i>	57
4.1.8	<i>Cíl: Budovat světové partnerství pro rozvoj .....</i>	58
4.1.9	<i>Celkové shrnutí plnění rozvojových cílů tisíciletí.....</i>	60
4.2	JEFFREY SACHS	62
4.2.1	<i>Sachsova teorie „pasti“ africké chudoby .....</i>	63
4.3	PAUL COLLIER A PASTI CHUDOBY	67
4.3.1	<i>Rozvojová pomoc.....</i>	68
4.3.2	<i>Vojenské intervence .....</i>	70
4.3.3	<i>Zákony a charty.....</i>	70
4.3.4	<i>Obchodní politika .....</i>	72
4.3.5	<i>Shrnutí.....</i>	74
4.4	DAMBISA MOYO	75
4.4.1	<i>Možná řešení africké chudoby.....</i>	76
5.	SHRNUTÍ JEDNOTLIVÝCH KONCEPTŮ A MOŽNÝCH ŘEŠENÍ.....	80
5.1	PŘÍČINY CHUDOBY	80
5.2	NÁSTROJE	85
5.2.1	<i>Rozvojová pomoc – ODA, řešení či příčina.....</i>	86
5.2.2	<i>Obchodní politika .....</i>	88
5.2.3	<i>Institucionální a administrativní výpomoci.....</i>	89
5.2.4	<i>Vojenské intervence .....</i>	90
5.2.5	<i>Domácí iniciativa .....</i>	91
5.2.6	<i>Dluhopisy versus rozvojová pomoc .....</i>	91
5.2.7	<i>Podpora „shora“ .....</i>	92
5.3	NAVRHOVANÉ KONCEPTY BOJE A SMĚRY ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE.....	92
5.4	SHRNUTÍ	95
6.	ZÁVĚR	97
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	100
	SEZNAM PŘÍLOH.....	104

Seznam zkratek

AU	Africká unie
DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee)
GII	Index nerovnosti mezi pohlavím (Gender Inequality Index)
GDP	Hrubý domácí produkt (Gross Domestic Product)
GNP	Hrubý národní produkt (Gross National Product)
HDI	Index lidského rozvoje (Human Development Index)
HDR	Human Development Report
HPI	Index chudoby (Human Poverty Index)
ILO	Mezinárodní organizace práce (International Labour organization)
MGDs	Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium development goals)
MMF	Mezinárodní měnový fond
MPI	Index chudoby (Multiple poverty index)
OAU	Organizace africké jednoty
ODA	Oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace Spojených Národů
PPP	Index parity kupní síly (Purchasing power parity)
SSA	Subsaharská Afrika
TUL	Technická univerzita v Liberci
UNDP	Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)
WB	Světová banka (World Bank)
WTO	Světová obchodní organizace (World trade organization)

Seznam tabulek

TAB. 1: EVROPSKÉ KOLONIE V SSA PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	39
TAB. 2: ODHADOVANÉ SVĚTOVÉ REZERVY ROPY V ROCE 2008.....	82

Seznam obrázků

OBR. 1: „SÍŤ CHUDOBY“	16
OBR. 2: A.H. MASLOW, PYRAMIDA POTŘEB	18
OBR. 3: POMĚR CHUDÝCH LIDÍ V ROZVOJOVÝCH EKONOMIKÁCH	21
OBR. 4: ZÁKLADNÍ KOMPONENTY HDI	25
OBR. 5: ZÁKLADNÍ KOMPONENTY MPI	26
OBR. 6: POČET LIDÍ ŽIJÍCÍCH ZA MÉNĚ JAK 1,25 USD V LETECH 1990 A 2005	47
OBR. 7: PODÍL PODVYŽIVENÝCH DĚTÍ VE VYBRANÝCH RZ V LETECH 1990 A 2008.....	48
OBR. 8: PŘÍČINY ÚMRTÍ MATEK V RZ V LETECH 1997/2007	54
OBR. 9: POČET DĚTÍ SPÍCÍCH POD ANTIMAL. SÍTÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH AFRIKY V %	56
OBR. 10: STANDARDNÍ NEOKLASICKÝ MODEL EKONOMICKÉHO RŮSTU	64
OBR. 11: MODEL EKONOMICKÉHO RŮSTU S MINIMÁLNÍ ZÁSOBOU KAPITÁLU	65
OBR. 12: PAST ÚSPOR.....	66

1. Úvod

Přestože v celosvětovém měřítku životní úroveň obyvatelstva neudržitelně roste, stále přibližně 1,4 miliardy obyvatel žijí za méně jak 1,25 USD denně a 30 000 dětí umírá každý den v důsledku chudoby. Obecně lze říct, že ještě nikdy v historii nebylo obyvatelstvo tak dobře zásobeno potravinami, jako je tomu v dnešní době, přesto je každé čtvrté dítě žijící v rozvojových zemích podvyživené.

I přes vysokou úroveň vědecké základny, neustále se zvyšujícímu počtu objevů a nových technologií, je stále více než jedna miliarda lidí bez přístupu k zdroji pitné vody, či základním sanitárním zařízením, 1600 matek denně zemře v důsledku porodních komplikací, 72 milionů dětí nemá přístup k základnímu vzdělání a přibližně 2,7 milionů lidí se každý rok nově nakazí virem HIV.

Světová chudoba patří do skupiny globálních problémů, v návaznosti na celosvětový trend globalizace, v konečném důsledku ovlivňuje nás všechny. Po událostech 11. září dosáhl tento problém ještě širších rozměrů, jelikož země s velmi nízkou úrovní rozvoje mohou představovat snadné útočiště pro teroristy.

Hlavním cílem této práce je kritické zhodnocení současných a navrhovaných konceptů boje proti chudobě, na základě kterých budou formulovány závěrečné hypotézy a doporučení. Mezi podcíle patří zodpovězení otázky, zda současný koncept uplatňovaný OSN je účinný v eliminaci chudoby a pokud ne, tak jaké jiné cesty či nástroje by mohly přispět k nastartování ekonomického rozvoje.

Oblasti s nejkritičtější situací představují státy subsaharské Afriky. Více jak padesát procent jejich obyvatel žije pod výše zmíněnou hranicí absolutní chudoby. Proto také budou veškeré nástroje a návrhy řešení zaměřeny pouze na tyto země.

Hlavnímu cíli této práce odpovídá také její struktura. Práce je rozdělena do 3 částí a směřuje od bližšího představení problematiky chudoby a současné situace v zemích subsaharské Afriky, přes hodnocení reálného vývoje ukazatelů chudoby v souvislosti s plněním rozvojových cílů tisíciletí, kritiku dalších vybraných návrhů cílených na eliminaci chudoby, až po předložení vlastních doporučení.

2. Globální problém chudoby

Problém chudoby je v dnešní době součástí agendy prakticky všech sociálních a politických aktérů, a to ať už agendy vlád, multilaterálních institucí, či organizací občanské společnosti. Můžeme najít celou řadu definic z oblasti politické, sociální či ekonomické, které mají odlišné aspekty, liší se ve svých analýzách a následně i v implikacích. Právě proto také, pro svoji komplexnost a provázanost, je vymezení (uchopení) pojmu, co to vlastně chudoba je, poměrně problematické. Tomu se budeme věnovat v následující podkapitole, načež navážeme problematikou měření chudoby a na závěr stručnou genezí boje proti chudobě ve smyslu oficiální rozvojové pomoci.

2.1 Co je to chudoba a její členění

Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva (CESCR) prohlásil v roce 2001, že chudobu lze definovat jako lidskou situaci charakterizovanou trvalým nebo chronickým odepíráním zdrojů, schopností, voleb, bezpečí a moci nutných pro to, aby byla zabezpečena přiměřená životní úroveň a další občanská, kulturní, hospodářská, politická a sociální práva.¹ Obdobně *definuje* chudobu i ekonom Amartya Sen, podle něhož je chudoba taktéž nejen problém materiální, ale mající daleko širší rozměr, jako jsou bezmoc, nemožnost využít základních příležitostí, či ztráta svobody volby. Nízký příjem většinou provází ony zmíněné znaky, včetně sociální exkluze člověka, nebo vystavení násilí.²

Pokud se na problematiku definování chudoby podíváme ze široka, vždy záleží tom, kdo se ptá, jak je chudoba chápána a kdo odpovídá. Takto je možno definovat pět skupin konceptů chudoby. První možná definice chudoby je na základě běžného příjmu („income-poverty“). Chudoba je zde tedy definována výší příjmu a je poměrně snadno měřitelná.³ Druhá skupina („material lack or want“) zahrnuje kromě nedostatku příjmu také další aktiva jako přístřeší, oblečení, nebo například žádný, či minimální přístup ke službám.

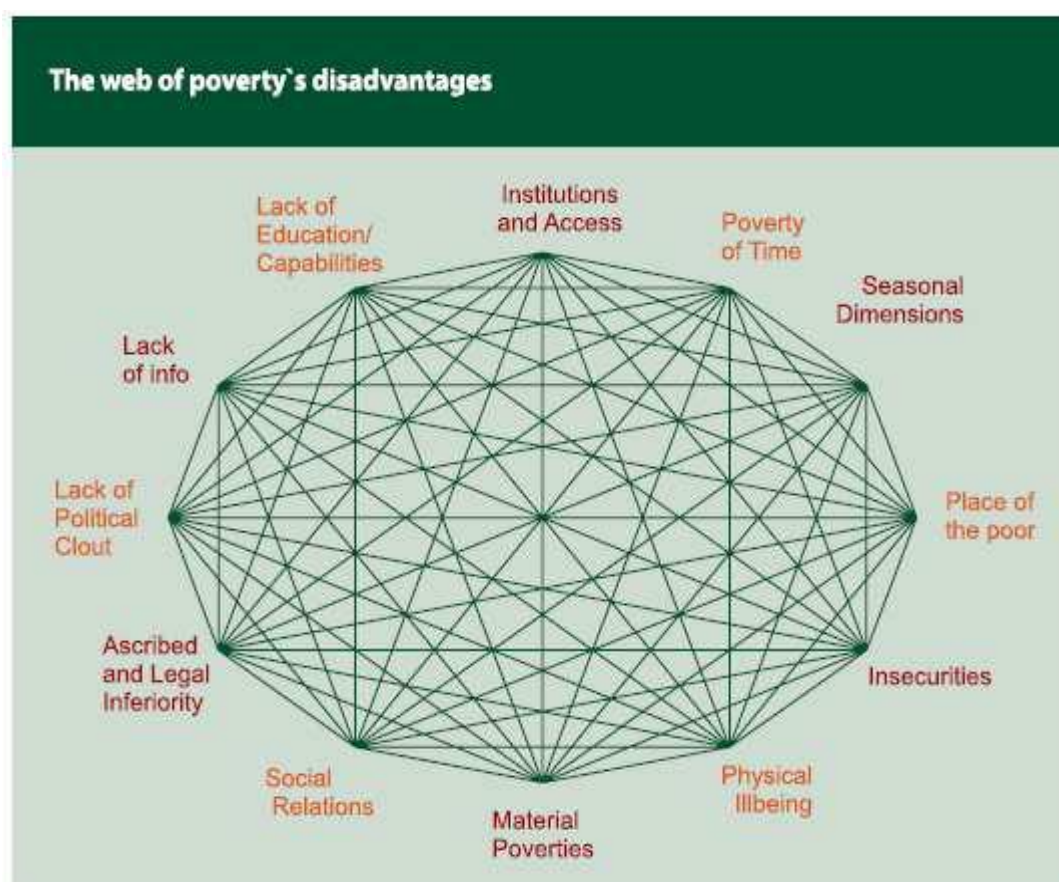
---

¹ SOCIAL WATCH, Právo nežít v chudobě; chudoba jako porušování lidských práv, s.32

² NORBERG, J. Globalizace, 2006, s. 18

³ UNDP, What is poverty? Indicators and measures, Robert Chambers, s.3-4

Třetí skupina, také nazývána jako „capability deprivation“, ztráta schopností zahrnuje kromě materiálního nedostatku také potřebu, či absenci lidských schopností, možností, sebeuznání (zapojení) ve společnosti.(Amartya Sen). Čtvrtá skupina představuje ještě komplexnější nedostatek. Můžeme říct, že zde materiální nedostatek představuje pouze jeden z několika vzájemně se ovlivňujících dimenzí. Zjednodušeně řečeno se jedná o různé formy (druhy) chudoby, které se spojují, vzájemně prolínají a tvoří takzvanou „sít' chudoby“, ⁴ což znázorňuje následující obrázek.

Obr. 1: „Sít' chudoby“

Zdroj: UNDP, What is poverty? s.3-4

Je důležité uvést, že tyto čtyři výše uvedené kategorie (skupiny) definic chudoby, jsou zkonstruovány odborníky z rozvinutých ekonomik. Vychází z „našeho“ vzdělání, myšlení, zkušeností a odráží „náš“ pohled na to, které základní prvky musí rozvoj splňovat.

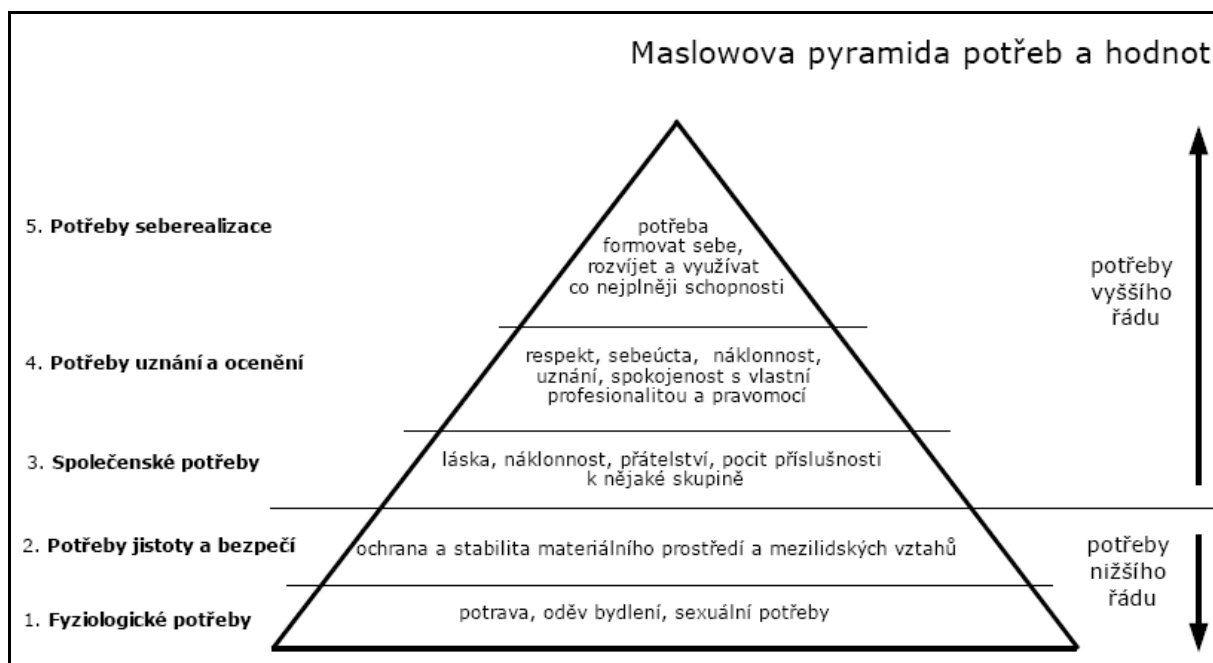
⁴ UNDP, What is poverty? Concepts and measures, Robert Chambers, s.3-4

Poslední pátá skupina zachycuje mnohoúrovňovost chudoby nejobsáhleji. Oproti předchozím se liší tím, kdo definuje chudobu. V tomto případě to byly přímo chudí lidé a jedním z podkladů byl například výzkumný program Světové banky „Voices of the Poor“, kdy bylo dotazováno 20 000 chudých mužů a žen ve 23 rozvojových zemích. Už jen slovo „chudoba“ se ukázalo jako poměrně problematické a v mnoha zemích ani nemělo význam. Nejpoužívanější „bad life, bad life quality, illbeing“ nezahrnovaly jen materiálový nedostatek, ale spoustu jiných aspektů jako například celou řadu nejistot, starostí, přetrvávající bezmoci, špatné životní, pracovní podmínky ale také špatné sociální vztahy, hlavně mezi pohlavími. Až v této páté skupině se naráží na fakt, zda byla ona otázka vůbec formulována správně a pokud ne, možná by následovaly jiné odpovědi a také jiná možná řešení.⁵

Pokud se na chudobu podíváme jako na určitý víceúrovňový (multidimensional) problém, můžeme najít těžiště již v díle amerického psychologa Abrahama H. Maslowa publikovaném v roce 1954 *Motivation and Personality* (Motivace a osobnost). Viz obrázek č. 2. související s rozlišením různých druhů potřeb a z nich plynoucích různých priorit při jejich uspokojování, v našem případě nedostatečném.

---

⁵ UNDP, What is poverty? Concepts and measures, Robert Chambers, s.3-4

Obr. 2: A.H. Maslow, pyramida potřeb

Zdroj: Maslow A.H., *Motivation and Personality*, 1943

Z obrázku je patrné, že neexistují pouze potřeby fyziologické, ale i potřeby tzv. vyššího řádu. Jak stoupáme po Maslowově pyramidě potřeb, komplikuje se definice chudoby a tím i možnost vyčíslit chudobu.⁶ Dle takto vymezené chudoby vyvstává hned několik otázek, je možno vůbec číselně vyjádřit, kvantifikovat chudobu? Která z výše uvedených druhů je používána pro potřeby statistické? Nejčastěji je používána sada několika indikátorů, které jsou zaměřeny na různé druhy potřeb. Jednotlivé metody měření chudoby jsou seřazeny do několika kategorií a víceméně korespondují s Maslowou pyramidou potřeb. Potřebám nižšího řádu odpovídají indikátory zachycující spotřebu, či příjem jednotlivce (níže uved. hranice chudoby 1,25 dolaru na den), či naopak potřeby tzv. vyšších řádů jsou měřeny prostřednictvím složených indikátorů, jako například HDI – Human development index, neboli indexem lidského rozvoje. Více v kapitole Problematika měření chudoby.

⁶ PUTNA, M. Rozvojové cíle tisíciletí, Brno 2009

2.1.1 Chudoba z hlediska historického vývoje

Myšlenka nastavení nějaké koncepce, na základě které bychom mohli přesně definovat a kvantifikovat chudé, zde existuje poměrně dlouho. Z historického hlediska můžeme vysledovat tři výrazné formy (koncepty) definování chudoby založené na životním minimu („subsistence“), základních lidských potřebách („basic needs“) a relativním strádání („relative deprivation“). Již od devadesátých let 90. století byli za chudé označováni ti, jejichž příjmy nebyly dostatečné pro zajištění a udržení fyzického zdraví. V roce 1903 Charles Booth a B. Seebohm Rowntree *definovali* své práci *Life and Labour of People in London* na základě určitých příjmů jedince „chudé a „velmi chudé“ Finanční suma hranice chudoby se skládala ze tří komponentů: potraviny, nájem a ostatní (oblečení, topivo, světlo..).⁷ Poprvé byla také zde byla také stanovena ona hranice chudoby („line of poverty“). Přes kritiku tohoto konceptu pro zohledňování spíše jen fyzických než sociálních potřeb, dodnes patří zajištění dostatku stravy k všeobecně prioritním úkolům. Od 70. let dvacátého století došlo k postupnému definování **chudoby jako nedodržení lidských práv a potřeb** („basic needs“), podpořené ILO. Jednalo se v podstatě o rozšíření původní definice, kdy vedle požadavků k uspokojení materiálních potřeb se kladl důraz také na přístup k základním službám, jako například přístup k pitné vodě, vzdělání, veřejné dopravě či zdravotní péči. Ke konci 20. století dochází k formulaci třetího významu chudoby „relativity“, neboli **relativní chudobě**. Díky globalizaci dochází ke spojování lidí a jejich životních standardů, ale zároveň růstu nerovností uvnitř i mezi zeměmi.⁸ Relativní chudoba je uplatňována vůči důchodovým nerovnostem uvnitř určitých zemí. V poslední době je také často diskutován trend důchodových nerovností mezi nejbohatšími a nejchudšími zeměmi, který je rostoucí, čímž dochází k prohlubování těchto nerovností.⁹

---

⁷ ČAPEK, O. Americké pojetí chudoby, 2004

⁸ UNDP, TOWNSEND, P. What is Poverty? An historical perspective, s.6-7.

⁹ KRAFT, J., FÁREK J., Světová ekonomika a ekonomická integrace v období globalizace, s. 71

2.1.2 Absolutní chudoba

Pokud mluvíme o chudobě v mezinárodním měřítku, používá se hlavně pojem chudoba „**absolutní**“. Za „absolutní“ chudobu je považován stav, kdy nedostatek prostředků neumožňuje uspokojovat základní životní potřeby do té míry, že je ohrožena sama existence člověka.¹⁰ Denní příjem jednotlivce je zde nižší než ona zmíněná hranice chudoby, která od roku 2005 činí 1,25¹¹ dolarů přepočteno dle parity kupní síly různých národních měn. Absolutní chudobou je v současnosti dle údajů OSN zasažena 1,4¹² mld obyvatel. Druhou poměrně velkou skupinou jsou lidé, žijící na hranici chudoby („chudí jedinci“), jejichž příjmy se pohybují do 2 dolarů na den. Neboli tedy, za sekundárně chudé jsou považováni ti, kteří žijí nad hranicí chudoby, ovšem jejich příjmy jsou dostatečné pro zajištění pouze základních, k životu zcela nezbytných podmínek, aniž by mohli kupovat cokoliv více.¹³

Absolutní chudoba je spojována hlavně s rozvojovými zeměmi a v menší míře tranzitními ekonomikami. Viz následující obrázek Obr. 3. Můžeme říci, že díky hospodářskému vzestupu Číny a Indie došlo k výraznému zlepšení situace v centrální Asii, zatímco v jižní Asii a oblast subsaharské Afriky zůstává situace v podstatě neměnná. OSN každý rok uvádí nejméně rozvinuté země (Least developed countries), v současné době tento seznam obsahuje 50 zemí, z nich převážná většina se nachází na africkém kontinentu. Viz příloha č. 1

---

¹⁰ Deaton, 2010, Price indexes, inequality and measurement of world poverty

¹¹ UNITED NATIONS, The Millennium development goals report, 2009

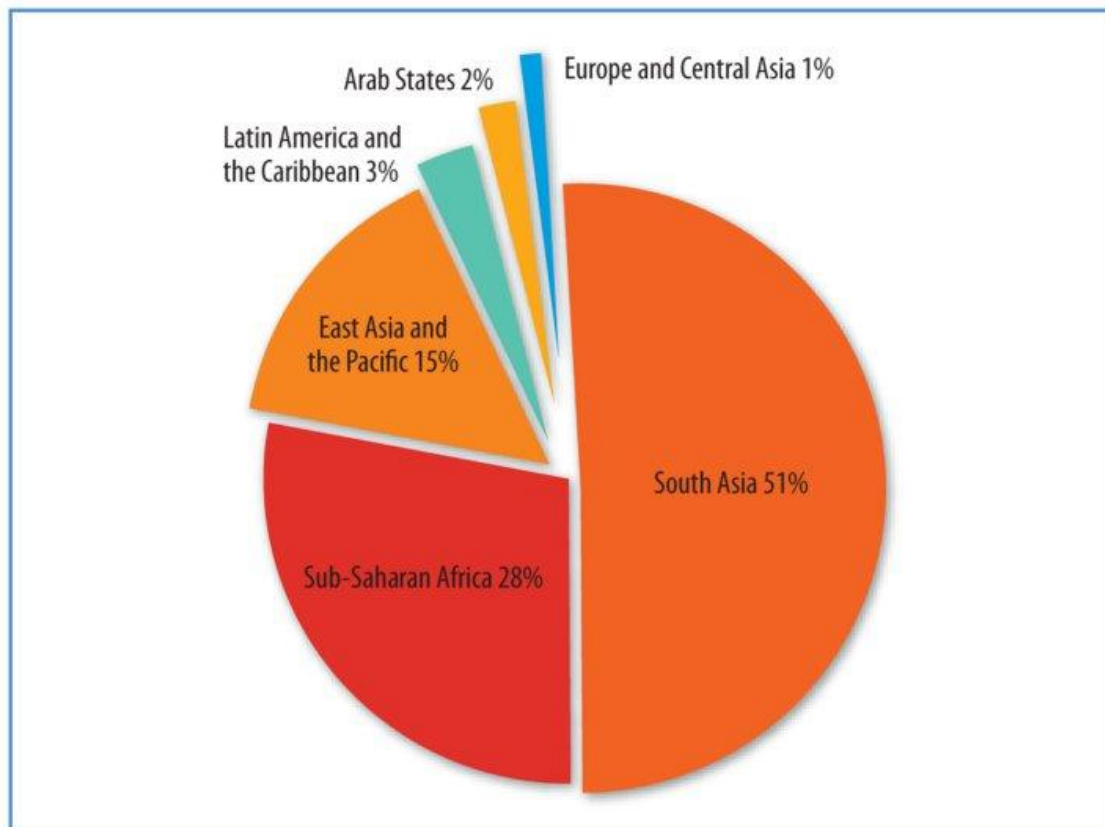
¹² UNITED NATIONS, The Millennium development goals report, 2009

¹³ Deaton, 2010, Price indexes, inequality and measurement of world poverty

FIGURE

5.10**Most of the world's multidimensional poor live in South Asia and Sub-Saharan Africa**

Distribution of the world's multidimensional poor living in developing countries

Note: The sample includes 98 developing countries covering 92 percent of the population in developing countries.

Source: HDRO calculations using data from Alkire and Santos (2010).

Obr. 3: Poměr chudých lidí v rozvojových ekonomikách

Zdroj: Human development report 2010, online

Tyto země musejí splňovat několik kritérií.

- **nízký příjem**, měřený HDP na osobu (GNI per capita)
- **nízký stupeň lidského rozvoje** – Měřen Indexem lidského rozvoje, viz 2.2
- **ekonomická náchylnost (economic vulnerability)** – Na základě Indexu ekonomické náchylnosti, který je opět založen na několika indikátorech. a) nestabilita zemědělské produkce, b) nestabilita exportu zboží a služeb, c) podíl

tradiční výroby a moderních služeb na GDP, d) koncentrace ekonomiky a e) velikost ekonomiky.¹⁴

2.1.3 Relativní chudoba a Evropský rok boje proti chudobě

Dalším základním pojmem je „relativní“ chudoba. Za relativní chudobu je považován stav, kdy jedinec, rodina, či sociální skupina uspokojuje své potřeby na výrazně nižší úrovni, než je průměrná úroveň v dané společnosti. Zde se tedy jedná o důchodovou nerovnost uvnitř jednotlivých států. Je možné ji dále členit na subjektivní a objektivní chudobu. Objektivní chudobu stanovuje stát, subjektivní představuje vlastní hodnocení svého stavu.¹⁵

O tom, že je problematika chudoby stále nanejvýš aktuální, svědčí fakt, že Evropská komise vyhlásila rok **2010 Evropským rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení**. V Evropské unii jsou za chudé považováni lidé, jejichž příjem je nižší než 60 % mediánové mzdy v zemi, kde žijí. Což v praxi představuje zhruba 80 milionů Evropanů žijících na hranici chudoby, či pod ní. Jeden občan z deseti žije v domácnosti, kde nikdo nepracuje.

Mezi hlavní cíle Evropského roku patřilo uznání práv občanů žijících v chudobě a jejich nároku na důstojný život, podpora aktivního přístupu veřejnosti k dané problematice, či například podpora soudržnosti společnosti a opětovné potvrzení politického závazku EU bojovat proti chudobě a sociálnímu vyloučení. V rámci celého roku 2010 se ve všech zemích Evropy konalo velké množství akcí a projektů vycházejících vždy z konkrétních podmínek dané země. Více informací na www.2010againstpoverity.eu.¹⁶

---

¹⁴ UNITED NATIONS, The least developed countries report, 2004

¹⁵ TOMEŠ, I. O chudobě jako o sociální události, (online)

¹⁶ EVROPSKÁ KOMISE. 2010 Evropský rok boje proti chudobě: iniciativy EU, (online)

2.2 Kvantifikace, měření chudoby a problémy s tím spojené

V předchozí kapitole byl nastíněn vývoj definice chudoby a její proměny z hlediska času. To se ovšem také odráželo ve způsobu kvantifikace chudoby a přístupech k měření. V následující podkapitole nejprve budou některé základní momenty připomenuty z hlediska vývoje jednotlivých indikátorů, dále možné členění indikátorů, vybrané metody měření chudoby a v závěru problémy, na které se v současnosti stále naráží v souvislosti s měřením chudoby.

Koncepty měření a kvantifikace chudoby byly původně založeny na existenčním minimu, které bylo odvozeno od minimální nutriční hodnoty potravy, nutné k zajištění přežití. Tento koncept byl zhruba od sedmdesátých let 20. stol. rozšířen o základní lidské potřeby, např. vzdělání, atd. Zde již byla patrna jasná tendence rozšíření původního ukazatele a formulace tzv. složených indikátorů postihující širší spektrum lidských potřeb, i již zmíněné potřeby vyšších řádů. Na konci 20. stol. se začal používat koncept „relative deprivation“, v němž je zachycena myšlenka nemožnosti plně participovat chudobu například v ekonomickém, politickém a právním životě.¹⁷ V roce 1990 byla zavedena Světovou bankou hranice chudoby jeden americký dolar na den, jako hranice „absolutní“ či extrémní chudoby, která byla později předefinována na 1.024 téže měny. Vzhledem k nestabilitě dolaru a zjevnému rozdílu v dostupnosti zboží a služeb byla na konci roku 2007 byla nastavena hranice 1,25 USD na základě nové metodiky PPP, která zohledňuje kupní sílu jednotlivých měn.¹⁸

Existuje mnoho možností, jak přistupovat k indikátorům chudoby. Dle UNDP lze ukazatele měření chudoby například rozčlenit následujícím způsobem:

- 1 **monetární indikátory** – Odvozené od příjmu či spotřeby jednotlivce na hlavu a den.
Indikátor: hranice chudoby 1,25 dolaru na den

---

¹⁷ UNDP, TOWENSEND, P. What is Poverty? An historical perspective, s.6-7.

¹⁸ TOŽIČKA, T. Chudší než jsme mysleli. (online)

2. **indikátory založené na tzv. capability approach** - Chápání chudoby jako omezení určitých minimálních svobod „substantive freedoms“, kam patří například nemožnost dožití stáří, svobodné obchodování, aj. Ukazatel například : HDI – index lidského rozvoje, či HPI (human poverty index) index chudoby, viz níže.
3. **indikátory sociálního vyloučení** – Chudoba je zde chápána hlavně jako vyloučení ze společenského a sociálního života, měření zaměřené zejm. na etnické menšiny, či sociální skupiny.
4. **indikátory založené na tzv. participatory approach** – Zde si chudí sami vymezují chudobu, a prostředky a nástroje, které oni sami potřebují k jejímu překonání.¹⁹

Problematika měření chudoby, představuje velmi diskutované téma. Můžeme říct, že dosud neexistuje jednotné měřítko, které by rozčlenilo země na vyspělé a rozvojové. Jak již bylo zmíněno, členění na základě příjmu a spotřeby si stále uchovává určitý význam. Díky poměrně snadné kvantifikovatelnosti chudoby představuje koncepčně snadnější užití ve standardní analýze ekonomických změn. I přes kritiku určité jednostrannosti Světová banka pro stanovení oné hranice chudoby používá mimo jiné i ukazatele parity kupní síly (PPP).

Index parity kupní síly (Purchasing Parity Power) představuje index, který srovnává nákupní koš tisíce položek ve 146 zemích světa. Jednoduše řečeno má stanovit, kolik peněz musí lidé vydat na to, aby si v různých zemích mohli koupit stejnou věc (produkt). Slouží tedy ke porovnání příjmů v různých zemích a pro stanovení hranice extrémní chudoby.²⁰

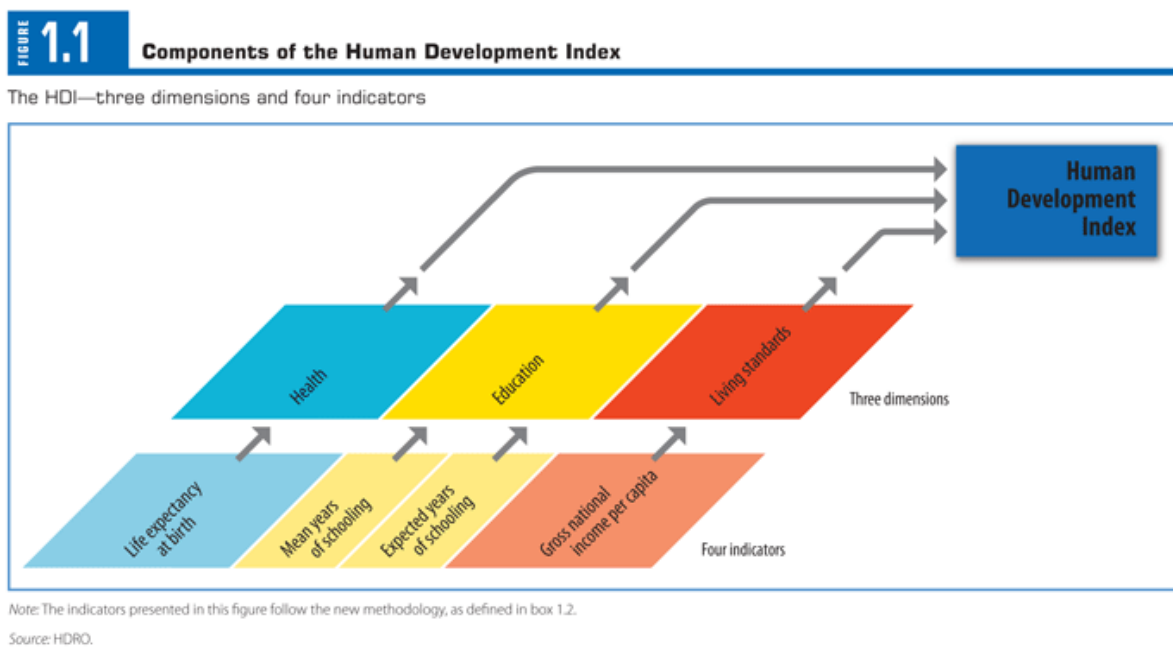
Právě ona zmíněná kritika jednostrannosti a zaměřenosti pouze na ekonomické aspekty lidského rozvoje podnítila vznik dalších komplexnějších ukazatelů. Mezi první takovéto indikátory patří **Index lidského rozvoje (HDI)** sestrojený UNDP a poprvé publikovaný

---

¹⁹ PUTNA, M. Rozvojové cíle tisíciletí, 2009

²⁰ Tomáš Tožička, Příliš vzdálené rozvojové cíle, 2008

roku 1990 v první zprávě Human development report.²¹ **Index lidského rozvoje** zohledňuje jak ekonomické, tak sociální aspekty rozvoje. Vychází z HDP na osobu, úrovně dosaženého vzdělání a zdraví (úrovně zdravotní péče). Konkrétně tedy zahrnuje průměrnou očekávanou délku života při narození, dále úroveň vzdělanosti stanovenou podílem gramotného obyvatelstva a podílem obyvatelstva navštěvující první, druhý a třetí stupeň škol a hmotnou životní úroveň vyjádřenou HDP na osobu v USD v přepočtu na paritu kupní síly.²² Viz následující obrázek.

Obr. 4: Základní komponenty HDI

Zdroj: Human development report 2010, online

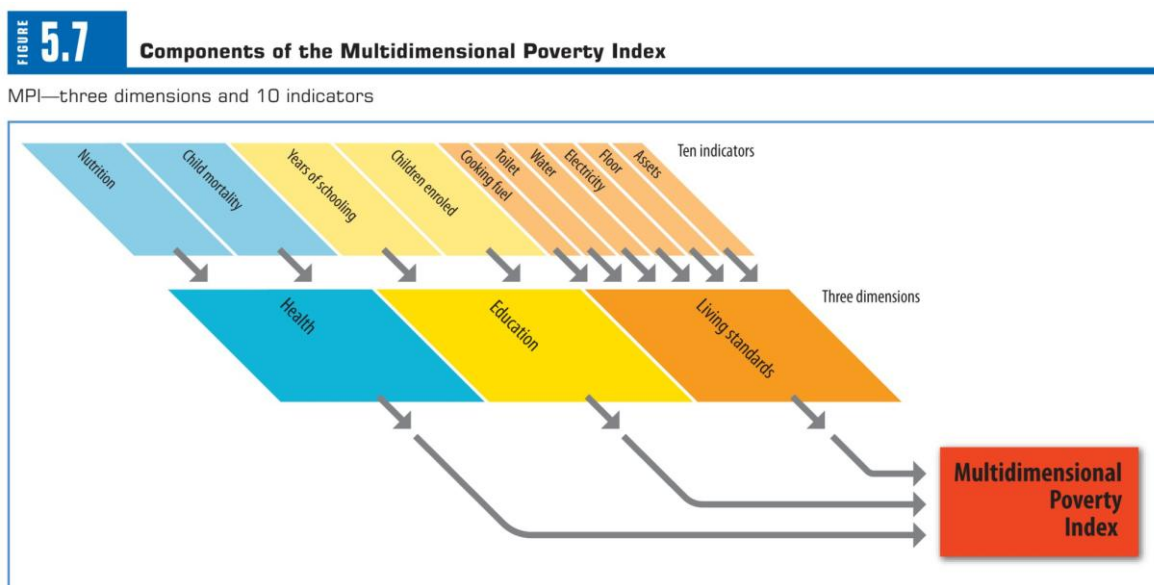
V roce 1996 byl představen další komplexní index Human Poverty Index (HPI), neboli Index chudoby, který je v podstatě určitým pokračováním Indexu lidského rozvoje. Zaměřuje se na 3 oblasti – možnosti dožití „capability survive“ měřenou náchylností k předčasným úmrtím (počítány úmrtí do 40 let), úroveň vzdělanosti určenou mírou

²¹ UNITED NATIONS, What is poverty? SAKIKO FUKUDA-PARR, The Human Poverty Index, s. 7-8

²² KRAFT, J., FÁREK J., Světová ekonomika a ekonomická integrace v období globalizace, s. 74

gramotnosti dospělého obyvatelstva a přístupem k soukromému příjmu stejně jako veřejnému zásobování („public provisioning“) měřen procentem podvyživených dětí do věku pěti let a procentem lidí bez přístupu k pitné vodě. Tyto indikátory nejsou příliš relevantní pro rozvinuté země, proto byl vyvinut i HPI-2, který je přizpůsoben na země OECD.²³

Nejnovějším komplexním měřítkem chudoby je mnohorozměrný index chudoby („Multidimensional Poverty Index-MPI“), který byl na podzim roku 2010 uveden jako nástupce HPI. Postihuje 3 oblasti lidského života a to zdraví, vzdělání a určité životní standardy. Ty jsou měřeny pomocí deseti indikátorů, každému indikátoru je navíc přiřazena určitá váha. Jednotlivé indikátory můžeme vidět na následujícím obrázku č. 5. Domácnost je považována za chudou, pokud nesplňuje od dvou do šesti indikátorů z deseti, dle jejich váhy, tzn. Přibližně na více než 30 procentech použitých indikátorů.²⁴

Obr. 5: Základní komponenty MPI

Zdroj: Human development report, 2010)

²³ UNDP, What is poverty? Concepts and measures, SAKIKO FUKUDA-PARR, The Human Poverty Index, s. 7-8

²⁴ UNDP, Human development report 2010, s. 94 - 97

Měřítko, jak posuzovat rovnost mezi pohlavími je problematická záležitost. Jedním z novějších ukazatelů je „Index genderové spravedlnosti“, který vyvinul Social Watch. Je postaven na měřitelných ukazatelích, které posuzují postavení žen ve společnosti v třech oblastech:

1. Vzdělání
2. Ekonomická participace
3. Postavení ve společnosti

V oblasti vzdělání jsou indikátory gramotnost, nástup na základní školu, nástup na střední školu a nástup na vysokou školu. Za zmínku stojí že, přesto, jak již může být patrné z výše uvedených údajů, zde bylo dosaženo relativně velké rovnosti, ve 40% zemí se situace zhoršila.²⁵ V oblasti ekonomické participace se pro kvantifikaci používají ukazatele míry ekonomické aktivity a odhadovaného příjmu. Dle Social Watch se globálně ekonomická nerovnost snižuje, ovšem na úrovni národních ekonomik se situace zhoršuje. Zde lze říci, že nejhorší situace je v tranzitních ekonomikách a zemích východní Evropy, a to například v Litvě, Bělorusku, Slovensku a Makedonii. Naopak na vrcholu pomyslného žebříčku stojí skandinávské země – Švédsko, Norsko, Dánsko, Finsko. V ukazateli postavení ve společnosti jsou kvantifikovány v procentech – ženy na technických pozicích, v managementu a vedení vládních úřadů, v parlamentu a na ministerských pozicích. Tato oblast skončila v hodnocení velmi špatně.²⁶

Rozvojový program UNDP ve své nejnovější zprávě z roku 2010 mimo indexu MPI také představil tzv. GII - Gender Inequality Index, neboli volně přeloženo Index nerovnosti mezi pohlavími, který vychází ze stejných principů (jako index genderové spravedlnosti), zahrnuje také 3 oblasti měřené pomocí 5 indikátorů.²⁷

---

²⁵ Social Watch, Právo nežít v chudobě, 2010

²⁶ TOŽIČKA, T. Příliš vzdálené cíle, 2008

²⁷ UNTD, Human development report 2010

2.2.1 Problematika spojená s měřením chudoby

s měřením chudoby je spojena řada problémů, komplikací a nevyřešených otázek. Jsou kritizovány metody měření, jednotlivé indikátory, používaná data, či například fakt, že statistické údaje neodráží skutečnou situaci. Pokusíme se některé z nich níže nastínit.

Jak již bylo výše několikrát uvedeno, dosud nebyl vyvinut takový index, který by zohlednil všechny aspekty chudoby. Mezi aktuálně používané indikátory chudoby (v kombinaci s ostatními) stále patří ona hranice chudoby stanovená na 1,25 USD podle parity kupní síly (PPP) národních měn. Největší výhrady k tomuto ukazateli odráží jednostrannost a zaměřenost pouze na materiální aspekty života. Pogge a Reddy odkazují na to, že příjem rozvojové populace představuje poměrně problematický ukazatel, jelikož je v rozvojových zemích velmi nestálý, navíc má v mnoha chudých zemích výhradně podobu naturální. Při konstrukci indexů PPP Světovou bankou kritizují zejména fakt, že jsou používány ceny veškerého spotřebního zboží, nejenom zboží spotřebovávané v chudých zemích. Přitom jednotlivé spotřební koše se v různých zemích liší, z hlediska rozmanitosti regionů a uspokojování kalorických a nutričních hodnot.²⁸ Díky snaze doplnit příjmovou metodu o další dimenze chudoby, vznikla řada komplexních indikátorů, z nichž některé byly zachyceny výše. Přesto i tyto ukazatele jsou spojeny s řadou kritik, které reflektují zejména skutečnost, že jsou stále opomíjeny některé důležité stránky života, jako například zapojení se do sociálního, politického života, aj.

Dalším problémem, na který se naráží v souvislosti s měřením chudoby, je špatná dostupnost dat a jejich aktuálnost. Ve většině aktuálních oficiálních statistikách jsou použity data několik let stará. Například v nejnovější zprávě OSN o plnění Rozvojových cílů tisíciletí z roku 2010 jsou použita data u většiny rozvojových zemí z roku 2005, u některých i z roku 2002.²⁹ V čem spočívá problém? Nedostupnost dat v některých zemích je způsobena přetrvávajícími nepokoji či občanskými válkami. Další možnou odpovědí je

---

²⁸ POGGE, T. , REDDY, S. How not to count the poor, 2009, (online)

²⁹ UNITED NATIONS, Millennium development goals, 2010

stále špatná úroveň probíhajících průzkumů na lokální úrovni, nebo například neochota a nezájem chudých lidí poskytovat informace.

V neposlední řadě je třeba zmínit problematiku spojenou s vypovídací schopností uveřejňovaných statistických dat. Jedním z faktorů, který ovlivňuje oficiální statistické údaje ve smyslu odklonu od skutečnosti, je úmrť chudých lidí. To, ať už z důvodů podvýživy, nemocí jako AIDS, atd., ovlivňuje oficiální statistiky v pozitivním smyslu, čímž je myšlena redukce chudoby. Nárůst úmrť z důvodů podvýživy může být tedy v konečném kontextu prezentován jako pokrok v boji proti chudobě. Dalším z kritických prvků, který není zohledňován, jsou nerovnosti uvnitř domácností. Základním prvkem všech výzkumů jsou příjmy na úrovni domácnosti. Tyto data už ovšem nezohledňují jednotlivé spotřeby v rámci dané domácnosti.³⁰ Je patrné, že tento příjem musí být rozdělen mezi všechny členy domácnosti, ale už není zohledňováno, že například děti a matky spotřebovávají daleko menší procento celkové spotřeby než muži. Což naznačuje, že oficiální statistické údaje jsou nižší, než by ve skutečnosti se zohledněním redistribuce příjmu v rámci rodiny ukázaly. Stejně jako na úrovni domácností nejsou ve statistikách zohledněny její členové, tak na úrovni státu nejsou zohledněny jednotlivé oblasti. To znamená, že ačkoliv země jako celek může vykazovat klesající tendence chudoby, jednotlivé regiony se většinou liší a v některých oblastech může dojít k jejímu růstu. Čímž můžeme říci, že skutečně chudí v dané zemi v podstatě „pykají“ za zlepšení životních podmínek jiných.³¹

Problémů souvisejících s měřením a evidováním chudoby je velké množství a už jen jejich vyjmenování by přesahovalo rámec této práce, proto byly vybrány pouze některé za účelem nastínění aktuální situace a správnému pochopení později interpretovaných dat.

---

³⁰ KANBUR, R. Poverty, disconnected, Finance& Development, 2010

³¹ KANBUR, R. Poverty, disconnected, Finance& Development, 2009

2.3 Oficiální bilaterální a multilaterální rozvojová pomoc

V následující podkapitole se budeme zabývat Oficiální bilaterální a multilaterální rozvojovou pomocí (zkráceně také „zahraniční pomoc“) s cílem poskytnout alespoň základní rámec o tom, jak vypadá, jaké jsou její formy, jak se vyvíjela, co je pro ni dnes charakteristické, což potom bude podrobněji rozebráno i v kapitole čtyři a pět.

2.3.1 Obecná definice a členění

Rozvojovým zemím je poskytována jak finanční, tak technická podpora z různých zdrojů. Celosvětové poskytování zahraniční pomoci představuje velmi složitý a diverzifikovaný mechanismus. Dle jejího účelu lze zahraniční pomoc dělit na pomoc rozvojovou a pomoc humanitární. Rozvojová pomoc má dlouhodobý charakter, týká se oblasti sociální, ekonomické infrastruktury, či například poskytování pomoci při formování státní správy. Zato pomoc humanitární je zpravidla krátkodobá a je poskytována v reakci na mimořádné události. Dále může mít zahraniční pomoc charakter vládní, nevládní či kombinací obou. Je daleko nad rámec této práce se zabývat všemi typy zahraniční pomoci, proto se dále budeme zabývat pouze pomocí vládní.³²

Významným prvotním zdrojem prostředků na pomoc rozvojových zemí jsou právě vlády. Dárcovské vlády nakládají s těmito prostředky buď samy, či prostřednictvím nevládních organizací, což představuje takzvanou bilaterální pomoc. Nebo prostředky poskytují multilaterálním agenturám (hlavně v systému OSN), či mezinárodním finančním institucím („multilaterální pomoc“). Většina finančních prostředků pochází ze zemí OECD, které jsou také celosvětově nejen největším poskytovatelem bilaterální pomoci ale zároveň poskytují zdroje pro multilaterální organizace.³³ Koordinačním orgánem v rámci OECD je tzv. Výbor pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee - DAC), jejíž členem

---

³² HALAXA,P. Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí,(online)

³³ HALAXA,P. Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí,(online)

je, mimo většiny členských zemí OECD, například také Evropská unie. Jedná se o základní orgán, jehož pomocí jsou řešeny veškeré záležitosti týkající se pomoci rozvojovým zemím.

Zdroje finančních prostředků zemí DAC:

- financování aktivit vybraných orgánů systému OSN
- účast v mezinárodních finančních institucích (Světová banka, MMF, regionální rozvojové banky)
- přímá bilaterální rozvojová pomoc
- úvěry poskytované komerčními bankami
- a přímé investice

První čtyři lze řadit mezi rozvojovou pomoc. V průměru členské země DAC realizují více než 90 % celosvětové Oficiální rozvojové pomoci, čímž představují nejvýznamnější sdružení dárcovských zemí.³⁴

Oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance, ODA) je představuje soubor transferů do rozvojových zemí a multilaterálních institucí. Jedná se o transfery poskytované oficiálními místy, tzn. vládami států či místními vládami, nebo jejich výkonnými orgány. Tyto transfery musí dle Výboru pro rozvojovou pomoc při OECD splňovat určitá kritéria:

- Cílem jejich poskytování musí být podpoření ekonomického rozvoje a blahobytu v rozvojových zemích.
- Nesmí mít komerční charakter
- Musí obsahovat tzv. Grantovou složku, která tvoří minimálně 25%.

---

³⁴ HALAXA, P. Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí, (online)

V rámci tzv. Oficiální rozvojové pomoci je rozvojovým zemím poskytováno cca 60 miliard dolarů ročně. Mezi její nejčastější formy patří projekty na podporu rozvoje, například ve formě zvýhodněných půjček či pomoci likvidace následků v případě živelných katastrof, ozbrojených konfliktů aj. Přičemž skutečné využití těchto prostředků je diskutované téma, stejně jako, zda rozvojová pomoc skutečně vyvolává hospodářský růst.³⁵

2.3.2 Stručná geneze zahraniční pomoci

Zahraniční pomoc je poskytována již od druhé světové války. Do současnosti bylo na pomoc rozvojovým zemím poskytnuto více jak 1 bil. amerických dolarů, přesto doteď není jasné, zda tato rozvojová pomoc skutečně přispěla rozvoji ekonomik těchto zemí. Jedním ze základních kamenů rozvojové pomoci bylo založení Organizace spojených národů v roce 1945, kdy již v úvodní části charty OSN je zmínka o společném úsilí o sociální rozvoj a vyšší životní úrovni pro všechny lid ve svobodném světě. Druhým stavebním kamenem byla realizace Marshallova plánu poválečné obnovy Evropy roku 1948, kdy během čtyř let bylo do Evropy poskytnuto téměř 13 miliard dolarů, z toho 90 % grantově, čili nenávratně. Třetí oblastí poskytování finanční pomoci byla pomoc dekolonizovaným zemím, neboli snaha o udržení výsadních postavení bývalých mocností v těchto zemích, což bude dále i rozebráno v kapitole o historii subsaharské Afriky. Poskytování bilaterální pomoci mělo již v počátcích strategické důvody a bylo podmíněno například vzdáním se určité suverenity. Další fázi zahraniční pomoci můžeme datovat do 60. let, kdy byla založena International Development Association v rámci Světové banky a byl zaveden systém pomoci prostřednictvím zvýhodněných půjček. V 70. letech došlo k růstu cen těchto půjček a obrovskému zadlužení rozvojových zemí. Ironií je, že se splátky těchto půjček staly zdrojem příjmů jak pro Světovou banku tak i Mezinárodní měnový fond, jelikož přesáhly dalece hodnotu získaných prostředků.³⁶ V osmdesátých letech byla pro dárcovskou pomoc charakteristická vysoká podmíněnost, zároveň byla tato pomoc vázána na podporu

---

³⁵ HALAXA, P. Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí, (online)

³⁶ POŘÍZKOVÁ, A. Evropská rozvojová politika od LOMÉ po EPA, In :Česko proti chudobě, 2008

vlastního exportu. Přelom devadesátých let byl spojen s rozpadem východního bloku a přechodu k liberalizaci obchodu, což ze strany zemí západní Evropy a USA nezaznamenalo takovou podporu jako za Marshallova plánu po válce. Již od šedesátých let došlo k vyčlenění skupiny zemí, které neposkytovaly pomoc na postkoloniálním ani vojensko-strategickém základě. Tato pomoc bývá někdy nazývána jako „real aid“, typické pro ni byl prvotní motiv solidarity a úsilí o rozvoj a porozumění. Do této skupiny patří Kanada, Holandsko a skandinávské země.

Vývoj co se týče sektorů, do kterých byla zahraniční pomoc poskytována, je možno sledovat na činnosti DAC. Šedesátá léta byla ve znamení pomoci rozvoje infrastruktury a průmyslové výroby. V dalších letech došlo postupně k přesunutí pozornosti na člověka, základním lidským potřebám a rozvoji zemědělství.⁸⁰ Léta se nesla ve znamení ochrany životního prostředí a úlohy žen v rozvoji. V devadesátých letech dochází k poskytování velké části grantů do oblasti sociální infrastruktury a služeb, tzn. například školství, zdravotnictví, či dodávky vody. Značná část půjček se naopak koncentrovala na ekonomickou oblast. Oblast zemědělství se nesla ve znamení opouštění od takzvaných megaprojektů a zaměřování se na menší účinnější projekty (7,5% celkové ODA). Dále je zde reflektována snaha o zapojení obyvatel rozvojových zemí na ekonomickém a politickém životě. Pro druhou polovinu devadesátých let je typická programová zaměřenost na ženy a přetrvávají nerovné postavení a programy směřující k udržení trvale udržitelného rozvoje. Charakteristickým prvkem současné rozvojové spolupráce je snaha o zapojení rozvojových zemí do globálního ekonomického systému tak, aby z toho jejich obyvatelé měli odpovídající užitek.³⁷

Pojďme se ještě v krátkosti podívat na problematiku zahraniční pomoci ve spojitosti s Českou republikou.

---

³⁷ POŘÍZKOVÁ, A. Evropská rozvojová politika od LOMÉ po EPA, In : Česko proti chudobě, 2008

2.3.3 Česká zahraniční pomoc

Rozvojová spolupráce představuje na půdě české zahraniční politiky poměrně novou oblast. Řada mezinárodních a evropských závazků byla přijata se vstupem do OECD v polovině devadesátých let a později především se vstupem do Evropské unie.

Mezi základní podoby české oficiální rozvojové pomoci patří doustranná pomoc prioritním a programovým zemím, která je zaměřena zejména na naše jižní a jihovýchodní sousedy. Do nejméně rozvinutých zemí směřovalo v roce 2008 pouze 20 % z dostupných 611 mil. Kč., z toho 15 % do subsaharské Afriky. Další kategorii představuje dvoustranná pomoc neprioritním a projektovým zemím, mezi které je ze zemí subsaharské Afriky zařazena pouze Etiopie. Třetí prvek oficiální rozvojové pomoci tvoří stipendia. Poskytovaná stipendia pro studenty a studentky z rozvojových zemí se pohybují řádově kolem 150 mil. Kč ročně. Pro akademický rok 2007/2008 v České republice studovalo cca 800 studentů a studentek s průměrnými náklady ve výši 175 tis. Kč. Oblast stipendii je poměrně problematická, jelikož většina studentů po dokončení studií zůstává v ČR, nebo migrují dále na Západ. Z tohoto důvodu byla přijata nová opatření s platností od roku 2008, která umožňují studium v anglickém jazyce s cílem posílit návrat stipendistů po absolvování studií do rodných zemí. Poměrně stabilní agendu na poli české zahraničně-politické agendy tvoří humanitární pomoc. Ta je soustavně a dlouhodobě navyšována a doplňována dle konkrétních potřeb v důsledku přírodních a živelných pohrom. Mezi nejvýznamnější příjemce částek plynoucích na africký kontinent v posledních letech patřila Zimbabwe a skupina zemí Afrického rohu. Z hlediska institucionálního zastřešení zde byla zřízena "Pracovní skupina pro humanitární a potravinovou pomoc"(COHAFA) v rámci Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC). Dalším nově vytvořeným orgánem byl Odbor lidských práv a transformační politiky. Transformační pomoc má od rozvojové spolupráce odlišné cíle a prostředky, jelikož se vyhýbá spolupráci s vládami rozvojových zemí, ale podporuje přímo občanské společnosti. V roce 2008 směřovala transformační pomoc spolu s malými projekty zejména do neprioritních zemí ve výši 4,5 mil. Kč. Je tedy možno říci, že jsou zde hodnoceny spíše přínosy na poli diplomatickém.³⁸ Jednou z

---

³⁸ HORKÝ, O. Diskurze a praktiky české rozvojové spolupráce s. 50 - 81

povinných částí příspěvků České republiky do rozpočtu Evropské unie tvoří multilaterální složka (ve výši 1,752 miliardy Kč). Tu zahrnují i platby OSN a jiným mezinárodním organizacím (157 mil. Kč), či například mezinárodním finančním organizacím (123 mil. Kč). Letošním rokem by ČR měla začít přispívat i do Evropského rozvojového fondu na rozvoj spolupráce se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří. Mezi další složky oficiální rozvojové pomoci (ODA) poskytované Českou republikou patří i realizovaná bilaterální spolupráce (ve výši 51 mil. Kč), pomoc uprchlíkům v ČR (230 mil. Kč), účast českých expertů na civilních misích (200 tis. Kč) a v neposlední řadě i náklady na vojenské mise ve výši 234 mil. Kč. Objem oficiální rozvojové pomoci bývá považován za nejzákladnější měřítko angažovanosti země v mezinárodním rozvoji. Dle usnesení Evropské rady z roku 2005 by země Evropské unie měly usilovat o navýšení ODA na 0,17 % hrubého domácího příjmu v roce 2010 a v roce 2015 na 0,33 %. Přesto je možno v České republice zaznamenat spíše klesavý trend objemu poskytovaných prostředků (na základě pravidelného usnesení vlády o střednědobém financování rozvojové a humanitární pomoci). Zatímco pro rok 2007 bylo vyčleněno 0,11 %, v roce 2010 klesla na 0,10 % a v roce 2011 dokonce na 0,9 % hrubého domácího příjmu. Důvodem tohoto negativního trendu je především nevymahatelnost závazku, nedostatek politické vůle a rozpočtová omezení České republiky, která byla v důsledku finanční krize ještě posílena.³⁹

Česká oficiální pomoc také bývá kritizována pro svou nesystematičnost a nahodilost. Zejména formální „roztříštěnost“ systému vedla k její institucionální transformaci v roce 2008. Na konci roku 2007 byla posílena koordinační funkce Ministerstva zahraničních věcí a přeměněn jeho poradní orgán Rozvojové středisko na Českou rozvojovou agenturu (ČRA). Cílem této přeměny byla centralizace celého systému, tedy koncentrování pravomocí z jednotlivých rezortů na ČRA s důrazem na zvýšení efektivity a snižování chudoby. Dalším pozitivním prvkem spojeným s transformačním obdobím rozvojové spolupráce byl nárůst politické vůle ve formě zvýšené pozornosti vlády o rozvojovou spolupráci jako možného nástroje zahraniční politiky.⁴⁰

---

³⁹ HORKÝ, O. Diskurze a praktiky české rozvojové spolupráce s. 70

⁴⁰ HORKÝ, O. Diskurze a praktiky české rozvojové spolupráce s. 50 - 90

2.3.4 Shrnutí zahraniční pomoci

Obečně lze říci, že rozvojová pomoc má na straně jedné své příznivce, pro které představuje účelný prostředek pro vytváření předpokladů pro hospodářský růst, na straně druhé řadu odpůrců a kritiků, jež považují rozvojovou pomoc za formu moderního neokolonialismu. William Easterly kritizuje rozvojovou pomoc pro její zastaralé „plánovačské“ metody, utopické plány a nabádá k nutnosti hledání nových alternativních cest, které by byly více účelné, zaměřené na konkrétní situace (kritiky podrobněji v kapitole 5).⁴¹ Dalším problémem, na který rozvojová pomoc stále naráží, je její provázanost s politickými strategiemi jednotlivých velmocí (dárcovských zemí), či mezinárodních korporací. Již od počátku byl jedním z prvotních důvodů vzniku zahraniční pomoci strategický záměr. Ať už tomu bylo z důvodu udržení výsadního postavení bývalých koloniálních velmocí, či díky narůstající rivalitě znepřátelených bloků v období studené války a snahy získat co nejvíce spojenců na „bitevním poli“ (více v kapitole 3 SSA a historický vývoj). Později v 70. a 80. letech prostřednictvím poskytování obrovských úvěrů, které rozvojové země nemohly splácet, a tak opět rostl politický vliv Západu.⁴² Jako první oznámilo v roce 1982 Mexiko neschopnost splácet enormní částky, následovány zanedlouho i dalšími zeměmi. A tak politika, která měla chudé země Jihu postavit na vlastní nohy, měla účinek naprosto opačný. V roce 1973 bylo vyčísleno zadlužení chudého Jihu na 130 miliard dolarů, v roce 1982 už se toto číslo pohybovalo na 612 miliard dolarů a v roce 2006 dosáhlo zadlužení celkové hodnoty 2,5 bilionu. Roční splátky zadlužení stojí ročně rozvojový svět 375 miliard USD, což přesahuje zhruba 20 krát částku, která proudí do rozvojových zemí proudí jako rozvojová pomoc.⁴³ Role nadnárodních korporací je také kapitola sama o sobě, díky své síle, jsou tyto korporace schopny prosazovat své cíle v politice i na poli mezinárodních organizací, a to často právě na úkor rozvojových zemí, které jsou příliš slabé, aby bránily vlastní zákony. Jako například v případě dovozu kaka,

---

⁴¹ EASTERLY, W. Břímě bílého muže: proč pomoc západu třetímu světu selhává?

⁴² HIATT, S. et al. A Game as Old as Empire: the secret of economic hit men and the web of global corruption, s.1 -13

⁴³ HIATT, S. et al. A Game as Old as Empire: the secret of economic hit men and the web of global corruption, s. 219 -262

kdy 70 % kakaa je dováženo z oblastí, kde je běžná práce v otřesných podmínkách či práce „dětských otroků“. A to i přesto, že jsou v těchto zemích ratifikovány konvence ILO (Mezinárodní organizace práce). Firmy jako Nestlé (Orion), či Kraft Foods (Figaro) díky této práci maximalizují své zisky. Když jde však o omezení dovozu z některé rozvojové země, je nejčastěji používaným nástrojem právě konvence ILO.⁴⁴

„Na světě je dostatek pro všechny, ale málo pro jednoho hrabivce“ Gándhí

Cílem této kapitoly bylo blíže představit problematiku chudoby, základní aspekty, kvantifikaci chudoby prostřednictvím vybraných ukazatelů a seznámení čtenáře s oblastí oficiální rozvojové pomoci, za účelem snadné orientace a správné interpretace údajů v následujících kapitolách práce.

---

⁴⁴ TOŽÍČKA, T. Česko proti chudobě, Globální odpovědnost, s. 5

3. Subsaharská Afrika (SSA)

Není v možnosti této práce postihnout všechny země, které se potýkají s extrémní chudobou. Proto se zaměříme pouze na země, ve kterých je tato situace nejpalčivější, a to konkrétně na státy subsaharské Afriky, dále jen SSA. Pro pochopení aktuální situace a problémů, které SSA čelí v současnosti, bude níže předložen krátký nástin vývoje SSA, důležité historické mezníky, vztahy SSA a světových mocností.

3.1 Stručný přehled historického vývoje subsaharské Afriky

Subsaharská Afrika prošla 2 výraznými historickými etapami, které zasáhly africký kontinent. Období kolonialismu a studené války. Současná situace, někdy považována jako třetí etapa, je poznamenána hlavně zájmem o nerostné suroviny Afriky.

V prvním období si evropské mocnosti, jako Belgie, Francie, Velká Británie, Portugalsko, Španělsko, Itálie, Německo, rozdělili celý kontinent, což značně ovlivnilo pozdější vznik samostatných států.⁴⁵ (viz tabulka) Toto období bývá označováno jako „scramble for Africa“ neboli rvačky o Afriku.

---

⁴⁵ Subsaharská Afrika a světové mocnosti, 2010, Záhořík J.s.5

Tab. 1: Evropské kolonie v SSA po první světové válce

Koloniální velmoc	Velká Británie	Francie
Kolonie	Gambie, Sierra Leone, Ghana, Nigérie, Keňa, Tanzanie, Uganda, Súdán, Malawi, Jižní Rhodesia, Severní Rhodesie, Botswana, Svazijsko, Lesotho, Britské Somálsko, Seychelly	Mauretánie, Senegal, Mali, Burkina Faso, Niger, Čad, Džibutsko, Guinea, Pobřeží slonoviny, Benin, Togo, Kamerun, Gabon, Středoafriická republika, Madagaskar, Komory, Mauricius, Kongo-Brazzaville
Koloniální velmoc	Belgie	Portugalsko
Kolonie	Rwanda, Burundi, Kongo-Kinshasa	Angola, Mozambik, Guinea-Bissau, Kapverdy, Svatý Tomáš a Princův ostrov
Koloniální velmoc	Itálie	Španělsko
Kolonie	Italské Somálsko, Eritrea, Libye	Západní Sahara, Rovnická Guinea

Zdroj: ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, s.14

Následné poválečné období se pro Afriku neslo ve znamení dekolonizace a denacionalizmu. Postupně byly uznávány africké nezávislé státy, tento proces byl ovšem komplikovaný a v mnohých zemích provázený vlnou násilí a občanskými válkami, jako například dekolonizace francouzských, belgických a portugalských kolonií.⁴⁶ V období studené války byly nově vzniklé africké státy podporovány buď Sovětským svazem či Západem. Což mělo za následek celou řadu konfliktů a občanských válek, dle míry

---

⁴⁶ Záhořík, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti, 2010, s 14-15

podpory bojujících stran, a to ekonomické či vojenské⁴⁷ Příloha C zobrazuje americkou pomoc Africe v letech 1946-1967.

Přestože byly země dekolonizovány, byly stále uplatňovány politiky, kterými si evropské mocnosti chtěli i nadále zajistit přístup k nerostným surovinám, novým trhům, uchovat výsadní vztahy, a tak zabránit expanzi komunizmu, či v neposlední řadě zabránit americké expanzi do Afriky. Tyto snahy byly podporovány řadou mezinárodních obchodních dohod např. Dohody z Yaoundé z let 1963 a 1969, či dohody Lomé I.-IV(více níže). I Evropská unie uzavřela některé bilaterální či multilaterální dohody, čímž podmínila poskytování humanitární a jiné pomoci výměnou za určité ústupky v oblasti dodržování lidských práv, demokracie, prevence, propagace individuálních svobod, prevence chudoby atd.

Současná situace v Africe byla a je poznamenána těžbou ropy a vstupem světových mocností usilujících o přístup k nerostným surovinám jako jsou ropa, zlato, diamanty, železná ruda, mangan, kobalt, aj. Přestože je ropný průmysl v subsaharské Africe za poslední dvě desetiletí nejvíce se rozvíjející odvětví, africké země sami o sobě nebyly dostatečně silné a nedokázaly těžbu těchto surovin využít k ekonomickému růstu. Naopak ve většině zemí subsaharské Afriky měl ropný průmysl zatím spíše negativní dopady spojeny s neustálými nepokoji, převraty, či mocenskými boji. Dalším faktorem, který měl velký vliv na současnou situaci v Africe byl obrovský odliv mozků („brain drain“) v posledních padesáti letech. Příčinou tohoto jevu byly negativní vlivy, které následovaly po vzniku samostatných států, mezi které patřily například právě ony dlouhodobě přetrvávající války a občanské nepokoje, odklon od demokracie, vysoká korupce, urbanizace moci do rukou úzkých skupin elit, atd.⁴⁸

3.2 Afrika a světové mocnosti

Přestože je Afrika nejčastěji vnímána jako kontinent s obrovskými problémy spojenými s nepokoji, hladomorem či nemocemi, se kterými si sama neumí poradit, jedná se o

---

⁴⁷ Záhořík, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti, 2010, s.12-13

⁴⁸ Záhořík, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti, 2010, s.16-27

kontinent s velkým potenciálem, což se odráží i v intenzivním soutěžení zahraničních investorů, a to ať z Evropy, USA, či Číny (viz podkapitola SSA a vybrané světové mocnosti). Pokud mluvíme o mezinárodní spolupráci afrických zemí, první cílená snaha na, řekněme, regionální úrovni o sjednocení, kooperaci afrických zemí byla vyjádřena roku 1963 založením Organizace africké jednoty (OAU), ke které se postupem času podpisem charty OAU zavázalo do roku 1994 53 afrických vlád. Později byla OAU přeměněna v AU Africkou unii. Spolupráce AU a EU (viz níže) bylo dalším krokem k liberalizaci trhu a úsilí světových mocností zapojení Afriky do globální ekonomiky. Mezi další členství patří např. OSN, kde má Afrika 54 členů, či spolupráce celé řady nestátních organizací jako Mezinárodní měnový fond, nebo například Světová banka.⁴⁹

3.2.1 EU a SSA

Evropská unie a státy Africké unie (AU) se od roku 2000 setkávají na pravidelných summitech za účelem posílení vzájemných kulturních, politických a ekonomických vazeb. Vztahy mezi Evropskou unií (dříve ES) a zeměmi ACP (skupina zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří) byly formálně upraveny Dohodami z Lomé. V únoru r. 1975 došlo k podpisu první Dohody z Lomé, která upravovala obchodní režim mezi 46 zúčastněnými státy na straně ACP a 9 členskými státy ES. Jednalo se především o zvýhodněný přístup zemědělské produkce zemí ACP a produktů prvovýroby na evropské trhy. Součástí Dohody byla i podpora průmyslu v těchto zemích a usnadnění transferu technologií. Dohoda z Lomé II (1980 – 1984) byla založená na obdobných principech, pouze novinku zde představoval nástroj SYSMIN, který vznikl za účelem zajišťování stabilizaci příjmů z vývozu nerostných surovin. Smlouva byla podepsána 58 státy na str. ACP.⁵⁰ Dohoda z Lomé III kladla důraz hlavně na potravinové zabezpečení, rozvoj venkova, opatření na zastavení půdní eroze a postupu pouště. Dohoda z Lomé IV byla následně podepsána 66 státy ACP a 12 státy ES, její doba trvání byla 10 let (1989 – 1999).⁵¹ Zabývala se tentokrát

---

⁴⁹ Záhořík, J. Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, 2010

⁵⁰ POŘÍZKOVÁ, A. Evropská rozvojová politika od Lomé po EPA, s.16-18, Česko proti Chudobě

⁵¹ CIHELKOVÁ E. a kol. Vnější ekonomické vztahy EU, Praha 2003, s. 305

hlavně udržováním životního prostředí, zhodnocováním přírodních a lidských zdrojů a úlohou žen na rozvoji společnosti. Přesto se podíl dovozu ze zemí ACP do ES/EU od roku 1976 do roku 1998 snížil z 6,7 % na 3 % a veškerý dovoz byl soustředěn pouze do deseti komodit. Navíc přes finanční pomoc ES/EU rostlo zadlužení zemí ACP. Roku 2000 byly Dohody z Lomé nahrazeny novým dvacetiletým programem zajišťujícím volný trh a globální soutěžení, a to Dohodou z Cotonou. Tato dohoda byla podepsána roku 2000 15 členy EU, 78 státy na straně ACP a její platnost je stanovena na 20 let. Je založena na takzvané diferencované reciprocitě, tj. uzavření regionálních obchodních dohod s jednotlivými regionálními seskupeními zemí ACP a týká se pěti oblastí – posílení politického dialogu, posílení postavení nových subjektů partnerství, alokace finančních prostředků a poslední soustředění se na cíl snížení chudoby, nové uspořádání vzájemného obchodu, jehož součástí jsou tzv. Dohody o ekonomickém partnerství – Economic Partnership Agreements – EPAs. Právě dohody EPAs se ukázaly jako nejvíce problematické, ať už se jedná například o právní stranu dohod, jelikož zde po uzavření dohod bude opět EU značně zvýhodněna díky poskytovaným dotacím hlavně v oblasti zemědělství.⁵²

Za zmínku stojí iniciativa EU z roku 2001 „Everything but arms“, která v roce odstranila celní a kvótní zatížení veškerého dovozu z nejchudších rozvojových zemí kromě zbraní a munice. Nakonec ovšem kvůli přechodným opatřením tyto země do EU mohly vyvážet vše kromě zbraní, cukru, banánů a rýže.⁵³

3.2.2 SSA a vybrané světové mocnosti

Mezi nejvýznamnější asijské mocnosti, které mají ambice zaujmout v Africe určité výsadní postavení patří Čína a Indie. Také Japonsko patří dlouhodobě mezi významné africké partnery, a to hlavně v oblasti humanitární a rozvojové pomoci. Největší vliv však zaujala Čína, po období mírného útlumu vzájemných vztahů v osmdesátých letech, zaujala v devadesátých letech opět expanzivní politiku a zintenzivnila snahy o posílení

---

⁵² POŘÍZKOVÁ, A. Evropská rozvojová politika od Lomé po EPA, s.16-18, Česko proti Chudobě

⁵³ POŘÍZKOVÁ, A. Česko proti chudobě, Evropská rozvojová politika od Lomé po EPA, s.17

vzájemných vztahů s Afrikou. Což také podpořila podpisem řadou významných smluv, či například založením fóra čínsko - africké spolupráce (China-Africa Cooperation Forum – CACF) v roce 2000. Fórum se koná každé 3 roky a zúčastňují ho všichni nejvyšší představitelé Číny. Vzájemná spolupráce je založena ze strany Číny na potřebě získání přístupu k novým zdrojům surovin a nových „odbytíšť“, za což Africe výměnou poskytuje zahraniční investice a partnerství, nijak nepodmíněné na rozdíl od evropských partnerů, Světové banky, či MMF. V roce 2005 bylo uskutečněno 55 projektů ve 22 zemích Afriky ve výši 800 milionů USD. Od roku 2000 bylo v 49 zemích Afriky více jak 600 čínských společností. Zároveň došlo k částečnému, či úplnému zrušení dluhů ve 31 afrických zemích. Čímž se Čína postavila do čela obchodních partnerů Afriky. Nutno podotknout, že tato Čínsko-africká spolupráce je ostře a s poněkud s obavami sledována ostatními mocnostmi. Tyto obavy však neplatí u Indie, zejména díky jejím vědecko-výzkumným programům. Nicméně je patrný rostoucí trend obchodní spolupráce rozvojových zemí, také nazývaných jako země „Jihu“. Mezi další významnější partnery a investory afrického kontinentu patří USA, která již v poválečném období poskytovala Africe značné finanční prostředky. V devadesátých letech se poněkud odmlčela, stejně jako evropská, či ruská politika, ovšem po situaci 11. září 2001 byla americká politika přehodnocena a velmi zjednodušeně by se mohla shrnout do dvou oblastí vojensko-politická a ekonomická (týkající se zejména ropného průmyslu). V roce 2001 USA investovalo do posílení bezpečnosti v Africe 500 milionů USD. Obecně je možno říci, že od 11. září došlo k zvýšené militarizaci africké politiky, která vyústila k ustavení tzv. jednotky AFRICOMu (Africa command). Dalším aktérem na africkém kontinentu je například Rusko, jehož současné aktivity souvisí se snahou o návrat na pozici světové supervelmoci, což je na africkém kontinentu reflektováno například ve snaze o kontrolu ropy v některých strategických oblastech. Mezi další jmenované státy patří například Brazílie, či země Blízkého východu.⁵⁴

---

⁵⁴ ZÁHORÍK, J. Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, 2010

3.3 Shrnutí situace v SSA

S trochou nadsázky je možno říci, že Afrika byla v průběhu dějin spíše taková „loutka“ v rukou světových mocností. Počátky sahají již k době kolonializmu, která se nesla ve znamení vykořisťování ze strany evropských mocností. V období studené války představovala Afrika spíše „bitevní pole“ mezi znepřátelenými bloky. Zatím co v devadesátých letech byla Afrika kontinent nebezpečí a nepokojů, v současnosti představuje kontinent plný potenciálu a možností vzájemného obohacení. Mezi nejvýznamnější mocnosti, které ovlivnily a nadále ovlivňují situaci v zemích SSA patří například USA, Rusko, Indie, Brazílie, či například evropské státy v čele s EU, spolu s institucemi jako Světová banka nebo MMF. Jak již bylo výše uvedeno, spolupráce evropských zemí a států SSA odrážela historický postoj těchto států z dob kolonializmu. Bývalé koloniální velmoci podporovali africké země mimo jiné se strategií udržet si přístup k cenným zdrojům. V devadesátých letech s pádem železné opony tato politická úsilí a zájem o africký kontinent poněkud ochabl, čehož využila jiná rodící se mocnost. Čína zvýšila své úsilí o ekonomicko - hospodářskou spolupráci a stala se tak jedním z nejvýznamnějších obchodních partnerů Afriky. Za zmínku jistě stojí i OSN a jiná politická, ekonomická, vojensko-strategická či jiná sdružení, kterých je Afrika součástí a značně ovlivňují a určují vývoj afrických ekonomik, ovšem není v možnosti této práce a ani účelem rozebrat veškeré vlivy, aktéry a milníky, které by vysvětlily situaci v zemích SSA. Cílem této kapitoly bylo provést pouze historický nástin významných událostí, pro pochopení současné situace, měnících se vztahů SSA a světových mocností, které se odráží i v mezinárodní spolupráci.

4. Vybrané koncepty boje s chudobou

V následující kapitole se zaměříme na hodnocení současného konceptu boje s chudobou uplatňovaného prostřednictvím Platformy OSN a Rozvojových cílů tisíciletí nejen z teoretického hlediska, ale i na základě reálného vývoje vybraných ukazatelů, dále budou předloženy a rozebrány některé další vybrané návrhy a dílčí nástroje cílené na redukci chudoby v zemích SSA prezentované Paulem Colierem a Dambisou Moyo. Obecně je možno říci, že existují dvě hlavní skupiny názorů, přistupujících k řešení chudoby. Jedná o doslova protipóly postojů k základní otázce, a to kdo by měl nastartovat onen ekonomicko-sociální rozvoj rozvojových zemí (v našem případě SSA), a tím i v podstatě bojovat proti chudobě. Na jedné straně se názory opírají o fakt, že tento prvotní krok by měly udělat právě samy rozvojové země mobilizací své vnitřní síly. Co je tím myšleno, podstoupení nutných reforem, snížení vysoké míry korupce, zlepšení státní infrastruktury a administrativy, zabezpečení stability a míru patřící k základním předpokladům pro hospodářský růst země.⁵⁵ V subsaharských zemích je například absolutní absence domácího obchodu, pouze 5 % veškerého obchodu SSA, tzn. že 95 % veškerého objemu obchodu představuje mezinárodní obchod.⁵⁶ Druhá strana, či protipól zastává myšlenku, že extrémně chudé země doslova uvízly v pasti chudoby (z různých důvodů) a nejsou schopny se samy z této pasti dostat. Pomocnou ruku a onu startovací sílu rozvoje těchto ekonomik by zde měla představovat právě zahraniční rozvojová pomoc. Mezi zastánce této teorie patří například známý ekonom Jeffrey Sachs (4.2), Paul Collier, jakož je i podporována OSN (odrazem i v rozvojových cílech tisíciletí) a jinými mezinárodními organizacemi.

4.1 Platforma OSN, Miléniové cíle tisíciletí

Snaha bojovat s extrémní chudobou byla na půdě OSN diskutována již od počátku padesátých let. Mezi její nejčastější projevy patřila snaha financování tzv. rozvojové

---

⁵⁵ KRAFT, J., FÁREK J. Světová ekonomika a ekonomická integrace v období globalizace, 2008, s. 76

⁵⁶ ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, 2010

pomoci. V padesátých letech bylo navrženo, aby bohaté země přispívaly určitým procentem svého HNP na rozvoj chudých zemí. První poválečnou organizací zaměřenou na hospodářskou pomoc byla v roce 1960 Development Assistance Group (DAG), později Development Assistance Committee (DAC), dodnes působící pro OECD, jejímž úkolem bylo zprostředkovávání komunikace mezi dárcovskými organizacemi a příjemci pomoci. Ta také později přijala koncept Oficiální rozvojové pomoci (Official development assistance- ODA)⁵⁷, jak již bylo zmíněno v podkapitole 2.3. V roce 1970 se na valném shromáždění OSN většina rozvinutých zemí zavázala přispívat na rozvoj chudých zemí 0,7 % HNP. Ačkoliv se valné shromáždění OSN zavázalo tento závazek plnit a přestože je opakován na konferencích a valných shromážděních, dodnes se tento závazek podařilo splnit jen 5 zemím. Většina bohatých zemí nadále zůstává daleko za těmito závazky. V září roku 2000 na Summitu tisíciletí ztvdilo všech 189 členských států OSN spolu s Vatikánem a Švýcarskem odhodlání redukovat extrémní chudobu, její příčiny a následky do roku 2015. Základní osnovou je 8 rozvojových cílů, rozpracovaných do osmnácti úkolů vycházejících ze základních projevů chudoby.⁵⁸ Viz příloha č. II. V roce 2005 byl vydán poradním orgánem generálního tajemníka OSN Millenium Project v čele s ekonomem J. Sachsem plán implementace těchto cílů (MDGs) Document Investing in Development A Practical Plan to achieve Millenium Development Goals, na jehož přípravě se podílelo více jak 250 spoluautorů⁵⁹ (více kapitola 4.2 věnovaná J. Sachsovi). V podkapitolách níže bude následovat krátké shrnutí plnění těchto cílů od roku 1990 do roku 2008. Jelikož není v možnosti této práce se dopodrobna jednotlivými cíly zabývat, budou uvedeny pouze některé indikátory měření plnění těchto cílů.

---

⁵⁷ PUTNA, M. Rozvojové cíle tisíciletí, 2009

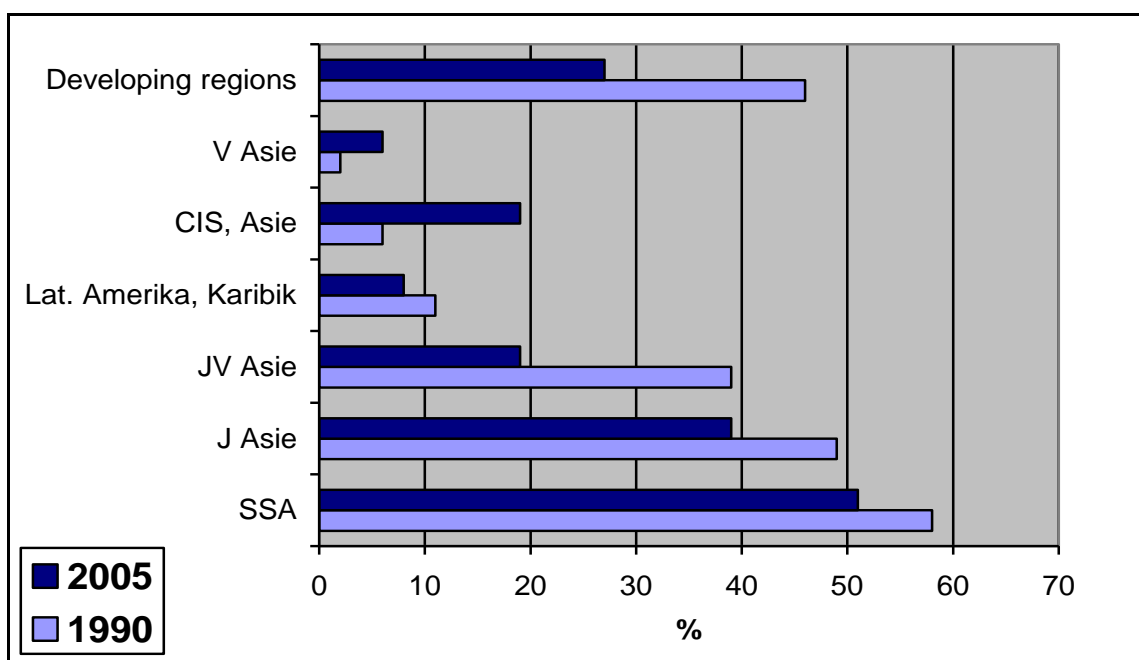
⁵⁸ TOŽIČKA, T. Česko proti Chudobě, 2006; Příliš vzdálené cíle, 2008

⁵⁹ UNITED NATIONS, Investing in development A practical plan to achieve Millennium development goals, 2005

4.1.1 Cíl: Odstranit extrémní chudobu a hlad.

Úkol do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1USD (1,25). Zajistit plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny včetně žen a mladých lidí.

Právě úkol číslo jedna je pravděpodobně tím nejsledovanějším a jedním z hlavních cílů současnosti. Podle zprávy OSN z roku 2010 klesl počet lidí žijících s příjmem menším než 1 USD z 1,8 miliardy v roce 1990 na 1,4 miliardy v roce 2005⁶⁰. V procentech se jedná o pokles z podílu 31,6 % všech obyvatel rozvojového světa v roce 1990 na 19,2 % v roce 2004. Nové statistiky založené na průzkumu parity kupní síly (od roku 2005, hranice 1,25 USD) ukázaly, že situace zůstává i nadále velmi kritická v subsaharské Africe. Dle OSN se absolutní míra chudoby v tomto regionu za období 1990-2002 snížila pouze o 0,6 procenta. Ovšem reálně, díky rostoucímu počtu obyvatel, se počet lidí pod touto hranicí zvýšil o 140 miliónů. Dle nejnovější zprávy OSN o plnění MGDs stále 51 % lidí v SSA žije pod uvedenou hranicí chudoby. Viz následující graf.

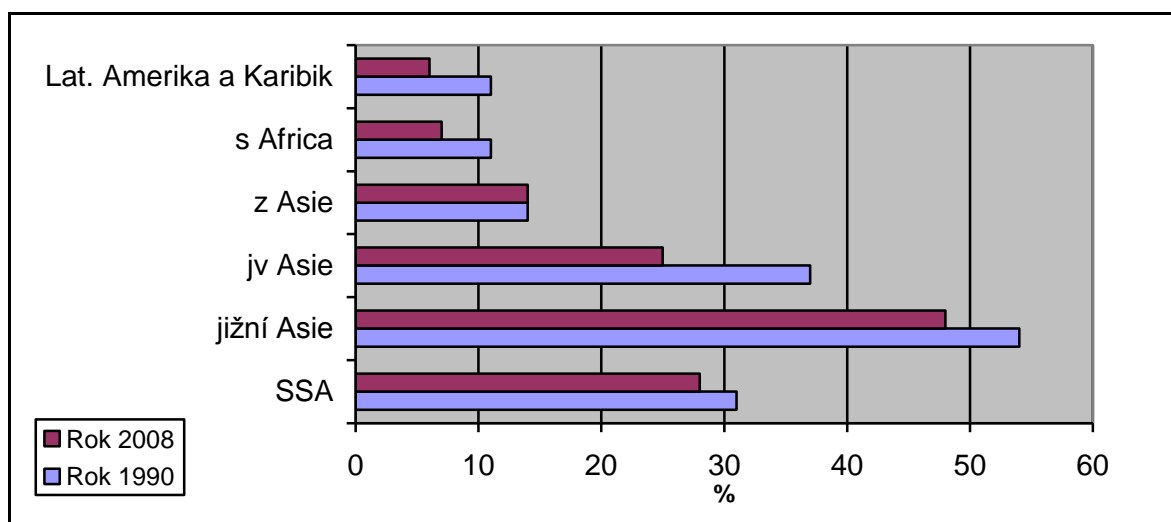

Obr. 6: Počet lidí žijících za méně jak 1,25 USD v letech 1990 a 2005

Zdroj: MGDs report, 2010, s.6

⁶⁰ UNITED NATIONS, The Millennium development goals, report 2009, OSN

Podle organizace OSN (FAO) vzrostl počet hladovějících lidí mezi lety 2007 a 2008 o 75 milionů, tzn. v absolutních číslech došlo k nárůstu z 850 milionů na 925.⁶¹ Na vině je především potravinová krize. Nejhorší situace je v jižní Asii s pětinou postižené populace a v subsaharské Africe, kde trpí hladem třetina všech obyvatel. K zlepšení v potírání hladu a podvýživy došlo ve východoasijských regionech téměř o polovinu a to ovšem díky Číně. Podobně je tomu s dětskou podvýživou, kde k radikálnímu zlepšení situace došlo opět jen v Číně a Vietnamu. Celkový počet podvyživených dětí v rozvojových zemích se 31% z roku 1990 snížil na 26% v roce 2008, což v celých číslech znamená, že stále jedno ze čtyř dětí ve věku do pěti let, je podvyživené.⁶² Viz následující obrázek.

Obr. 7: Podíl podvyživených dětí ve vybraných RZ v letech 1990 a 2008

Zdroj: MGDs report 2010, s. 15

V roce 2005 bylo do úkolů Rozvojových cílů zařazena i důstojná práce. Tento úkol je postaven na základních konvencích Mezinárodní organizace práce (ILO). Patří sem zákaz nucené práce, odstranění dětské práce, právo na rovné zacházení a právo na sdružování na pracovišti a kolektivní vyjednávání. V praxi však plnění tohoto cíle velmi zaostává. Řada nadnárodních korporací, značkových textilních firem či značkových potravinářských

⁶¹ UNITED NATIONS, The Millennium development goals, report 2009, OSN

⁶² UNITED NATIONS, The Millennium development goals, report 2010, OSN

koncernů běžně nakupují od dodavatelů, kteří využívají dětskou práci, otrockou práci a porušování základních lidských práv.⁶³

4.1.2 Cíl: Dosáhnout základního vzdělání pro všechny

Úkol do roku 2015 zajistit, aby děti kdekoli na světě,, dívky i chlapci, mohly dokončit základní školu.

Vzdělání představuje tvoří základ všech společností a konkurenceschopných (fungujících) ekonomik. Patří mezi základní lidská práva, jelikož je nezbytnou podmínkou samostatného a aktivního občana. Proto také tvoří jeden ze základních kamenů snižování chudoby.

I když v této oblasti dochází v posledních letech ke zlepšení, v roce 2007 stále 72 miliónů dětí nemělo přístup ani k základnímu vzdělání. Přesto je toto číslo podhodnocené, jelikož je těžké určit, kolik dětí nechodí do školy pravidelně a nejsou v něm započítány země, kde probíhá válečný konflikt díky nedostupnosti dat.⁶⁴

Podle odhadů Světové banky činil v roce 2008 podíl dětí zapsaných na základních školách rozvojového světa 89 %, v rozvinutých zemích 97%, v subsaharské Africe 76 %. V oblasti Oceánie došlo dokonce od roku 1999 k mírnému poklesu na hodnotu 78%. Světová banka v této souvislosti také uvedla, že tento cíl v roce 2015 nebude dosažen u více než poloviny rozvojových zemí, a to hlavně v regionech jižní Asie a subsaharské Afriky.⁶⁵ Jedním z problémů z oblasti vzdělání je nerovný přístup ke vzdělání mezi dívkami a chlapci. Tato tendence je nejvíce citelná v oblasti Oceánie a subsaharské Afriky. Až 42 % dívek zde nedochází do základních škol (pro srovnání 28% chlapců). Celkový průměr v rozvojových zemích se pohybuje v 3% rozdílu, konkrétně 20 % neregistrovaných šolaček a 17 %

---

⁶³ TOŽIČKA, T. Příliš vzdálené cíle, 2008

⁶⁴ UNITED NATIONS, The Millennium development goals report, 2009, New York

⁶⁵ UNITED NATIONS, The Millennium developmnet goals report, 2010, New York

chlapců. Další rozdíly jsou v přístupu k základnímu vzdělání ve městech a na venkově, či mezi dětmi z bohatých rodin a chudých domácností.⁶⁶

Ovšem počet dětí, kteří nastoupily do základní školní, je jen jedna strana mince, na druhé straně je počet dětí, kteří školu úspěšně dokončili. Oproti roku 1999, kdy základní školu dokončilo 169 milionů dětí, se toto číslo v roce 2008 snížilo na 69 milionů. Přičemž více jak polovinu tohoto čísla (31mil.) představují děti v SSA a více než jednu čtvrtinu (18mil.) děti v jižní Asii. V subsaharské Africe docházku nedokončí až 44 % všech dívek, v ostatních rozvojových regionech je to zhruba 20%. Důvody jsou různé - předčasná těhotenství, onemocnění, úmrtí rodičů, nebo nedostatek finančních prostředků.⁶⁷

Další z ukazatelů, který se zde používá a díky kterému je možno zaznamenat mírné zlepšení, je ukazatel podílu gramotných lidí ve věku 15 – 24 let. Pro srovnání v rozvojových zemích pro zmíněnou věkovou skupinu za období 1984 – 1994 činila gramotnost 80,2 % a za období 1995 – 2004 85 %. Pokud se opět zaměříme na subsaharskou Afriku, v roce 2004 zde žilo 68 % gramotných obyvatel (z toho žen 64%) ve výše zmíněném věkovém rozmezí, obdobná situace je i v jižní Asii, kde bylo 74,6 procent gramotných mladých lidí.⁶⁸

4.1.3 Cíl : Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti

Úkol: Do roku 2005 odstranit nepoměr pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávacího systému.

Zajímavým faktem je, že ačkoliv na světě žije téměř stejný počet žen a mužů, chudobou je postiženo zhruba dvakrát více žen než mužů. Zároveň lze konstatovat, že čím chudší společnost je, tím větší nerovnost mezi pohlavími existuje.

Mezi hlavní ukazatele v této oblasti je poměr přístupu dívek a chlapců ke vzdělání na základních a středních školách. Přestože oblast vzdělání je jedna z oblastí, kde dochází v posledním období k poměrně velkému pokroku, ani zde nebyl splněn cíl do roku 2005.

---

⁶⁶ TOŽIČKA, T. Příliš vzdálené cíle, 2008

⁶⁷ UNITED NATIONS The Millennium development goals report, 2010, New York

⁶⁸ TOŽIČKA, T. Příliš vzdálené cíle, 2008

Poměr návštěvnosti na základních školách mezi dívky a chlapci byl 0,95 v roce 2005 (kdy 1 znázorňuje stejný přístup pro chlapce a dívky), čímž došlo oproti roku 1991 ke zlepšení o šest procent. Opět nejhorší situace je v zemích subsaharské Afriky, kde byl poměr v roce 2005 0,89 obdobně západní Asie a Oceánie 0,91. Poměr dívek a chlapců na středních školách byl podobný jako na základní škole, a to přesně 0,94. Nejhorší situace byla opět v subsaharské Africe, kde byl v roce 2005 poměr 0,80, jižní Asie 0,83 a západní Asie 0,84. Takže ani zde nebyl závazek splněn. Jediná úroveň školství, kde byl roku 2005 tento závazek splněn, jsou vysoké školy, ovšem jen na globální úrovni, a to poměrem 1,05 ve prospěch dívek. Situace v zemích subsaharské Afriky 0,63 a jižní Asie 0,74.⁶⁹

Právě nízká úroveň vzdělání ve spojení s tradičním zakořeněným pohledem na ženu jako „pečovatelku“ o domácnost a rodinu, ztěžuje dosažení rovnoprávnosti v oblasti zaměstnání či aktivní účasti ve společnosti. Cílem rozvojových aktivit je zde institucionální podpora žen, lepší přístup k financím, zdrojům, podpora rovnoprávnosti právě v oblasti zaměstnání (např. shodné mzdy za stejnou práci), vymahatelnost práv žen v oblasti zdraví či sexuality, nebo například právní pomoc.

Dle nejnovějších údajů zveřejněných OSN došlo do roku 2008 k zhruba jednoprocennímu snížení poměru docházejících dívek a chlapců za vzděláním, a to na všech třech úrovních.⁷⁰

4.1.4 Cíl : Snížit dětskou úmrtnost

Úkol: Do roku 2015 snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do věku pěti let.

Úmrtnost dětí patří k jednomu z nejcitlivějších problémů, jelikož se jedná o nejmladší část obyvatelstva, která není jakkoliv schopna se o sebe postarat. Je tedy výhradně závislá na péči ostatních. Dle odhadů OSN činila v roce 1990 úmrtnost dětí do pěti let 9,3 % (tzn. 93 z 1000). Do roku 2007 klesl tento údaj na 6,7%, to znamená 67 zemřelých dětí z 1000

---

⁶⁹ UNITED NATIONS, The millennium development goals report, 2009, s. 18 - 21

⁷⁰ UNITED NATIONS, The millennium development goals report, 2010, s. 21 - 22

narozených do 5. roku. Čímž sice došlo ke zlepšení o 20 %, což v celých číslech čítá pokles z 12,5 milionů na 8,8 milionů dětských úmrtí (i v roce 2008). Ovšem opět toto číslo vyjadřuje pouze globální tendence, protože ke snižování úmrtnosti nedochází rovnoměrně. Nejcitelnější snížení je v zemích severní Afriky, jihovýchodní Asie, i Latinské Ameriky či Karibiku. Naopak nejhorší situace je opět v zemích SSA a jižní Asie, kde umře přibližně jedno ze sedmi dětí ve věku do 5 let. Znásobené populačním růstem zde převládá rostoucí tendence úmrtí z 4,2 milionů v roce 1990 na 4,6 milionů v roce 2007. Cílovým závazkem do roku 2015 je snížit průměrnou úmrtnost alespoň na 32 dětí z tisíce. V rozvojových zemích došlo od roku 1990 do roku 2007 ke snížení dětské úmrtnosti ze 103 dětí na 74 dětí z tisíce narozených. V rozvinutých zemích došlo ke snížení z 12 na 6 úmrtí na 1000 živě narozených dětí do věku 5 let. Ačkoliv dochází ke snižování dětské úmrtnosti, jsou tyto trendy příliš pomalé, aby mohl být splněn předsevzatý úkol do roku 2015.⁷¹ Základní strategie dle OSN jsou opatření jako kvalitní výživa, pitná voda, přístup k základní hygieně, lékům, podpora kojení, péče o zdraví kojících žen, zavedení pravidelného očkování, či distribuce sítí proti komárům, atd.⁷²

Smrt přibližně poloviny dětí v tomto věku způsobuje 5 onemocnění. Jsou to zápal plic, průjmová onemocnění, spalničky, malárie a AIDS. Přes dva miliony dětí mladších 5 let zemře na zápal plic. Druhým největším problémem jsou průjmové potíže, které jsou příčinou zhruba 17 % úmrtí. Očkování pro spalničkám snížilo počet zemřelých dětí v zemích jako Botswana, Malawi, Namibie či Jihoafrická republika od roku 2000 téměř na nulu. Více než 800 000 úmrtí na následky malárie připadá na děti do 5 let a to díky absenci prevence a moskytiér či antimalarik.⁷³

4.1.5 Cíl: Zlepšit zdraví matek

Úkol: do roku 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti.

---

⁷¹ UNITED NATIONS, The millennium development goals report, 2009

⁷² UNITED NATIONS, The Millennium development goals report, 2009,

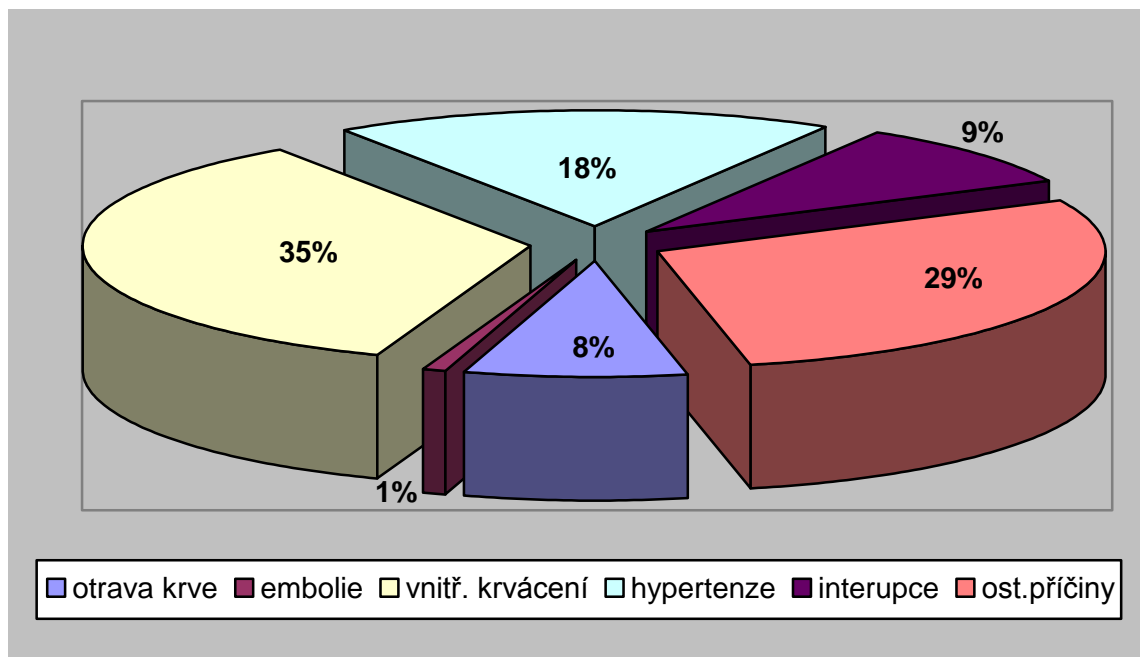
⁷³ TOŽIČKA, T. příliš vzdálené cíle, s. 21-22

Každý rok umře zhruba 536 000 matek během těhotenství, porodu a šestinedělí. Skoro 99 % z tohoto čísla připadá na rozvojové země. Z čehož dále 85 % opět připadá na problematickou subsaharskou Afriku (265 000) a jižní a střední Asii (187 000). Průměrná míra mateřské úmrtnosti na 100 000 živě narozených dětí se v rozvojových zemích činí cca 450, zatímco v rozvinutých zemích se toto číslo pohybuje kolem hodnoty 9. Hodnota v jižní a střední Asii činí cca 490. Nejhorší je situace opět v Africe, kde hodnota v roce 2005 stagnuje kolem 900. Pro srovnání v rozvinutých zemích připadá zhruba 2500 úmrtí ročně, což činí zhruba 1 procento z celkového počtu narozených dětí. Ke zlepšení v této oblasti od roku 1990 do roku 2005 došlo pouze minimálnímu, v rozvojových zemích klesla průměrná hodnota z 480 na 450 a v rozvinutých zemích z 11 na 9. Navíc tyto údaje nejsou zcela přesné, vzhledem k problematickému sbírání a podhodnocování dat. Průměrný pokles reflektuje snížení mateřské úmrtnosti pouze v některých zemích. Patří sem například východní Asie, severní Afrika, jihovýchodní Asie, kde byl zaznamenán pokles o 30 %, či například jižní Asie, kde došlo k poklesu o více než 20 %.⁷⁴

Mateřská úmrtnost je oblast, kde je nejvíce citelný rozdíl mezi bohatými a chudými. Zdravotní stav matek jde ruku v ruce kvalitě lékařské péče, která je v rozvojových zemích stále alarmující, a to nejen její kvalita, ale stále nedostačující infrastruktura zdravotních zařízení. Od roku 1990, kdy bylo zaznamenáno 53 % porodů za asistence odborných pracovníků (doktoři, sestry, porod. asistenti) došlo k růstu na 61 % v roce 2007. Přesto v subsaharské Africe dochází stále k více jak padesáti procentům porodů bez asistence zaškoleného personálu. Dalším indikátorem v této oblasti je počet nastávajících matek, které v době těhotenství navštívili lékaře a podstoupili zdravotní prohlídku, a to minimálně 4krát. V procentech zde došlo ke zlepšení z 64 % v roce 1990 na 79 % v roce 2007. Tento ukazatel je poměrně důležitý, jelikož u většiny úmrtí se jedná o léčitelné a včasnou prevencí odstranitelné komplikace během těhotenství a porodu. Obrázek č.8 níže zobrazuje nejčastější příčiny úmrtí matek v rozvojových zemích.

---

⁷⁴ UNITED NATIONS, The Millenium development goals report, 2009

Obr. 8: Příčiny úmrtí matek v RZ v letech 1997/2007

Zdroj:MGDs report, 2010, s. 31

Mezi ostatní překážky pro poskytování péče patří přetrvávající velká geografická vzdálenost péče, nedůvěra v poskytovatele, nedostatek informací, či sociální role žen ve společnosti (brzké sňatky, příliš časté těhotenství,...)⁷⁵

4.1.6 Cíl: Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi

Úkol: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS.

Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných onemocnění.

Celosvětový trend nově nakažených od roku 1996 klesal a na konci roku 2007 byl počet nově nakažených HIV 2,7 milionů lidí. Tento pozitivní trend opět odráží situaci v některých regionech v Asii či Latinské Americe, naopak v některých oblastech pokračuje růst a od roku 2001 se téměř zdvojnásobil počet nakažených. Odhadovaný počet lidí, kteří v důsledku AIDS zemřeli, byl nejvyšší v roce 2004 s odhadovaným počtem 2,2 milionu lidí a

⁷⁵ UNITED NATIONS, The Millennium development goals report, 2009

na konci roku 2008 byl registrován mírný pokles na 2 miliony obyvatel. Přestože výše uvedená čísla vykazují sestupný trend, počet lidí nakažených virem HIV či již s chorobou AIDS roste, což je zapříčiněno mimo jiné delší dosahovanou délkou života nakažených díky lepší přístupnosti léků. Na konci roku 2008 byl celkový odhadovaný počet lidí žijících s virem HIV 33,4 milionů.

Alarmující situace je opět v subsaharské Africe. Dvě třetiny lidí žijících s virem HIV žijí právě tam. Navíc většina z nich jsou ženy. V roce 2007 žil každý třetí nově nakažený virem HIV a dále 38% všech úmrtí byla v důsledku AIDS právě v SSA. Odhadovaný počet dětí, které v důsledku této nemoci ztratí rodiče, byl v roce 2007 přibližně 15 milionů, z toho skoro 12 milionů žije v SSA. Stavební kámen boje proti šíření viru HIV/AIDS je poskytování informací, co vlastně virus představuje, rizika s ním spojená a jak je možné se před ním chránit. Bohužel tato znalost je mezi mladými lidmi zlepšována jen velmi pomalu. V roce 2007 jen 31 procent mladých mužů a 19 procent mladých žen ve věku 15-24 let byli informováni a srozuměny s prevencí, přestože cíl byla 95 procentní znalost do roku 2010. Dalším problémem je nedostatek léčiv, či spíše pro jejich cenu, jejich nedostupnost. V roce 2003 bylo odhadováno, že z 6 milionů kažených lidí virem HIV, mělo pouze 5 % přístup k léčivům. Na konci roku 2007 anti - retrovirální preparáty obdrželo zhruba 3 milióny lidí ze 7,1 miliónu nakažených v rozvojových zemích, což navíc představuje přibližně 48% růst oproti roku 2006.⁷⁶ Oproti odhadovaným 70 000 dětí do 18 let, které obdrželi léčiva v roce 2005, došlo k růstu na odhadovaných 200 000 dětí na konci roku 2007. Přes povzbudivé výsledky, na jednoho člověka podstupujícího léčbu anti-retrovirálními léky, připadají 3 jiní nově nakažení virem HIV.⁷⁷

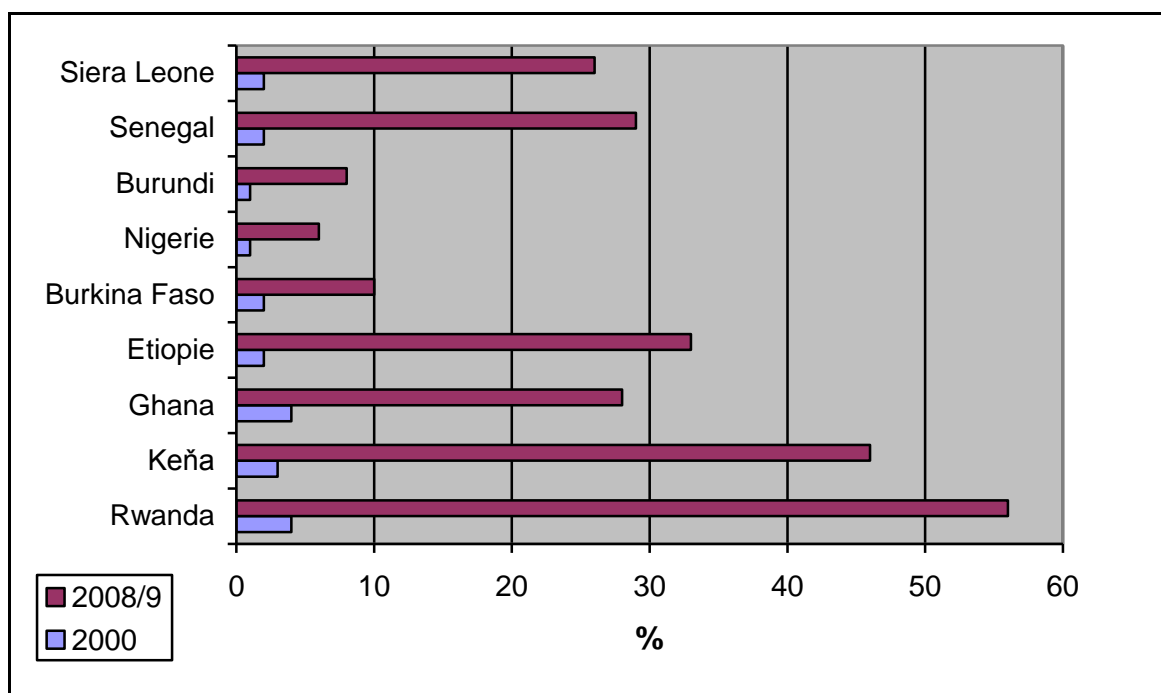
Mezi další nemoci, na které umírá nejvíce lidí v rozvojových zemích, patří malárie a tuberkulóza. Na malárii zemřelo v roce 2006 přibližně 1 milion obyvatel, ze kterých zhruba 96 procent žilo v SSA a 80 procent z nich tvoří děti mladší pěti let. Prioritou pomoci zde je zajištění protimalarických sítí pro veškeré obyvatelstvo, poskytování nemocným antimalarika a poskytovat vzdělání v oblasti ochrany před nemocemi. Nicméně

---

⁷⁶ UNITED NATIONS, The Millennium development goals report, 2010, s. 39 -42

⁷⁷ UNITED NATIONS, Millenium development goals, report 2009,

v poslední době bylo zaznamenáno zvýšení finanční podpory na boj proti malárii z 250 mil. dolarů v roce 2004 na 700 mil. USD v roce 2007, do roku 2008 by se měla tato podpora vyšplhat na 1,1 miliard dolarů. Graf níže zobrazuje nárůst počtu dětí spících pod antimalarickou sítí mezi roky 2000 a 2008 ve vybraných zemích SSA.⁷⁸

Obr. 9: Počet dětí spících pod antimal. sítí ve vybraných zemích Afriky v %

Zdroj: MGDs report, 2010, s. 47

Dle OSN průměrné použití těchto antimalarických sítí v SSA vzrostlo z 2 % v roce 2000 na 20 % v roce 2006. Navíc v zemích, kde byly podniknuty alespoň 2 typy intervencí proti šíření malárie, došlo ke snížení onemocnění na 50 procent.⁷⁹

⁷⁸ UNITED NATIONS, Millenium development goals, report 2010, New York

⁷⁹ UNITED NATIONS, Millenium development goals, report 2010, s. 47-49

4.1.7 Cíl: Zajistit udržitelný stav životního prostředí

Úkol: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez kvalitního přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně. Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionu obyvatel příměstských chudinských čtvrtí.

Od roku 1990 do roku 2006 1,1 miliard lidí v rozvojovém světě získalo přístup k toaletám, latrinám a jiným formám sanitárních zařízení. Přesto bylo v témže roce stále 2,6 miliard lidí bez přístupu k základním hygienickým zařízením. Například jen v jižní Asii bylo stále 580 milionů lidí bez zlepšení sanitárních zařízení. V Africe bude muset dojít ke splnění vytyčeného cíle zlepšení přístupu 370 milionů lidí oproti 246 milionům používajících takovýchto zařízení v roce 2006.⁸⁰ Ovšem i 246 milionů představuje značný pokrok, jedná se o 80% navýšení oproti roku 1990. Obdobného pokroku bylo dosaženo v jižní Asii, kde se počet lidí s přístupem k základním hygienickým zařízením od roku 1990 zdvojnásobil.

V roce 1990 využívalo kvalitních zdrojů pitné vody 78 % celosvětové populace, v roce 2006 84 %, v rozvojových zemích 80 % obyvatelstva. Výrazného pokroku bylo dosaženo v jižní Asii díky Indii, překvapivě i v Africe, kde ovšem i nadále zůstává 44 % obyvatel bez pitné vody. V Číně došlo vzhledem ke zvýšení průmyslu ke snížení pokrytí ze 100 % na 92 %.⁸¹ Přestože je zde možno sledovat pozitivní trend, v roce 2007 bylo stále 884 milionů lidí bez přístupu ke kvalitnímu zdroji pitné vody. Celosvětově pouze 27 % obyvatel venkova využilo zavedení pitné vody přímo k jejich domovům, a to prostřednictvím ruční vodní pumpy, 50 % se spoléhalo na zlepšené vodní zdroje, jako jsou veřejné vodovody či pumpy, upravené vrty nebo prameny. Celá čtvrtina venkovských lidí stále používala nevyhovující vodní zdroje, například z řek, potoků, jezer, atd.⁸² V roce 1990 polovina lidí žijících ve městech žila v takzvaných „slumech“. Slum představuje extrémně chudé městské části, bez adekvátní hygieny, kvalitních vodních zdrojů, stálého domova, či dostatečného životního prostoru. V roce 2005 byl tento počet redukován zhruba na 36%.

---

⁸⁰ UNITED NATIONS, The millenium development goals report, 2009

⁸¹ TOŽIČKA, T. Příliš vzdálené cíle, 2008, str.38-40

⁸² UNITED NATIONS, The millenium development goals report, 2009

Největší procentuální podíl těchto obyvatel měla opět SSA s 62,2%, jižní Asie se 42,9 % a východní Asie s 36,5 %.⁸³ V současnosti se počet těchto obyvatel pohybuje kolem 1 miliardy. Překážkou snížení těchto čísel je překotná migrace z venkova do ekonomických center z důvodu zajištění lepších pracovních možností.⁸⁴ Například v Etiopii žijí čtyři z pěti městských lidí ve slumech. Ačkoliv procentuálně dochází ke zlepšení, z důvodu populační exploze celkový počet lidí žijících ve slumech roste.⁸⁵

4.1.8 Cíl: Budovat světové partnerství pro rozvoj

Osmý cíl je vnímán jako jeden z významných, bez kterého nemůže dojít k naplnění předcházejících. Přesto byl do rozvojových cílů zařazen až jako poslední. Jedná se o 7 úkolů (níže uvedeny pouze dva, všechny viz příloha D)

Úkoly: Dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace, včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby a to na národní a mezinárodní úrovni

Řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí – umožnění vývozu na rozvinuté trhy bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů nejvíce zadluženým chudým zemím a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby.

Oficiální rozvojová pomoc (ODA) byla v roce 2008 poskytnuta ve výši 119,8 miliard, což je doposud rekordní číslo, ovšem nikoli množství peněz přislíbených danou výší 0,7 procent HNP z každé členské země. Doposud pouze 5 zemí přispívá onou částkou, a to jsou Dánsko, Holansko, Luxembursko, Norsko a Švédsko. Největší v dolarech poskytnutá suma peněžních prostředků byla od Spojených států Amerických, přestože tato částka zdaleka neodpovídala 0,7 procent HNP USA. Následována Německem, Velkou Británií a

---

⁸³ TOŽIČKA, T. Příliš vzdálené cíle, 2008, str.38-40

⁸⁴ UNITED NATIONS, Millennium development goals, report 2009, New York

⁸⁵ TOŽIČKA, T. Příliš vzdálené cíle, 2008, str.38-40

Japonskem. Mezi země, které poskytují nejnižší částky vzhledem k jejich procentuálnímu závazku patří Rakousko, Řecko či například Itálie. Navzdory tomu, že hlavní cíl ODA je poskytování peněz nejchudším, do nejméně rozvinutých zemí (LCDs) plyne pouze 1/3 celkové finanční pomoci. S růstem globalizace růste i objem celkového světového obchodu. Od roku 2001 se počet světových exportů zdvojnásobil z 7700 miliard na 14800 miliard USD v roce 2006.⁸⁶ Podíl exportů rozvojových zemí stoupl na 36 procent, bohužel podíl 50 nejchudších zemí stále stagnuje na 0,5 %.⁸⁷ Mezi rostoucí síly ekonomik Jihu patří především země G5 , a to jsou Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Mexiko. Přes veškeré slibované závazky je nutno podotknout, že jak EU tak USA stále nechtějí přistoupit na podmínky volného obchodu a zatímco tlačí na země Jihu, aby ještě více otvíraly své trhy zemím globálního „Severu“(rozvinutým ekonomikám), samy se odmítají vzdát ochrannářských cel a dovozních kvót a prosazují tak jednostranně výhodnou politiku. Tarify rozvinutých zemí na importy zemědělské produkce a textilních výrobků z rozvojových zemí zůstávají v rozmezí 5 až 8 % v roce 2008, což představuje pouze 2-3% snížení od roku 1998. Pro africké nejméně rozvinuté země a malé ostrovní rozvojové země je situace s cly je lepší v oblasti textilu a oblečení, jelikož od roku 2000 neplatí clo. Tarify zůstaly vyšší pro asijské nejméně rozvinuté země, největší exportéry v této oblasti. Přesto zde ke zlepšení došlo, exporty ze zemí Jihu naráží na jiné bariéry dovozu, jako jsou administrativní procedury či ochrana originálů.

Součástí mezinárodního úsilí o řešení dluhové krize je iniciativa nejvíce zadlužených zemí (HIPC). V roce 1996 přislíbila Světová banka a MMF oddlužení 41 zemí v rámci této iniciativy. Důležité je podotknout, že se jedná o oddlužení pouze ze strany MMF, IDA a Africké rozvojové banky (obě součástí skupiny Světové banky), nikoliv ovšem od vlád jednotlivých věřitelských zemí. Na konci března roku 2009 bylo dosaženo oddlužení 24 zemí, ale to jen ve výše čtvrtiny přislíbené částky (v nominálním dluhu).⁸⁸

---

⁸⁶ UNITED NATIONS, Millennium development goals, report 2009,

⁸⁷ TOŽIČKA, T., Příliš vzdálené cíle, 2008

⁸⁸ UNITED NATIONS, The Millennium development goals report, 2010

Dalším úkolem je zpřístupnit rozvojovým zemím výhody informačních technologií, jako jsou internet a telefon. Telekomunikační technologie nepřetržitě rostou, na konci roku 2007 přes 2 miliardy lidí v rozvojových zemích měli mobilní telefony, což odpovídá zhruba 39 procentům. Pevné telefonní linky mělo 0,7 miliard lidí v přepočtu 13 procent. Během roku 2007 bylo v Africe prodáno zhruba 50 milionů nových mobilních telefonů a tak na konci roku disponovala tímto přístrojem zhruba čtvrtina afrických obyvatel. Zatímco v roce 2000 disponoval telefonním přístrojem méně než jeden z padesáti obyvatel Afriky. V oblasti internetového připojení na konci roku 2007 každý pátý obyvatel měl přístup k internetu. Ovšem zde mluvíme o nárůstu počtu připojených hlavně v rozvinutých ekonomikách.⁸⁹ V roce 2007 z celkového počtu lidí používajících internet tvořilo 64 % obyvatel rozvinutých ekonomik, 13 % rozvojové ekonomiky a pouze 1,5 % nejméně rozvinuté země. Mezi překážky v používání internetu patří například vysoké uživatelské poplatky, nedostupnost techniky, či omezený přístup k elektrickému proudu.⁹⁰

4.1.9 Celkové shrnutí plnění rozvojových cílů tisíciletí

Rozvojové cíle tisíciletí bývají označovány v rámci celosvětového boje s chudobou za nejrozsáhlejší počínající se komplexností týče (jednotlivé cíle a podcíle v příloze) a z hlediska zapojeného počtu zemí a organizací. Základní prostředek k dosažení těchto cílů představuje navýšení investic (prostřednictvím ODA) do různých oblastí rozvojových ekonomik podpořené co největším odpuštěním zahraničních dluhů u nejvíce zadlužených zemí. Tyto prostředky by měly směřovat především do sociální oblasti (vzdělávání, zdravotnictví, výživa), zlepšení infrastruktury (silnice, informační a komunikační technologie) a životního prostředí (vody, hygieny, environmentálních technologií). Přesto však mnohými kritiky bývají označovány pouze jako „prázdné gesto“, či sliby, které nebudou splněny. Což také víceméně potvrzuje poslední výroční zpráva UN o plnění cílů z roku 2010. Podle ní žádný z těchto nebude ve stanoveném čase do roku 2015 splněn. Některé cíle budou splněny pouze na globální úrovni a to ještě bez oblastí SSA a

---

⁸⁹ UNITED NATIONS, Millennium development goals report, 2010, New York

⁹⁰ UNITED NATIONS, Millennium development goals, report 2009, New York

vybraných regionů Asie, kde je situace nejhorší. To platí například u cíle číslo jedna. Snížení počtu lidí žijících za méně než 1,25 dolarů na den. Nicméně je také důležité zmínit, že výroční zpráva mluví dokonce o zhoršení některých ukazatelů, mimo jiné v souvislosti se světovou hospodářskou a potravinovou krizí. FAO odhaduje, že v roce 2008 bylo na světě 915 tisíc podvyživených obyvatel a v roce 2009 tento počet stoupl na 1 milion. Podobně je tomu se snížením hrubého domácího produktu či počtu zaměstnanosti. Další oblastí, kde došlo do roku 2008 ke zhoršení ukazatelů, je školní docházka dívek mezi lety 1990 a 2008, kdy se snížila z počtu 57 % na 53 % ze 100 dívek žijících v rozvojových zemích. Pokud se zaměříme pouze na oblast subsaharské Afriky, zde nedošlo k viditelnému zlepšení v žádné oblasti a vzhledem k poměrně velkému každoročnímu nárůstu počtu tamních obyvatel naopak v mnohých oblastech došlo ke zhoršení. Světová hospodářská krize se projevila i zde, nicméně v porovnání s ostatními rozvojovými zeměmi pouze v minimální míře. Proto také nebude této problematice věnována širší pozornost. Zejména vzhledem k špatné dostupnosti aktuálních dat, jsou dopady světové hospodářské krize na země SSA pouze odhadované. Zhoršení je očekáváno v počtu lidí žijících pod hranicí chudoby, či například růstu nezaměstnanosti. V roce 2008/2009 také došlo k snížení cen ropy a nerostných zdrojů surovin, které tvoří základní vývozní artikly většiny zemí SSA. Ze strany některých rozvinutých zemí také došlo v souvislosti se světovou hospodářskou krizí ke snížení objemu poskytované zahraniční pomoci. V roce 2006 vydal výzkumný tým Social Watch zprávu o plnění rozvojových cílů tisíciletí, kde mimo jiné uvádí předpokládané roky, kdy bude dosaženo úplného splnění plánovaných cílů v různých oblastech dle současného trendu. V subsaharské Africe se odhaduje splnění například míry dětské úmrtnosti (pod 5 na 1000 porodů) v roce 2155, míry dětské podvýživy (méně než 2 procenta) v roce 2282 a například gramotnost mezi dospělými (100%), počet dětí zapsaných na základních školách (100%) bude splněna v roce 2079.⁹¹ Poněkud zarážející se jeví fakt, že ke splnění výše zmiňovaných cílů se zavázalo 193 zemí v roce 2000 a plán, jak má být těchto cílů dosaženo, byl vydán až v roce 2005, tedy až po uplynutí 1/3 vymezeného času. Další problematikou spojenou s rozvojovými cíly jsou ukazatele měření. Jak již vyplynulo z podkapitoly 2.2 dosud neexistuje index, který by obsáhl všechny aspekty chudoby. Různé organizace, či agentury používají různé indexy

---

⁹¹ TOŽIČKA, T. Česko proti chudobě, 2008

(viz například Social Watch, ukazatel genderové spravedlnosti), proto se také aktuální čísla a ukazatele mnohdy rozcházejí. Pokud se zaměříme na prostředek, pomocí něhož má být dosaženo oné zmiňované redukce chudoby ve všech jejích projevech (ODA), i zde bychom našli poněkud zarážející informace. Mnohé náklady, které se započítávají do Oficiální rozvojové pomoci (ODA) nemají žádný vliv na rozvoj. Patří sem náklady rozvojových agentur, ministerstev a jiných organizací, režijní, administrativní náklady, cestovní náklady, náklady mezinárodních agentur a organizací, atd. Tyto položky mnohdy činí až 50 - 60 procent z celkové částky určené rozvojovým zemím, či konkrétnímu projektu.⁹² Nabízí se otázka, zda by tyto prostředky skutečně měly být započítávány do oficiální rozvojové pomoci, když k obyvatelům rozvojových zemí ve skutečnosti nedorazily. S ohledem na veškeré předložené fakty, je nasnadě otázka, zda rozvojová pomoc skutečně přináší onen ekonomický rozvoj či nikoliv. V souvislosti s tím bylo provedeno mnoho studií, které buď potvrzují pozitivní efekt, či efekt nulový. Jedním z nich byl i Williemy Easterly, na základě jehož výzkumu, neexistuje žádné prokazatelné spojení, že rozvojová pomoc představuje onen startovací mechanismus rozvoje ekonomiky.⁹³ Ovšem pojďme se nyní podívat na autora, právě jehož názory reflektuje OSN.

4.2 Jeffrey Sachs

Následující kapitola bude věnována ekonomovi Jeffrymu Sachsovi, který se mimo jiné podílel na tvorbě praktického plánu v rámci platformy OSN a plnění zmiňovaných rozvojových cílů tisíciletí. Zaměříme se pouze na problematiku oblast subsaharské Afriky. Sachs spatřuje příčinu současné situace v subsaharské Africe v tom, že uvízly v **pasti chudoby** a jsou příliš chudé na to, aby se z ní samy vymanily. (Zároveň popírá, že by příčinou oné situace mohla být špatná vláda.) Hlavní důvod nízkého, či negativního ekonomického růstu Sachs nalézá v nízkých jak národních tak i domácích úsporách, které navíc nejsou kompenzovány přílivem zahraničního soukromého kapitálu.⁹⁴ Řešení dané

---

⁹² TOŽIČKA, T. Česko proti chudobě, 2008

⁹³ EASTERLY, W. Břímě bílého muže, proč pomoc západu třetímu světu selhává? s. 34

⁹⁴ SACHS, J. Ending Africa's poverty trap, s. 124- 130

situace představuje tzv. Big push (v literatuře překládáno jako velká ofenziva) ve veřejných financích, čím by měl být vytvořen první krok k nastartování afrického ekonomického rozvoje. Pojdme se tedy v krátkosti podívat na teoretickou podstatu Sachsovy pasti chudoby, ze které vychází i platforma OSN, abychom v závěru mohli provést celkové zhodnocení účinnosti tohoto modelu.

4.2.1 Sachsova teorie „pasti“ africké chudoby

Vychází z neoklasického modelu růstu, ve kterém je míra kapitálové akumulace dk/dt dána rovnicí:

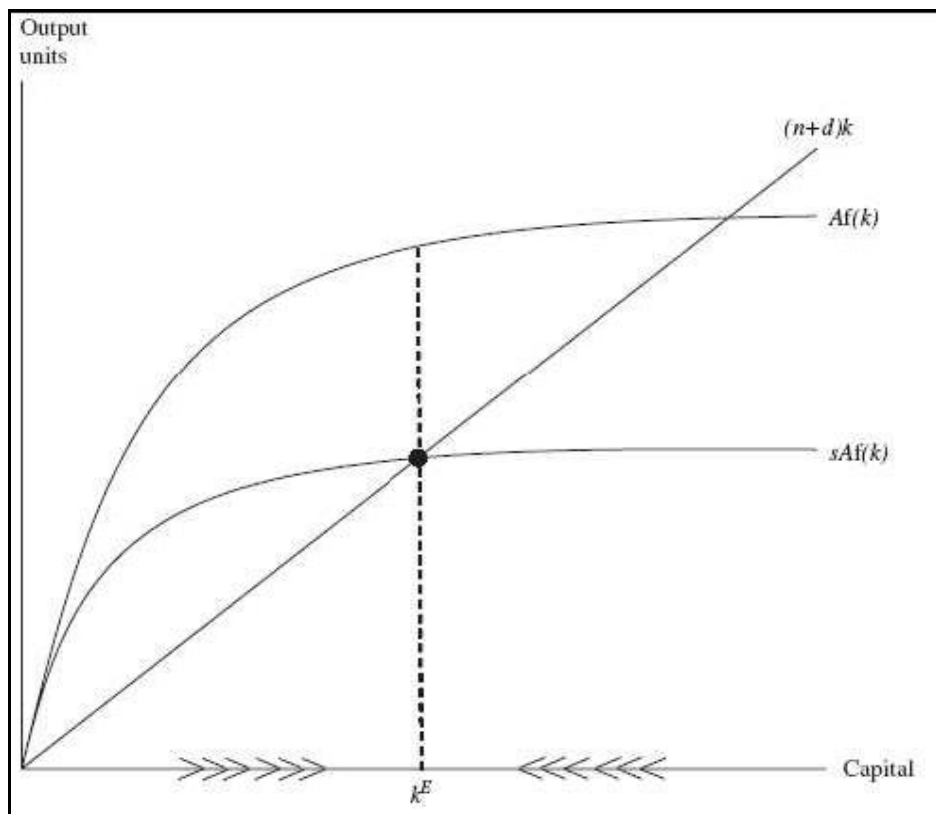
$$dk/dt = sAf(k) - (n + d)k$$

Výstup na osobu q (příjem na os.) je výsledkem produkční funkce $Af(k)$, kde A představuje danou úroveň technologie(konstantní), k kapitálová vybavenost práce, s národní míra úspor, d je míra depreciace kapitálu a n míra růstu populace $(n + d)k$ představuje tzv. „kapitálové rozšiřování“ a rovná se množství úspor na osobu potřebnému k udržení kapitálové vybavenosti práce konstantní při růstu populace a depreciaci. Rovnice tedy říká, že jakákoliv změna k se rovná úsporám na osobu minus depreciace a míry růstu obyvatel.

⁹⁵ Viz následující obrázek číslo 10.

---

⁹⁵ SACHS, J. Ending Africas poverty trap, s. 124- 130

Obr. 10: Standardní neoklasický model ekonomického růstu

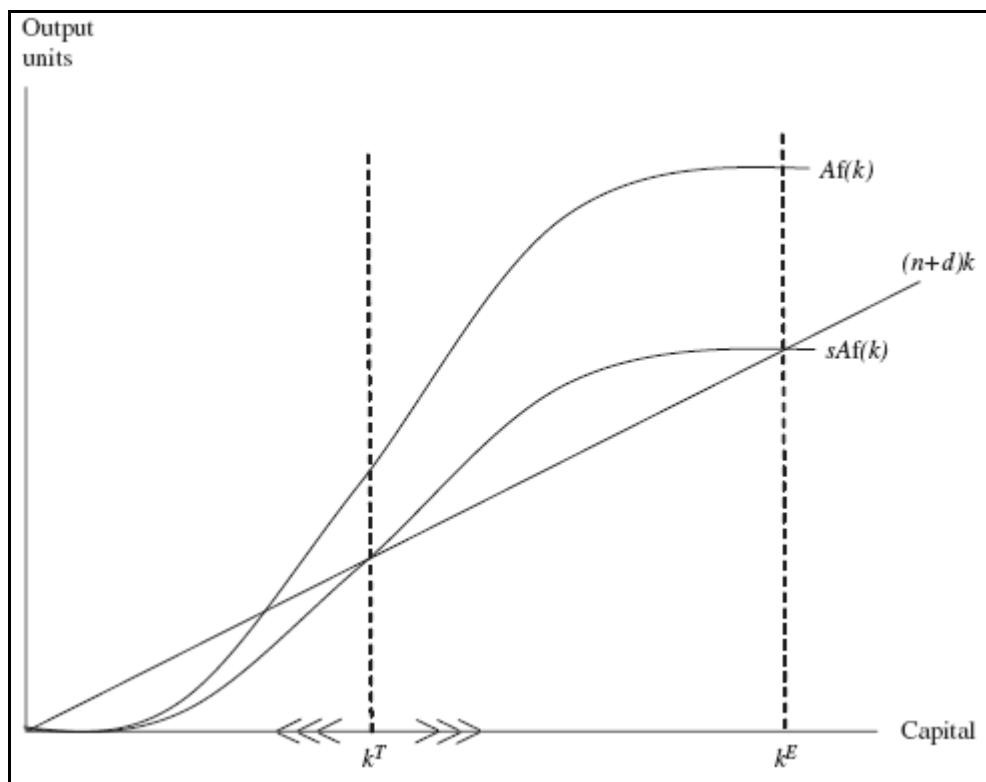
Zdroj: SACHS, End the Africas poverty trap

Jinými slovy tedy ekonomika roste tak dlouho, dokud úspory na osobu převyšují výraz $(n + d)k$, neboli míru růstu populace a míru deprecie. Standardní neoklasický model říká, že již poměrně malé k zapříčiňuje růst, jak zobrazuje graf výše. Potom se pozitivní kapitálová akumulace rovná vertikální vzdálenosti mezi křivkou $sAf(k)$ znázorňující úspory a přímkou $(n+d)k$ odrážející populační růst a deprecii. V tomto případě, již od minimální úrovně k , k i q rostou až k poměrně trvalému bodu rovnováhy k^e , kde $k^e = Af(k^e)$.

Sachs upozorňuje, že jedná o specifický příklad, který ovšem není přijatelný pro situaci v Africe a je ho potřeba trochu pozměnit. Aby firma mohla začít vyrábět, potřebuje mít pro výrobní činnost alespoň základní podmínky v podobě například základní infrastruktury, elektřiny, fungujícího přístavu, či pracovní jednotek mající alespoň základní vzdělání.⁹⁶

⁹⁶ SACHS, J. Ending Africas poverty trap, s. 124 - 131

Sachs argumentuje, že k zajištění těchto podmínek je potřeba určité minimální množství kapitálu (minimal threshold) již před započítáním samotného výrobního procesu. Pokud tyto základní podmínky nejsou zajištěny, malý růst k přinese jen minimální efekt. Tuto minimální zásobu kapitálu k^T odráží obrázek číslo 11.

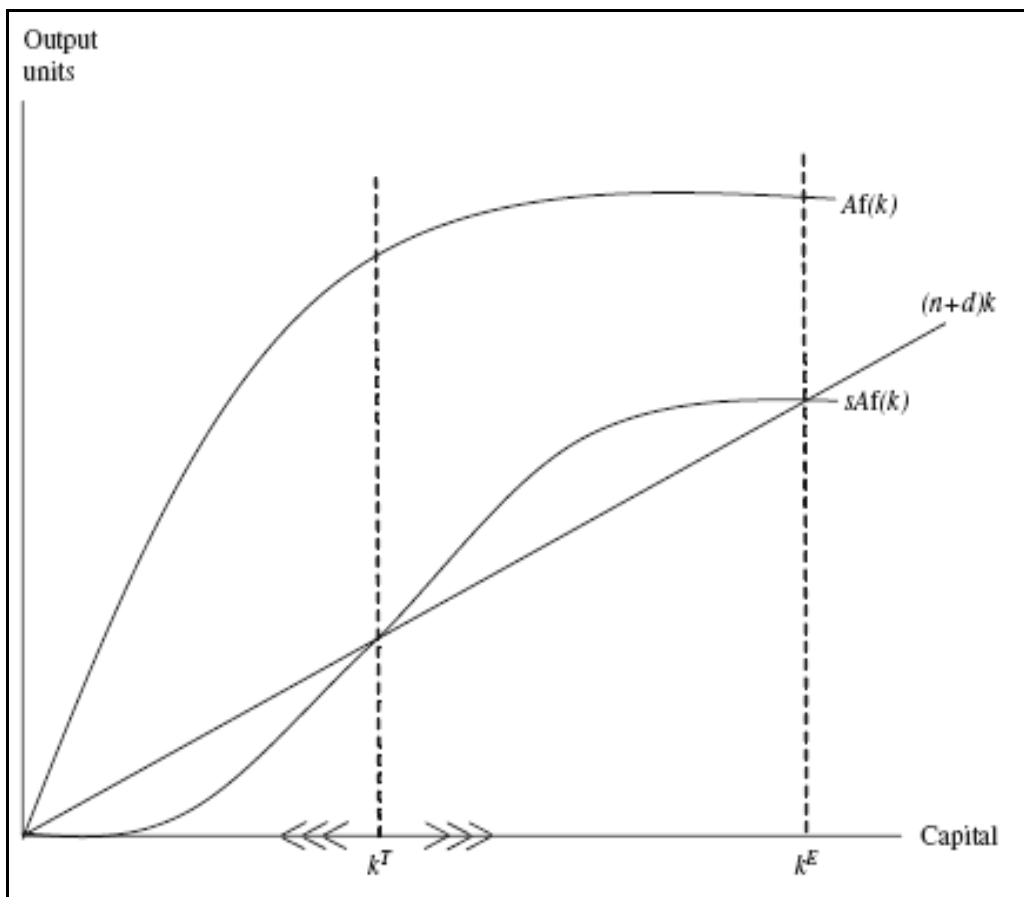

Obr. 11: Model ekonomického růstu s minimální zásobou kapitálu

Zdroj: SACHS, End the Africas poverty trap

Jak je z obrázku patrné, malé změny k přinesou jen malé změny produkce, produkční funkce bude velmi plochá, až dosažení oné potřebné hranice kapitálu přinese výraznější růst výstupu, neboli příjmu na osobu. Další stránkou, kterou je nutno zohlednit, je problematika úspor. Chudé rodiny v Africe nemají z čeho spořit a příjem jim mnohdy stačí sotva k přežití. Velmi malé k je dle Sachse také příčinou malých či záporných úspor,⁹⁷ což značí následující obrázek.

⁹⁷ SACHS, J. Ending Africas poverty trap, s. 125- 131

Obr. 12: Past úspor

Zdroj: SACHS, End the Africas poverty trap

Při k menším než k^T je křivka úspor $sAf(k)$ pod přímkou $(n + d)k$, což znázorňuje velmi malé či negativní úspory. Podle Sachse pokud ekonomika začne s velmi nízkou úrovní kapitálu (tedy k menší než k^T), potom k i q budou mít časem klesavou tendenci. To by v praxi znamenalo, že velmi chudí se stanou ještě chudšími díky nedostatku kapitálové akumulace ve spojení s rostoucí tendencí obyvatel.

Třetím faktorem, který Sachs okrajově zmiňuje, je demografická past, a to v podobě nekontrolovaného nárůstu populace je právě v nejchudších oblastech.

Tyto tři faktory - nedostatečná kapitálová akumulace, nedostatečné úspory a demografická past, představují podle Sachse africkou „past chudoby“.⁹⁸ Jinými slovy, považuje

⁹⁸ SACHS, J. Ending the the Africas poverty trap , s. 131-132

ekonomiku Afriky chycenou pod k^T , čímž uvízla v chronickém nízkém či negativním růstu. Východisko spatřuje v navýšení k nad onu minimální prahovou úroveň k^T , neboli masivní navýšení kapitálové akumulace prostřednictvím ODA. To by později vedlo k snížení n – míry růstu obyvatelstva a růstu s – úspor. Sachs zároveň upozorňuje, že se musí jednat o dlouhodobou pomoc, prostředky by měly směřovat do veřejného sektoru nikoli spotřebního a měl by být zřízen určitý kontrolní orgán, komise.⁹⁹

Ovšem, jestli je odpovědí na problém chudoby poskytnutí určitého obnosu peněžních prostředků, jak to, že dosud k znatelnému zlepšení situace v nejchudších rozvojových zemích nedošlo, přestože pomoc do rozvojových zemí proudí bezmála 50 let? Není snad částka 2 bilionů dolarů dostatečně velký obnos peněžních prostředků, který by ekonomiku nastartovat mohl, pokud byl skutečně odpovědí na problém chudoby? Příčina je spatřována v nedostatečném zohlednění příčin chudoby v zemích SSA. Dalším prvkem, který Sachs nezohledňuje ve své teorii, jsou technologický pokrok, viz výše používá A konstantní technologickou úroveň, což v praxi není moc reálné.

Z výše poskytnutých závěrů plnění rozvojových cílů tisíciletí plyne, že neexistuje prokazatelné snížení chudoby v zemích SSA díky poskytované zahraniční pomoci. Se zohledněním také zmiňovaných nedostatků teoretického základu autorka této práce nepovažuje tento model v jeho současné podobě za neúčinný v stimulaci ekonomického rozvoje a potlačování chudoby. Pojd'me se tedy podívat na vybrané další navrhované teorie a nástroje cílené na ekonomický rozvoj zemí SSA.

4.3 Paul Collier a pasti chudoby

Na myšlenku pasti chudoby, kromě jiných, navázal i Paul Collier a rozvedl ji do 4 podob – past konfliktu, past přírodních zdrojů, past spočívající ve špatných geografických podmínkách a past vyplývající ze špatné vlády. Podíváme se nyní přímo na nástroje, které navrhuje jako možná řešení africké chudoby a stimulace rozvoje. (Následně i v kapitole 5)

---

⁹⁹ SACHS, J. Ending the the Africas poverty trap , s. 131-132

4.3.1 Rozvojová pomoc

Stejně jako Sachs, Collier považuje rozvojovou pomoc za účinný nástroj v boji proti chudobě. (Na rozdíl ovšem od Sachse, ji nepovažuje za jediné řešení) Rozpracoval ji dle specifik jednotlivých pastí chudoby, stanovil, jestli za daných okolností bude skutečně účinná a pokud ano, jak by potom měla vypadat.¹⁰⁰

Collier považuje rozvojovou pomoc velmi důležitou při narušování pasti konfliktu. Zejména v postkonfliktním období, kdy je nejvíce účinná ve zvyšování tempa ekonomického růstu. Nicméně právě v období prvního desetiletí nedokáže ani rozvojová pomoc snížit nebezpečí, že konflikt opět propukne. Účinnou ve snižování rizika války či převratu se stává až po uplynutí této dekády. Collier upozorňuje na 2 chyby, ke kterým v jejím poskytování dochází - je poskytována v nedostatečném množství a přicházela příliš brzy. Potřebnou dobu pro její poskytování představuje ona zmiňovaná první dekáda.¹⁰¹ Můžeme říct, že zde vzniká určitý rozpor. Jestliže na jedné straně přiznává, že rozvojovou pomoc jsou země schopny účinně využít teprve po určitém čase a v prvním desetiletí nepůsobí efektivně ani při snižování rizika opětovného vypuknutí konfliktu, nebylo by tedy lepší ji poskytovat až během druhé dekády po skončení konfliktu?

V případě pasti přírodních zdrojů považuje Collier rozvojovou pomoc za neúčinnou. Naopak je tomu u zemí bez přístupu k moři, kde navrhuje dlouhodobé poskytování podpory, ve velkém množství. Ta by místo současného zvyšování minimální životní úrovně (stimulace spotřeby) měla být opětovně cílena na zlepšení infrastruktury. I zde můžeme najít určitý odklon od základní priority rozvojové pomoci – stimulace nastartování ekonomického rozvoje. Collier poukazuje i na její zpolitizování, tedy upřednostňování poskytování prostředků na aktivity, které přinesou pozitivní reklamu (životní prostředí, školství).¹⁰² V souvislosti s poslední pastí chudoby – pastí špatné vlády si nejprve rozdělíme pomoc dle jejího charakteru na 3 způsoby: v podobě stimulů,

---

¹⁰⁰ COLLIER, Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

¹⁰¹ COLLIER, Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

¹⁰² COLLIER, Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

potřebných dovedností či přímého příspěvku vládě. Stimuly představují tzv. politické podmiňování, neboli poskytnutí pomoci výměnou za určité politické regulace, reformy. Collier podmiňování v podobně vnějšího nátlaku zdůvodňuje tím, že sami občané nejsou schopni vládu donutit k přijetí „veřejného dohledu“ a souhlasí s vývojem. Zároveň je zdůrazňován pozitivní posun od ex ante k ex post podmiňování. Druhá forma pomoci v podobě potřebných dovedností, jinak nazývaná také odborná asistence, představuje přibližně jednu čtvrtinu z celkových prostředků poskytovaných prostřednictvím rozvojové pomoci. Tato pomoc je považována za nejúčinnější v podobě zahraničních odborníků, kteří v zemi zůstanou jen na potřebnou omezenou dobu a z hlediska času ihned po nastolení politického obratu neboli nástupu nového vůdce. Časové hledisko odůvodňuje důležitostí poskytnutí odborné asistence při tvorbě nových reforem, zejména v prvních 4 letech, ve výši až 250 milionů dolarů ročně. V pozdějších letech by už mohla působit spíše kontraproduktivně, proto považuje za nutné ji nahradit přímým příspěvkem vládě (v podobě nepodmíněných finančních prostředků).¹⁰³

Nicméně právě tento model považuji za účinný pouze v ideálním případě, kdy vláda vynaloží finanční prostředky skutečně na veřejně prospěšné účely, tzn. k podpoře rozvoje ekonomiky. Dalším poměrně diskutabilním názorem může být výše zmiňované částky určené na odbornou asistenci. Skutečně je její výše úměrná? Nebyly získány podklady, na základě kterých byla stanovena, nicméně i ze způsobu interpretace je patrný postoj upřednostňující kvantitu. Můžeme říct, že se zvyšováním vyhrazených peněžních prostředků poroste ekviporcionálně i kvalita odborné asistence? Další otázka směřuje k faktu, proč je rozvojová pomoc členěna na dle forem poskytování až posledním typu v pasti chudoby. Autorka této práce se domnívá, že bychom ji mohli aplikovat na všechny zmiňované. V pasti špatných geografických podmínek bychom v tom případě upřednostnili jednak odbornou asistenci v podobě dovezení odborníků potřebných k zlepšování infrastruktury, zároveň k zaškolování místních pracovních sil, a samozřejmě poskytnutí finančních prostředků podmíněné jejich použitím. V oblasti pastí přírodních zdrojů by také právě odborná síla mohla sehrát důležitou roli.

---

¹⁰³ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím. s. 117 - 136

Na závěr ještě zmíníme některé navrhované prvky, které by rozvojovou pomoc mohly ovlivnit pozitivním směrem. Jako například prostřednictvím vybudování alternativního systému vynakládání veřejných prostředků v rozvojových zemích. Organizaci by financovala jak vláda, donoři tak i občanská společnost, za existence nezávislého správního orgánu(určitý občanský dohled). Jejím cílem by bylo financovat veřejné služby jako školství, zdravotnictví, atd. Pokud by správní orgán prokázal účelné vynakládání peněžních prostředků, toky by rostly ale i naopak. S tím souvisí i Colliérovo apelování na nutnost zvyšování kontrolních orgánů rozvojových agentur, které by prověřovaly, zda prostředky určené na pomoc byly skutečně vynaloženy dle plánu.¹⁰⁴

4.3.2   Vojenské intervence

Vojenské intervence dle Colliera představují další nástroj k zajištění nastartování ekonomického rozvoje, přesto jim nebude věnována přílišná pozornost. Ve stručnosti vojenská intervence je považována za pozitivní v extrémních situacích, kdy se při převratu zcela zřítí úřední moc. Důležitý faktor zde představuje čas, kdy by vojenské jednotky okamžitě měly převzít moc, ale pouze na omezenou dobu. Cílem je zajištění svobodného a regulérního průběhu voleb. To znamená, že by zde ozbrojené síly zůstaly pouze po krátký časový rámec, zpravidla 4 měsíce a nemohly být obviňovány ze snah o kolonizaci. Shledávány rizikovými jsou spíše domácí ozbrojené síly.¹⁰⁵

4.3.3   Zákony a charty

Normy a zákony pomáhají v zemi udržovat řád. Collier je považuje za účinné i v procesu vyvolávání změn ve způsobu vládnutí. Jednou z problematických oblastí, ve které by mohly být nápomocny, je oblast přírodních zdrojů. Čímž reaguje na zoufalou potřebu rozvojových zemí bohatých na nerostné suroviny. Jako možné řešení navrhuje zavedení „charty pro výnosy z přírodních zdrojů“, jejímž cílem by bylo zvýšení efektivity a

---

¹⁰⁴ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím,s.139 - 144

¹⁰⁵ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím,s.145-155

zprůhlednění výnosů plynoucích z těžby vzácných surovin. Zahrnovala by udělování koncesí na těžbu surovin, dohodu o podmínkách smlouvy (zejména ošetření oblasti možných rizik), třetí částí by bylo zabezpečení transparentnosti vyplacení všech příjmů, zprůhlednění veřejných výdajů a v neposlední řadě vytvoření souboru pravidel k „vyrovnávání toků veřejných výdajů v reakci na příjmové šoky. Udělování koncesí by zabránilo prodávání pod cenou a napomohlo větší transparentnosti soutěže při získávání kontraktů, jako je tomu v rozvinutých zemích. I při vyjednávání a uzavírání smlouvy jsou malé rozvojové země často znevýhodněny oproti mezinárodním koncernům. Dohody o podmínkách smlouvy by tak měly napomoci například přenést alespoň část cenového rizika na těžební společnost a tím zajistit stabilitu jedné složky výnosů z ropy. Další řečnickou klíčovou oblastí by mělo být zveřejňování všech příjmů vlády a následně i jejich výdajů. Collier považuje za nezbytné zřízení nezávislého orgánu (kandidáti MMF, SB), který by měl kompletoval veškeré zveřejňované informace, aby měly pro občany vypovídací schopnost.

Další z oblastí, která by potřebovala ošetřit zákony, je oblast politiky. Přes pozitivní jev rostoucího počtu rozvojových zemí, které přecházejí k demokracii, Collier upozorňuje, že mnohdy veškerá demokracie končí volbami. Jednou z kritických částí představuje způsob obstarávání a vynakládání peněz na předvolební agitaci. Voliči jsou v rozvojových zemích silně podpláceni penězi, jídlem či oblečením, aby zvolili určitou stranu. Náklady na volební kapmaně jsou v rozvojových zemích nepřiměřeně velké. Collier navrhuje stanovení stropu na stranické příspěvky a požadování transparentního financování politických stran. Dalším problémem je v nově založené demokracii absence „systému brzd a pojistek“, neboli politických omezení, které by regulovaly činnost vlády. Tvoří je například nezávislý soudní dvůr, televizní a rozhlasové vysílání, to je také v rozvojových zemích považováno za neúčinnější.¹⁰⁶

Collier zmiňuje ještě například postkonfliktní chartu, jejíž předmětem by bylo chování donorů a mezinárodních bezpečnostních sil, zejména z hlediska času. Za rozhodný prvek považuje, aby jak dárci tak bezpečnostní jednotky pomáhaly v rozvojových zemích v

---

¹⁰⁶ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s. 156 - 178

dlouhém časovém horizontu. Poslední soubor pravidel, který zde bude zmíněn je investiční charta. Rozvojové země pro svůj rozvoj zoufale potřebují soukromý kapitál, který v současnosti ze zemí spíše jen uniká. Tato charta by obsahovala pravidla pro domácí i zahraniční investory, s cílem zabránit tomuto úniku. Dále odklon od současného vládního trendu konfiskace majetku k možnosti využít jiných nástrojů jako manipulace s daněmi či například směnným kurzem. Za účinná ochranná řešení je navrhována mezinárodní arbitráž a pojištění investic. V případě sporu by tak zahraniční investoři měli jistotu neutrálního rozhodčího orgánu. Pojištění zahraničních investic už v současnosti funguje, ale pouze ze strany zahraničních investorů. K omezení úniku domácího kapitálu do zahraničí potřebují i domácí investoři pojistit své finance.¹⁰⁷

Otázka bezpečnostních sil je považována za poněkud rozporuplnou. V předchozí podkapitole, v rámci vojenských intervencí, Collier zdůrazňoval důležitost pouze krátkodobého působení těchto sil k zajištění spravedlivých voleb, zpravidla 4 měsíců a následně v postkonfliktním období poukazuje na pravý opak, čímž si celkově protiřečí. Zároveň se autorce této práce jeví jako poměrně nerealistické, že by všechny těžební firmy a vláda byly ochotny zveřejnit veškeré své příjmy. A pokud by k tomu skutečně došlo, co by jim bránilo s těmito příjmy nemanipulovat.

4.3.4 Obchodní politika

Collier nepovažuje za možné řešení regionální integraci, či například fair trade. Fair trade představuje pozitivní krok ve stimulaci příjmů, nicméně neřeší nutnou potřebu nejchudších zemí diverzifikovat obchod, naopak je podporuje v udržení úzkého rámce produkce primárních komodit. Regionální integraci samu o sobě považuje za nedostatečný nástroj pro rozvoj, ze kterého budou těžit pouze její bohatší členové, pokud nebude podpořena i snížením vnějších cel. Z čehož také vyplývá jedno z navrhovaných řešení a tím je podpora růstu a diverzifikace afrického exportu. Jako základní prvek růstu produktivity je shledávána konkurenceschopnost.¹⁰⁸ V afrických zemích je však absence konkurence,

---

¹⁰⁷ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s. 156 - 178

¹⁰⁸ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s. 156 - 178

trhy jsou příliš malé a africké firmy tak zůstávají na stejné výrobní úrovni. Snížení celních bariér podle Colliera umožní, aby se africké firmy a výrobky staly více konkurenceschopné. Výrobci by se měli více snažit cílit svou výrobu na mezinárodní trhy, rozšířit svůj export o výrobky a služby náročné na pracovní sílu. Tento krok by měl být ze strany zemí OECD podpořen nastavením zvýhodněných podmínek oproti zaběhlým producentům, konkrétně v podobě asijských zemí. Zdůrazňováno je co nejrychlejší odstranění obchodních překážek vůči nejchudším zemím, dokud stále platí cla pro asijské producenty. Díky klesavému trendu celních opatření vůči asijským zemím, mají afričtí producenti pouze několik let ke proniknutí na světové trhy za zvýhodněných podmínek. Právě časová omezenost ochrany by mohla motivovat vlády nejchudších zemí k podstoupení nutných politických opatření. Určité zvýhodněné programy již zde fungují jak ze strany EU tak USA, ovšem mají stále svá negativa. Jak již bylo v předchozích kapitolách zmiňováno roku 2001 EU uvedla program „Everything but guns“ (EBA) na podporu exportérů afrických zemí tím, že se zavázaly poskytnout volnější přístup na své trhy. V USA se zase jednalo o program AGOA, jehož cílem bylo osvobození afrických výrobků od cel.¹⁰⁹ Nicméně v Evropě došlo k určitému zvýhodnění, ovšem mezi výrobky, na které je stále uvaleno vysoké clo, nejsou pouze zbraně, ale i vybrané primární zemědělské komodity afrických zemí.¹¹⁰

Další existující problém představují příliš omezující pravidla o původu zboží, která mnohdy i africkým producentům ztěžují vývoz a v neposlední řadě, odstranění cel je pouze krátkodobé, zpravidla tříleté. Řešením by tedy měl být jednoduchý plán s celoafrickou působností, splatností do roku 2015, s nižšími požadavky na původ zboží, který by pomohl nejchudším zemím prorazit na nové exportní trhy. Otázkou ovšem zůstává, jestli, pokud snížíme požadavky na původ zboží, tohoto kroku nebudou využívat hlavně asijské země. Nezapomeňme na sílící vliv asijských ekonomik na africké půdě. Další vyjednávací možnost k zlepšení podmínek exportu Collier spatřuje v rámci Světové obchodní organizace (WTO), jejíž členy jsou i africké státy. Muselo by ovšem dojít k určité její transformaci směrem ke neregistrovanému odstranění obchodních překážek právě ve prospěch

---

¹⁰⁹ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s. 179 - 195

¹¹⁰ POŘÍZKOVÁ, Česko proti chudobě,

nejchudších zemí. Které by spočívalo ve stanovení jednostranných ústupků ze strany rozvinutých ekonomik.¹¹¹

4.3.5 Shrnutí

Na závěr tedy budou ve stručnosti shrnuty výše zmiňované nástroje. Collier považuje rozvojovou pomoc za účinný nástroj boje proti chudobě. K tomu, aby byla ještě účinnější, je potřeba jejího navýšení. Měla by se zaměřit na rozsáhlé projekty, nejobtížnější oblasti, zastřešené důkladným dozorem, což znamená požadavky na růst administrativních režijních nákladů. Účinnost rozvojové pomoci (ve smyslu oficiální) je spatřována zejména v zemích, které uvízly v pasti konfliktu a geografické pasti. Dalším řešením pro země v pasti konfliktu představují vojenské intervence. Zdůrazňována je spíše pomoc zahraničních bezpečnostních jednotek a také délka časového rámce, v rámci kterého je poskytována. Při politických převratech je zdůrazňován krátký časový interval, kdy by ozbrojené jednotky převzaly dočasně moc s cílem zabezpečení bezpečného průběhu voleb, naproti tomu v postkonfliktních zemích Collier požaduje spíše dlouhodobé intervence preventivních důvodů zabránit opětovným propuknutí konfliktů. Pro země, které čelí problému v podobě špatného způsobu vládnutí (nedemokratickému, či jinak bránícímu ekonomickému rozvoji země) představují mezinárodní charty a regulace možnou hybnou sílu nastartování rozvoje. Zejména znatelným krokem by bylo zavedení regulí zaměřených na transparentnost těžebních odvětví, příjmů a výdajů vlády, tak i v oblasti volebních kampaní. Obchodní politika by měla spočívat v dočasném zvýhodnění nejchudších zemí před asijskými producenty na světových trzích.¹¹²

Nyní se podíváme na onu pomyslnou „druhou“ stranu a do kontrastu s Jeffrey Sachsem, platformou OSN bude postavena Dambisa Moyo, která zastává názor, že chudí nejlépe vědí, co potřebují a nezbytný krok k nastartování ekonomiky musí učinit samy chudé země.

---

¹¹¹ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s. 179 - 195

¹¹² COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s. 117 - 211

4.4 Dambisa Moyo

Dambisa Moyo se narodila v Africe v Zambii, svá studia dokončila na Harvardu a Oxfordu, několik let pracovala pro Světovou banku, 8 let v týmu doktora Goldmana Sachse. Některé její myšlenky a návrhy možných řešení budou níže rozebrány.

Dambisa považuje rozvojovou pomoc za příčinu současné podoby chudoby na africkém kontinentě, za brzdu růstu ekonomiky rozvojových zemí. Obviňuje rozvojovou pomoc ze ztráty nezávislosti rozvojových zemí, čímž uvízly v kruhu korupce, hroucení trhů a ještě větší chudoby. Je důležité podotknout, že se zde bude jednat pouze o oficiální bilaterální a multilaterální pomoc (viz kapitola 1.3, neboli zahraniční pomoc). Další dva typy humanitární a nevládních charitativních organizace považuje Dambisa za pozitivní jev.

Mezi hlavní negativa, která s sebou přináší dlouhodobý příliv peněžních prostředků z rozvinutých zemí, Dambisa uvádí například občanské boje o moc, pokles úspor domácností a investic, růst inflace či například snižování exportu.

Další stinnou stránkou zahraniční pomoci spatřuje Dambisa stejně jako již někteří jiní ekonomové předtím v její podmíněnosti, v podobě regulací a pravidel ze strany dárcovských vlád. Tyto pravidla se vztahují do tří oblastí, za prvé poskytnutá pomoc musí být použita na zboží a služby pocházející z dárcovské země, za druhé dárcovská země může určovat na jaký projekt, oblast bude jejich pomoci směřovat, za třetí podmíněnost řadou ekonomických a politických změn. Dambisa sice uznává určitou teoretickou hodnotu regulací, ale kritizuje onu praktickou část. Fakt, že jsou tato pravidla soustavně porušována, otevřeně ignorována již řadu let a finanční pomoc neustále plyne do afrických zemí. Což dokládá studií Světové banky, která zjistila, že 85 % zahraniční pomoci byla použita na zcela jiné účely, než měla být původně. Největší selhání podmíněných regulací představuje vytěsnění korupce a „špatných“ (ve smyslu nedemokratických) vlád.¹¹³ Problematika podmíněnosti ODA bude zmíněna ještě níže v kapitole 5.2.

---

¹¹³ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 37- 68

Cílem následující podkapitoly bude přiblížit možné návrhy řešení, které Dambisa nabízí. S ohledem na výše uvedené, je patrné, že prioritou bude utlumit onu závislost na zahraniční pomoci a najít jiná možná východiska nastartování ekonomického rozvoje vlastním přičiněním.

4.4.1 Možná řešení africké chudoby

Jedním z návrhů zbavení se závislosti na pomoci, je **vydávání dluhopisů**. Sice se jedná z pravidla o kratší půjčky, poplatek za poskytnutí prostředků je vyšší a je zde daleko menší shovívavost k platební nekázni. Stát také musí podstoupit určité kroky, mezi které patří například získání ratingu. Samozřejmě čím lepší rating tím nižší náklady půjčování prostředků a větší zájem zahraničních investorů. Pozitivum dluhopisů spočívá v tom, že jakmile se najde investor, který půjčí peníze a země tyto peníze splácí, okamžitě roste její důvěryhodnost, což se odráží v jejím hodnocení a to přitahuje stále více a více investorů ochotných investovat prostředky v potenciální rodící se ekonomice. Což je také mimo jiné důležité z toho důvodu, že firmy uvnitř daného státu nemohou obdržet lepší hodnocení než sám stát. Pro představu průměrná sazba za půjčky v rodících se ekonomikách byla v roce 2007 10 procent a neustále klesá. V minulosti celkem 35 afrických zemí získalo přístup ke kapitálovým trhům, ale všechny je postupně ztratily. Dambisa se odvolává na současné údaje, dle kterých africké banky začínají opět získávat dlouhodobé půjčky. Rozvoj bankovníctví a dalších soukromých sektorů by jim mělo zajistit lepší přístup k domácím i mezinárodním kapitálovým trhům a celkově širší mezinárodní ekonomické participaci. Navíc domácí kapitálové trhy představují nezbytný krok k domácímu trhu cenných papírů a mimo jiné možnosti vystavovat dluhopisy v zahraniční měně.¹¹⁴

Další možnou cestou rozvoje afrických ekonomik, kterou Dambisa uvádí, je **Čínsko-Africká spolupráce**. Jak zmiňováno v kapitole 1.2 tato spolupráce má poměrně dlouhodobý charakter, nicméně od přelomu tisíciletí se jedná o masivní příliv čínských investic a kapitálu na africkou půdu. Rostoucí vliv Číny v Africe je mnohými kritizován zejména ve spojitosti s politickým úsilím o získání přístupu k omezeným zdrojům surovin

---

¹¹⁴ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 67-113

kapitola 1.2).¹¹⁵ I přes možná negativa Afričané považují tuto spolupráci za pozitivní krok, ze které těží řadu benefitů a přinesla již řadu viditelných zlepšení. Pro uvedení příkladu stavby silnic (Etiopie), železnic (Nigérie), vodovodních potrubí (Súdán), zavedení elektřiny (Ghana), odborný výcvik pracovních sil, zlepšení zaměstnanosti, bydlení a životních standardů. Dambisa také zmiňuje řadu jiných možných rizik jako nedostatek bezpečnosti práce, zaměstnávání spíše vlastních než místních zaměstnanců, či naopak najímání na nebezpečné až hazardní obory práce. Nicméně to je považováno hlavně za úkol vlády jednotlivých zemí SSA, aby zajistila pro obyvatele své země určité bezpečnostní podmínky při práci či zavedla minimální požadovanou míru účasti místních lidí na práci.

Přes uvedená pozitiva FDI (tok dlouhodobých zahraničních investic) na africký kontinent zůstává velmi nízký, okolo 1,4 % v rozmezí mezi léty 2006 až 2010 ve srovnání s celosvětovým průměrným 8 % růstem. Přes poměrně pozitivní postoj, je nutné upozornit na fakt, že se příliv investic nebude od zahraniční pomoci lišit, dokud nebudou alokovány co nejproduktivnější cestou, aby z nich africké země mohly dlouhodobě těžit a přinesly onen kýžený ekonomický rozvoj.¹¹⁶

Jeden ze základních stavebních kamenů pro rozběhnutí a udržení ekonomického rozvoje představuje **domácí a zahraniční obchod**. Tento jednoduchý vzorec ovšem v Africe nefunguje. Přestože africké země obchodují na mezinárodních trzích, nepřináší jim to kýžený rozvoj. Mezi odůvodnění, proč je tomu tak, patří problematika dotací ze strany evropských velmocí i USA, které znevýhodňují africké zboží, další problémem jsou cla. I přes světový trend přesouvání výroby do méně rozvinutých oblastí s cílem minimalizovat výrobní náklady a přestože Afrika teoreticky spadá do těchto oblastí, firmy se jí vyhýbají. Určitým východiskem je nastupující trend spolupráce „Jihu“ neboli rozvojových zemí. Mezi rostoucí obchodní partnery Afriky patří Brazílie, Indie, zmiňovaná Čína. Od roku 2003 Africký obchod do Asie roste mezi ročně o 30 %. Dambisa upozorňuje na důležitý fakt, obchod musí začít doma. Domácí obchod v Africe představuje 10 % celkového

---

¹¹⁵ ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, 2010

¹¹⁶ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 67-113

obchodu. Země musí začít kooperovat, vyjednávat o mezinárodní spolupráci a podpoře domácího obchodu (myšleno v rámci kontinentu). Pro představu v současnosti tvoří průměrná mezinárodní cla v rámci afrického kontinentu 30 %. Samotným stavebním kamenem státu tvoří střední třídy, vlády se musí snažit podpořit výrobu domácího zboží a služeb místního původu, jelikož střední třída představuje doslova pohon rozvoje každého státu.¹¹⁷

Financování soukromého sektoru je nezbytné k nastartování ekonomického rozvoje. Finanční instituce fungující na klasických principech, na které jsme zvyklí v podmínkách rozvinutých ekonomik by zde, jak se také ukázalo ani nemohly fungovat. Je potřeba tedy najít **alternativní způsoby fungování bankovního sektoru**, nastavené na podmínky místních lidí. Jednou z možných cest je tzv. „kolektivní mikro-půjčování peněžních prostředků“. Tento systém vychází ze situace většiny chudých lidí žijících v rozvojových zemích, kteří nemohou poskytnout žádné záruky splacení úvěru a opírá se o vzájemnou závislost uvnitř komunit a důvěru. Peníze jsou půjčovány vždy určité skupině lidí, kteří si je mezi sebou rozdělí. Po určitém období (obvykle 1 rok) musí tuto částku splatit plus určité zájmové procento (8 -10 %). Pokud má některý ze skupiny problém se splacením své části úvěru včas problém, ostatní ji za něj uhradí, aby neztratili možnost získání dalšího úvěru s tím, že dlužník jim onu částku později vyplatí. Autor tohoto systému financování Muhammand Yunus ho později ještě více rozvinul a rozdělil do tří oblastí – poskytování mikro úvěrů za účelem podnikání, financování školného a financování bydlení. Dalším možným netypickým způsobem bankovníctví byly rodící se hybridní bankovní struktury v Kalifornii v období zlaté horečky. Jednalo o kombinaci určité formy hybridních kapitálových venture struktury a klasických úvěrových operací. Poskytovatelé peněžních prostředků na oplátku získali určité procento z budoucích zisků (či veškeré zisky). Základem bankovního systému v Africe by tedy měla být snaha po inovacích a uzpůsobení poskytovaných služeb na „míru“ potřebám místních obyvatel.¹¹⁸ Jednou ze složek peněžních příjmů afrických obyvatel jsou prostředky, které jim jejich příbuzní posílají ze zahraničí (**remittance**). I tato skupina peněžních toků na africký kontinent je považována za

---

¹¹⁷ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 110-124

¹¹⁸ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 127

důležitou, jelikož se jedná o poměrně velkou část zahraničních zdrojů příjmů afrických obyvatel. V roce 2006 představovaly remitence 20 mld. dolarů, přesto se odhaduje, že 35 až 75 % jsou posílány neoficiální cestou. Jedním z důvodů, proč je tomu tak, jsou vysoké převodové náklady (v podobě daní), které tvoří v průměru 20 %. Přesto tyto prostředky Dambisa považuje za možnou významnou část financování potřeb zemí na všech úrovních od samotných příjemců k financování spotřeby, vzdělání, zdravotní péče, či dokonce aktivit ekonomického charakteru, přes banky, pro které představují více uložených depozit, až po úroveň státní k financování externích deficitů (platby za importy, zahraniční dluhy).¹¹⁹ Přes výše zmiňovaná pozitiva vyvstává otázka, jestli ovšem tyto platby nemají na jejich příjemce stejný vliv jako zahraniční pomoc. Nejedná se pouze jen o jinou verzi bezstarostného získání příjmu, která může mít z krátkodobého hlediska pozitivní vliv, ovšem co když se na danou problematiku podíváme z dlouhodobější perspektivy? Otázka bude zodpovězena v kapitole 5.

Abychom tuto podkapitolu shrnuli, nejprve byly zmíněny některé důvody, názory, proč by africké země měly opustit od zahraniční pomoci (ve smyslu ODA), srovnání, proč takto vedená mezinárodní pomoc nemůže vést k ekonomickému rozvoji, častá negativa spojená s mezinárodní pomocí. V další části jsme se zabývali možnými nástroji, které Dambisa Moyo považuje za možná řešení, postupné kroky k nastartování afrického rozvoje. Patřila sem celá řada alternativ financování - obchodem, kapitálovými trhy, remitencemi, FDI, různými formami mikro financování a úsporami. Jedná se o tržně orientované nástroje, které by měli podpořit vznik prostředí vhodného k růstu střední třídy tvořící onen „pohon“ ekonomik. Jednou zmiňovanou možností je sílící rozvoj čínsko-africké obchodní spolupráce, která také ovšem skýtá i možná negativa. Ústřední myšlenkou afrického ekonomického rozvoje zůstává snaha postupně minimalizovat zahraniční pomoc, či trochu nadneseně snažit se postavit se na „vlastní nohy“ domácí iniciativou a ne čekáním, až to ODA (či jiné formy zahraniční pomoci) obstará za země Afriku. Celkové shrnutí jednotlivých nástrojů a závěrečných doporučení s ohledem na výše hodnocené prvky a kritické body bude následovat další kapitole.

---

¹¹⁹ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 127 -140

5. Shrnutí jednotlivých konceptů a možných řešení

Pojďme se tedy podívat na problém chudoby v subsaharské Africe od začátku. Nejprve se zaměříme na to, co vlastně chudobu způsobuje, jaké jsou její příčiny. V druhé části probereme možné nástroje boje s chudobou, abychom z nich nakonec mohli odvodit určité závěry a předložit doporučení.

5.1 Příčiny chudoby

Jedním z možných vysvětlení, které odůvodňuje současnou situaci v SSA, je názor, že některé africké státy uvízly v tzv. „pasti chudoby“ (viz kapitola 4.2). Jeffrey Sachs popisuje doslova bludný kruh chudoby, ze kterého se státy samy nemohou vymanit.¹²⁰ Paul Collier na tuto myšlenku navázal a definoval celkem 4 druhy pastí, které zapříčiňují chudobu. Jedná se o past konfliktu, past přírodních zdrojů, geografickou past a past způsobenou „špatnou vládou“.¹²¹ Oblast subsaharské Afriky je považována za nejvíce „náchylnou“ z hlediska dlouhodobého uvíznutí v pasti chudoby. Proč je tomu tak? Pojďme se nyní podívat na možné příčiny. Jednou z nich je **nedostatečná kapitálová vybavenost**. Neboli výše národních a domácích úspor je příliš nízká (či nulová), aby mohlo dojít k ekonomickému růstu. Další nabízená vysvětlení představují vysoké přepravní náklady a nedostatečná velikost trhu, zemědělství s nízkou mírou produktivity, vysoká míra nemocí, nepříznivé geopolitické podmínky a velmi pomalý proces difúze technologií na africký kontinent. Vysoké přepravní náklady jsou způsobeny zejména nedostatečnou infrastrukturou, terénem subsaharské Afriky, díky Sahaře jsou země izolované, navíc většina obyvatel žije spíše ve vnitrozemí, což komplikuje i námořní dopravu. Tato izolace je také považována za jednu z příčin existence malých trhů a jejich omezeného přístupu na mezinárodní trhy. Proč koncentrace afrických obyvatel převažuje ve vnitrozemí? Je zde lepší půda, více srážek, historická hlediska, dále je ve vnitrozemí nižší výskyt malárie. Jeffrey Sachs dokonce provedl výzkum, který naznačuje, že je-li země obklopena pouští,

---

¹²⁰ SACHS, J. Ending Africas poverty trap, s 130

¹²¹ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím. s. 21

zpomaluje to její hospodářský růst o jedno procento.¹²² Paul Collier v geografické pasti chudoby poukázal nejen na vyšší přepravní náklady do vnitrozemských států ale zároveň na fakt, že tyto náklady jsou ovlivněny i infrastrukturou přímořských (sousedských) států.¹²³ Dosud jsme mluvili o přístupu a obchodování na mezinárodní a světových trzích, ovšem špatná infrastruktura ovlivňuje negativně i domácí obchod. Ten představuje v rámci afrického kontinentu v průměru pouze 10 % z celkového uskutečňovaného objemu. Dambisa Moyo v této souvislosti uznává, že záleží na **geografických podmínkách**, podnebí, terénu daného státu, nicméně je nepovažuje za nepřekonatelný problém.¹²⁴ Ze zmiňovaných příčin považuje autorka této práce za podstatnou pouze špatnou úroveň infrastruktury, která zapříčiňuje větší náklady spojené s produkcí v souvislosti s mezinárodním exportem (ve smyslu světového trhu) ale hlavně díky absenci „distribuční sítě“ tvoří základní překážku rozvoje domácího obchodu.

Od přírodních podmínek se přesuneme k **problematické přírodních zdrojů**. V oblasti subsaharské Afriky představuje ropný průmysl nejrychleji se rozvíjející průmyslové odvětví. Dle následující tabulky měla Afrika v roce 2008 třetí největší zásobu ropy na světě.

---

¹²² SACHS, J. Ending Africa's poverty trap, s. 131 -136

¹²³ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím. s. 71-76

¹²⁴ MOYO, D. Dead aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 117

Tab. 2: Odhadované světové rezervy ropy v roce 2008

Region	Rezervy v mld. Bar.	Podíl v %	Těžba/počet roků
Blízký východ	754,1	59,9	78,6
Euroasie	142,2	11,3	22,1
Afrika	125,6	10,0	33,4
J. a stř. Amerika	123,2	9,8	50,3
Severní Amerika	70,9	5,6	14,8
Celkem svět	1047,7	100,0	41,0

Zdroj: ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, s. 113

A přesto 29 % z nejchudší 1,4 mld. obyvatel žije v zemích bohatých na nerostné suroviny. Jaká je tedy příčina, že příjmy plynoucí z těžby nepřinesly africkým zemím prosperitu? Jedním negativním jevem, který se objevuje v zemích, jejichž ekonomiku ovládá těžba, je tzv. „holandská nemoc“. Tak byla pojmenována skutečnost, kdy vývoz přírodních zdrojů způsobuje, že se měna dané země ve srovnání s jinými měnami zhodnocuje, čímž negativně ovlivňuje ostatní vývozní komodity ve smyslu ztráty konkurenceschopnosti. Jinými slovy dojde k růstu cen všech vyvážených komodit a tím se na mezinárodních trzích stanou neobchodovatelné. Další problém představují příjmové šoky, neboli nestálost výnosů z přírodních zdrojů, které ve většině chudých zemích vedou ke krizím. S poměrně zajímavým výsledkem přišel Paul Collier, který poukazuje i na možný negativní vliv demokracie, pokud zisky z přírodních zdrojů činí více jak 8 % národního příjmu. V tomto případě považuje za prospěšnější autokracii, jelikož demokracie ztrácí svá charakteristická pravidla, v podobě systému brzd, pojistek či svobody volby a tisku a v důsledku toho dochází k růstu míry korupce.¹²⁵

Další skupinu příčin představují nepříznivé **geopolitické podmínky**¹²⁶. Sem můžeme zařadit například historické hledisko (faktory). Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.1, již v dobách

¹²⁵ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím. s. 71-76

¹²⁶ MOYO, D. Dead aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 30-35

kolonializmu si africký kontinent mezi sebe rozdělily evropské koloniální mocnosti a ze svých kolonií značně těžily až do 60. - 70. let 20. století. Po osamostatnění afrických států se přesto snažily udržet výsadní postavení a přístup k nerostným surovinám, což se jim dařilo prostřednictvím řady smluv, či výhodných půjček rodícím se ekonomikám.¹²⁷ Země byly příliš slabé, aby si pro sebe zabezpečily výhodné podmínky. Tím se také dostáváme k otázce vlivu vlády na rozvoj ekonomiky. Ve většině odborné literatury představuje demokracie, jeden ze základních předpokladů ekonomického rozvoje země. Collier odhaduje meziroční růst ekonomiky v plně demokratických státech o 2 procenta vyšší než v případě autokracií.¹²⁸ Často je také používáno přívěsisko „dobrá“ a „špatná“ vláda, ve smyslu demokratického či autokratického způsobu vládnutí. William Easterly špatnou vládu považuje za příčinu chudoby. Zároveň popírá vysvětlení, že by země uvízly v pasti chudoby a jsou příliš chudé, aby se z ní vymanily, nezávisle na způsobu vládnutí. Toto tvrzení podložil matematickými výpočty, na základě kterých existuje zřetelný vztah mezi demokracií a dlouhodobým ekonomickým růstem.¹²⁹ Naproti tomu Dambisa Moyo zastává názor, že chudé země na nejnižších úrovních ekonomického rozvoje nepotřebují demokracii s více stranami, které mezi sebou soutěží, ale spíše benevolentního diktátora, který by prosadil reformy potřebné k rozvoji ekonomiky. Sice můžeme argumentovat tím, že většinou oni diktátoři tak benevolentní nejsou, ale je nutno vzít v potaz, že určité země zejména asijského původu nastartovaly ekonomiku právě dle tohoto vzorce bez nutnosti zavedení demokracie. Mluvíme o zemích jako Čína, Korea, Tchajwan, Thajsko, Čile, Peru. V nadneseném slova smyslu Dambisa nepovažuje demokracii za předpoklad ekonomického rozvoje, ale naopak ekonomický rozvoj jako předpoklad demokracie.¹³⁰ Posledním argumentem, který je používán a bude zmíněn v rámci této skupiny příčin, je vysoká etno-lingvistická a kmenová nesourodost (diverzita) afrického obyvatelstva. V oblasti subsaharské Afriky žije přes 1000 různých kmenů s rozdílnou kulturou, tradicemi či například používaným jazykem. Asi největším z toho vyplývajícím rizikem jsou možné nepokoje a občanské války. I v případě, že neprobíhá žádný nepokoj, jsou charakteristické

---

¹²⁷ ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace s. 12- 24

¹²⁸ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím. s. 82 - 83

¹²⁹ EASTERLY, W. Břímě bílého muže, 2010

¹³⁰ MOYO, D. Dead aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s 40-43

vzájemnou nedůvěrou mezi různorodými skupinami, které komplikují nutná kolektivní rozhodnutí v oblasti veřejných služeb.¹³¹ Dambisa Moyo argumentuje, že v některých afrických zemích tyto kmeny mírumilovně koexistují a obyvatelé měst žijí daleko více semknutě bez existence etnických čtvrtí, jak je tomu jinde na světě.¹³² Tuto myšlenku podpořil i Collier, který upozorňuje, že statisticky neexistuje spojitost mezi etnickou rozmanitostí a sklonem k občanské válce. Tím také můžeme volně přejít k poslednímu typu výše zmiňovaných pastí, a tou je past konfliktu. Za past konfliktu je považována situace, kdy stát uvázne v opakujících se vnitřních vládních sporech, tato násilná období mohou mít delší ráz, potom se jedná o občanskou válku, nebo krátký akt v podobě politického převratu. Tyto konflikty ještě nemusí nutně představovat past, nicméně v zemích s nízkými příjmy je pravděpodobnost, že se tomu tak stane daleko vyšší. Collier zmiňuje tři základní příčiny náchylnosti afrických zemí k občanské válce. Jsou to nízký příjem, pomalý růst a závislost na vývozu primárních komodit.¹³³ Nízké příjmy pro obyvatele znamenají chudobu. Chudí lidé jsou logicky nespokojeni a pokud neexistuje výhlídka, že se tato situace v blízké době změní (vlivem ekonomického růstu), velice snadno budou inklinovat k povstaleckým hnutím ve snaze tuto situaci změnit.

Poslední příčinou, která zde bude uvedena, je (jak již bylo zmiňováno v kapitole 4.4) **rozvojová pomoc**. Již dlouho je diskutováno, zda skutečně existuje vztah mezi rozvojovou pomocí a ekonomickým růstem. Existují studie, které potvrzují, že rozvojová pomoc skutečně stimuluje hospodářský růst, další které jakékoliv spojení popírají. Dambisa Moyo přišla s poměrně překvapivým tvrzením, v němž právě rozvojovou pomoc považuje za příčinu současné chudoby afrických zemí. Svoji argumentaci podložila tím, že rozvojová pomoc má negativní vliv na rozvoj ekonomik, jelikož se již odklonila od původního fungujícího modelu (Marshallova plánu), na základě kterého byla vystavěna.¹³⁴ Myšlenkou Marshallova plánu bylo pomoci obnovit západní ekonomiky zpustošené válkou. Cílem pomoci tedy bylo pouze urychlit onen ekonomický rozvoj, ne ho zcela

---

¹³¹ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím. s. 71-76

¹³² MOYO, D. Dead aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s. 33-34

¹³³ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, proč se některým zemím nedaří a co s tím 33-55

¹³⁴ MOYO, D. Dead aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, s.35

nastartovat. Jakkoliv se jednalo o zničené země, již zde fungovala určitá politická, sociální a ekonomická struktura jako podniky, služby, veřejné, finanční a politické instituce. Na rozdíl od Afriky, kde je tuto infrastrukturu potřeba vystavět a na to nestačí pouze finanční injekce ze strany bohatých zemí. Další rozkol představuje fakt, že evropské země nikdy nebyly na pomoci výhradně závislé a pomoc představovala maximálně 3 procenta HNP každé země zapojené do projektu. Pro srovnání Afriky tvoří zahraniční pomoc v průměru více jak 15 procent HNP. Třetí významný rozdíl plyne z časového hlediska. Jednalo se o časově omezenou pomoc v rozsahu max. 5 let, zatímco do Afriky proudí zahraniční pomoc více jak padesát let. Což také deklarují země, které bývaly ale v současnosti již nejsou příjemci pomoci a které jsou uváděny jako zářné příklady pozitivního vlivu zahraniční pomoci. Jedná se o země jako Chile, Čína, Thajsko, Turecko, Botswana, atd. Ovšem u všech těchto zemí se opakuje relativně nízká míra pomoci (méně 10 procent) a krátká doba trvání podpory. Pro mnohé africké vlády se zahraniční pomoc stala pravidelným, permanentním zdrojem příjmů. Pronikla v chudých státech téměř do všech oblastí ekonomik - školství, zdravotnictví, politických institucí, veřejných služeb, atd., čímž je v konečném důsledku učinila na této pomoci ještě více závislé a neschopné samostatného fungování.¹³⁵ Další možné příčiny nabízené autory Bauer a Chytilová¹³⁶, viz tabulka příloha F

Samozřejmě není možné zde vypsát všechny možné příčiny, proč jsou země subsaharské Afriky chudé. Je nutno vzít v potaz, že tyto příčiny jsou u každé země zcela odlišné a specifické. Snahou tedy bylo sumarizovat nejhlavnější oblasti příčin, na které jsou cíleny vybrané nástroje.

5.2 Nástroje

V této podkapitole se podíváme na nabízené nástroje ve spojitosti s jednotlivými příčinami. Pomáhají skutečně ke zlepšení situace? Či je možné, že s sebou přinášejí i určitá negativa? Na tyto otázky se pokusíme najít odpovědi. Nejprve se zaměříme na nástroje zahraniční,

---

¹³⁵ MOYO, D. Dead aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa

¹³⁶ BAUER, M. CHYTILOVÁ J. Opomíjená heterogenita lidí, aneb proč Afrika dlouhodobě neroste, 2006

neboli poskytované ze strany rozvinutých ekonomik a poté do kontrastu s nimi postavíme domácí.

5.2.1 Rozvojová pomoc – ODA, řešení či příčina

Rozvojová pomoc byla záměrně vybrána jako první, jelikož se jedná o nejrozporupnější nástroj. Čtenář této práce si mohl všimnout, že byla zmiňována jak na straně zmiňovaných řešení, tak také jako jedna z možných příčin chudoby. Prostřednictvím Oficiální rozvojové pomoci proudí do rozvojových zemí finanční prostředky bezmála padesát let. Dle oficiálních dat byla za tuto dobu zemím subsaharské Afriky poskytnuta ve výši 1 bilionu amerických dolarů.¹³⁷ A přesto dle výše zmiňovaných výsledků (plnění rozvojových cílů) nebyl v této oblasti zaznamenán znatelný krok kupředu. K určitému zlepšení samozřejmě došlo, ovšem mluvíme pouze o jednotkových změnách, které navíc byly negovány rychle rostoucím počtem obyvatel, nebo v posledních letech potravinovou a hospodářskou krizí. Proč je tomu tak? A pokud nedochází k ekonomickému růstu, není rozvojová pomoc právě tím důvodem, proč dané ekonomiky stagnují? Může s sebou rozvojová pomoc nést i určitá negativa, která ztěžují či brání ekonomickému rozvoji zemí? Jedním z nich může být již zmiňovaná určitá deformace rozvojové pomoci původního klasického modelu. Zahraniční pomoc se na africkém kontinentu akomodovala do podoby jedné ze stálých složek národního příjmu. Prostupuje všechny oblasti ekonomiky a supluje fungování (financování) státu v nejrůznějších oblastech. Není potom pravděpodobné, že vlády budou inklinovat k nabízeným peněžním prostředkům, místo aby se je snažily získat vlastní činností a cílenými snahami? Pojdme se podívat na další diskutovanou stránku zahraniční pomoci, a tou je její podmíněnost v podobě regulací a pravidel ze strany dárcovských vlád. Z teoretického hlediska by měla podmíněnost fungovat jako určitá pojistka proti použití prostředků k jiným účelům než těm, které mají zajistit ekonomický rozvoj země.¹³⁸ Nicméně tato pojistka v praxi poněkud selhává, a to zejména v oblasti korupce a vytěsnění „špatných“ (ve smyslu nedemokratických) vlád. Což také dokládá studie Světové banky,

---

¹³⁷ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, 2010

¹³⁸ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, 2010

kteřá otevřeně přiznává, že více než 85 % zahraniční pomoci bylo použito na jiné účely, než mělo být původně. Není tedy možné, že ona podmíněnost představuje doslova dvousečnou zbraň? Na straně jedné je otevřeně přiznáno, že je rozvojová pomoc zneužívána vládami rozvojových zemí a mnohdy slouží i k financování vojenských sil.¹³⁹ Na druhé straně je ovšem nutno vzít v potaz, že ani dárcovské strany nesledují čistě nezištné (altruistické) cíle. Onou podmíněností si dárci například zajišťují nová odbytiště pro své výrobky a služby, získávají přístup k vzácným surovinám, atd. Ovšem je vůbec možné zabránit, aby byla rozvojová pomoc oddělena od obchodních a politických cílů dárcovských zemí? Třetí problematickou oblastí, která v podstatě navazuje na předchozí věty, je propojenost rozvojové pomoci s korupcí. Přestože je podloženo výzkumy, že rozvojová pomoc zvyšuje příjmy vlády a snižuje financování veřejných statků a služeb,¹⁴⁰ finanční prostředky jsou do těchto zkorumpovaných vlád stále posílány. Nabízí se několik možných vysvětlení, (když opomineme často předkládaná) mezi nejvíce diskutabilní se řadí ta, která předkládá Dambisa Moyo. Jedním z nich je, že se dárci nemohou shodnout na tom, které země jsou zkorumpované a které ne. Druhým je, že rozvojové země v podstatě financují chod těchto organizací. V důsledku toho je na dárcovské země vyvíjen ještě větší tlak k poskytování prostředků mimo jiné proto, aby mohly být spláceny ony v minulosti výhodně poskytnuté půjčky.¹⁴¹ Čímž vyvstává poněkud ironická otázka, kdo je vlastně na zavedeném systému poskytování pomoci více závislý, jestli rozvojové země či organizace poskytující pomoc? V neposlední řadě, je potřeba zmínit ekonomická negativa spojená s dlouhodobým přílivem zahraničních peněžních prostředků, můžeme jmenovat pokles úspor domácností a investic, růst inflace, či například snižování exportu. Na základě studií bylo prokázáno, že pomoc stimuluje spíše spotřebu než úspory, což se odráží prostřednictvím bankovního sektoru v poklesu domácích investic.¹⁴² Snižování exportu je spojováno s fenoménem holandské horečky, kdy příliv zahraniční prostředků tlačí na růst hodnoty domácí měny, čímž se snižuje konkurenceschopnost domácího zboží a služeb.

---

¹³⁹ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s. 143

¹⁴⁰ BOONE, P. Politics and the Effectiveness of Foreign Aid, *European Economic Review*, s. 289

¹⁴¹ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa, 2010

¹⁴² BOONE, P. Politics and the Effectiveness of Foreign Aid, *European Economic Review* s. 289

Nehledě na fakt, že většina zemí subsaharské afriky nemají rozvinutý finanční sektor, aby mohly příliv zahraničních prostředků absorbovat a využít je k ekonomickému růstu.¹⁴³

Pokud bychom měli tuto podkapitolu shrnout, na otázku, jestli rozvojová pomoc představuje řešení chudoby, bychom museli odpovědět, že v současné podobě ne. Kritické body jsou spatřovány v její úzké provázanosti s politikou, dále v jejím poskytovaném množství a nakonec, přestože již dochází k určitému pozitivnímu posunu, sami lidé v rozvojových zemích si musí určit, na co má být pomoc použita, jinak bude její poskytování neúčelné.

5.2.2 Obchodní politika

Obchodní politika rozvinutých zemí vůči nejchudším zemím představuje velmi komplexní problematiku a není v možnosti této práce zde uvést všechny její dílčí aktivity či cíle. Nicméně se pokusíme v krátkosti zhodnotit výše navrhaná řešení. Základním cílem obchodní politiky rozvinutých zemí by měla být snaha otevřít své trhy nejchudším zemím a umožnit jim tak proniknout na světové trhy. Hlavní myšlenkou tvoří diverzifikace exportů afrických zemí, zejména o produkty náročné na pracovní sílu. Jedním ze stěžejních prostředků by tedy mělo být odstranění cel a jiných obchodních bariér. Mělo by se jednat o dočasné zvýhodnění afrických zemí oproti zemím asijským, s cílem ulehčit jim boj s již zavedeným producenty, kteří vyrábějí s nízkými náklady.¹⁴⁴ Toto řešení se jeví jako velmi pozitivní krok, který by skutečně mohl ulehčit nastartovat ekonomický rozvoj. Ovšem je skutečně odstranění veškerých cel reálné? Jak již bylo výše několikrát zmiňováno, existuje úzké propojení rozvojové pomoci a politickými (obchodními) strategiemi rozvinutých zemí. Proto autorka této práce nepovažuje za reálné, že by vlády kompletním otevřením svých trhů zemím SSA riskovaly ohrožení vlastních výrobců. V souvislosti s obchodní politikou by zde měl být ještě zmíněn fair trade, neboli „spravedlivý obchod“. Tento prvek bývá také považován jako příležitost, jak z obchodu vytvořit nástroj rozvojové spolupráce. Jedná se o způsob obchodování s výrobci rozvojových zemí s cílem dosažení

---

¹⁴³ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, s.143

¹⁴⁴ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

spravedlivějšího rozdělení příjmů mezi globálním Severem a zeměmi Jihu (rozvojovými zeměmi) tak, aby byly výrobci nejen pokryty náklady spojené s ekologickou výrobou a přitom mu zajistila důstojné živobytí. Základ fair trade sortimentu tvoří subtropické a tropické zemědělské výrobky a výrobky řemeslné produkce (káva, kakao, čaj, rýže, banány). Přesto zde klíčovou roli nehraje vláda, ale samotní spotřebitelé rozvinutých zemí, kteří musí být ochotni upřednostnit poněkud dražší výrobky, ovšem zároveň zaručující, že se na jejich výrobě (sklizení) nepodíleli například děti.¹⁴⁵ Jak již bylo v kap. 4.3 uvedeno Collier nepovažuje fair trade za účinný nástroj ovlivňující ekonomický rozvoj, jelikož brání zmiňované diversifikaci exportu rozvojových zemí.¹⁴⁶ Přesto se autorka této práce přiklání spíše k pozitivnímu vlivu fair trade na snižování extrémní chudoby. Jeden ze základních problémů je ovšem spatřován v stále nízké míře informovanosti a absenci nezávislé instituce, která by vyvíjela aktivity cílené na spotřebitele za účelem stimulace růstu preferencí ve spojitosti s výrobky označenými logem fair trade.

5.2.3 Institucionální a administrativní výpomoci

V této podkapitole budou uvedeny některé návrhy, kterými by mezinárodní instituce mohly pomoci rozvojovým zemím v oblasti právní a institucionální. Jednou z takových to situací by mohla být například pomoc při zabezpečení transparentnosti všech příjmů vlády zejména v zemích bohatých na nerostné suroviny. Mezinárodní instituce by zde měla fungovat ve funkci čestného zprostředkovatele, který by informace od jednotlivých společností transponoval do uceleného výstupu umožňujícího snadnou orientaci všem občanům státu. Mezi navrhovanými kandidáty do této pozice jsou MMF či Mezinárodní banka. V této souvislosti je Mezinárodní měnový fond zasazen ještě do jedné pozice a to pozice tvůrce mezinárodních standardů v oblasti vyrovnávání toků veřejných výdajů v reakci na příjmové šoky způsobené kulminací cen nerostných surovin. Jednalo by se o jednoduché směrnice s pokyny, jak se vyrovnat s volatilitou výnosů z těžby.¹⁴⁷ Tím by se jednak

---

¹⁴⁵ BÍLÝ, T. Česko proti chudobě: Fair trade, malá změna velký rozdíl, s. 12 - 14

¹⁴⁶ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

¹⁴⁷ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

usnadnila zavádění vyrovnávacích opatření a zároveň i zkomplikovala jejich odstranění. Zmiňované dílčí úkony jsou součástí navrhovaného souboru regulací s názvem „mezinárodní charta pro výnosy z přírodních zdrojů“, kterou by mezinárodní instituce mohly zkompletovat a vydat. V účinnost by měla jít skrze těžební společnosti, jež by její dodržování měly požadovat.¹⁴⁸ To ovšem autorka práce nepovažuje nereálné, jelikož právě těžební koncerny ze současné situace těží nejvíce. Dalšími možnými regulacemi ze strany rozvinutých ekonomik cílenými na rozvojové země, by mohla být charta pro demokracii, která by představovala určité minimální demokratické standardy. Dále postkonfliktní charta, ošetřující chování donorů a mezinárodních bezpečnostních sil. Podpory růstu investic by mělo být dosaženo zvýšením důvěry zahraničních investorů o africké země a to prostřednictvím mezinárodní arbitráže a pojištění investic. Pojištění investic již ve světě existuje, pouze však ze strany rozvinutých ekonomik. Poslední návrhem cíleným na mezinárodní organizace je požadavek na změnu WTO, která dosud fungovala pouze na vyjednávacím principu s cílem rozšířit její činnost i o transferovou úlohu.¹⁴⁹ Výše navrhované regulace a pravidla by mohla představovat pozitivní posun a možnosti pro rozvojové země. Problematickou stránkou zde zůstává, jak přimět rozvojové země, aby pochopily, že výše uvedené regulace pro ně představují možný pozitivní krok.

5.2.4 Vojenské intervence

Vojenské intervence představují další z navrhovaných řešení ze strany rozvinutých ekonomik. Nasazení ozbrojených sil je doporučováno jak z krátkodobého hlediska k zajištění bezpečného průběhu voleb, tak i v delším časovém období k udržení míru v postkonfliktních zemích.¹⁵⁰ Její použití v navrhovaném delším intervalu autorka práce hodnotí jako poněkud problematické, a to mimo jiné z důvodu, že by prostřednictvím těchto sil mohly rozvinuté země inklinovat k prosazování vlastních politických cílů.

---

¹⁴⁸ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

¹⁴⁹ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

¹⁵⁰ COLLIER, P. Miliarda nejchudších, Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

5.2.5 Domácí iniciativa

Pojďme se nyní přesunout na stranu rozvojových zemí. Jak mohou samy státy zlepšit své podmínky? Již bylo výše uvedeno, Afrika nutně potřebuje finance a to na všech úrovních státu. Od úrovně vládní, přes soukromý sektor až po spotřebitele. Finance jsou potřebné k tomu, aby mohl být nastartován jak domácí tak zahraniční obchod, který je považován za stavební kámen ekonomického rozvoje. Ovšem, aby finanční sektor mohl fungovat i v afrických zemích, musí být modifikován do podoby odpovídající místním podmínkám. Výše zmiňované alternativní způsoby fungování bankovního sektoru (kolektivní mikro úvěry, hybridní bankovní struktury) představují možné cesty, kterými by se africké finanční instituce mohly vydat. Jeden z dalších způsobů, jak banky mohou získat peněžní prostředky pro poskytování úvěrů, představují remitence.¹⁵¹ Na úrovni obyvatel stimulují spíše spotřebu, proto je zde autorka nepovažuje příliš účinné ve stimulaci ekonomického rozvoje, nicméně v oblasti finančního a vládního sektoru mohou představovat jeden z potřebných zdrojů financí. Fungování bankovního sektoru by se mělo odrazit na růstu domácího a zahraničního obchodu. V oblasti obchodu považován za důležitý hlavně rozvoj domácího obchodu, kooperaci afrických zemí a snahy o zajištění si lepších obchodních podmínek v rámci mezinárodní spolupráce. Rostoucí trend spolupráce zemí „Jihu“ autorka hodnotí z pohledu afrických zemí spíše pozitivně. Rozvoj bankovního a soukromého sektoru by africkým státům měl zajistit lepší přístup ke kapitálovým trhům a mezinárodní ekonomické participaci.

5.2.6 Dluhopisy versus rozvojová pomoc

Vydávání dluhopisu je další cestou, jak stát může získat potřebný kapitál pro financování rozvoje. Nabízí se otázka, která varianta, jestli získání prostředků prostřednictvím půjček rozvojových agentur, či emise dluhopisů, je pro stát výhodnější z hlediska ekonomického rozvoje (již výše). Půjčky Světovou bankou jsou poskytovány na delší časové období a na nižší úrok, nicméně z dlouhodobější perspektivy s sebou dluhopisy nesou citelnější pozitiva. Aby země mohla vstoupit na kapitálové trhy, musí podstoupit určité kroky,

---

¹⁵¹ MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa

včetně mimo jiné získání ratingu. Pokud bude dodržovat platební morálku, poroste hodnocení ratingovými agenturami a tím se stane pro zahraniční investory zajímavější. Větší zájem investorů znamená větší příliv kapitálu za nižší úrok.¹⁵²

5.2.7 Podpora „shora“

Nesmíme zapomenout, že k tomu, aby země skutečně mohla nastartovat ekonomický rozvoj, musí být tyto snahy v neposlední řadě podpořeny také vládoucí jednotkou. Úmyslně je používán výraz „vládoucí jednotka“, jelikož zde nechci polemizovat, který způsob vládnutí by byl pro africké země ideální. Ovšem rozhodující faktor pro nastartování ekonomického rozvoje je představuje určitá benevolence, ochota podstoupit nutné reformy, či opatření. Mezi další kroky by mělo patřit zavedení daňového systému za účelem zajištění financování veřejných statků a služeb.

5.3 Navrhované koncepty boje a směry rozvojové spolupráce

Na základě materiálů, které byly v rámci této práce nastudovány, bude v následující závěrečné podkapitole nastíněno, jak by mohly vypadat možné koncepty boje s chudobou v subsaharských zemích. Záměrně je použit plurál, jelikož každá země je specifická a v každé zemi bude onen startovací článek rozvoje představovat jiný faktor. Nicméně důležité je, že by tyto koncepty měly vycházet z domácí iniciativy, země by se samy měly snažit zmobilizovat své vlastní síly, zavést opatření užitečná v jejich konkrétních podmínkách a snažit se získat potřebné prostředky pro chod státu hlavně vlastní činností.

Ve zmiňovaných nutných krocích mohou figurovat například mobilizace bankovního sektoru nutnou akomodací na konkrétní podmínky a požadavky místních lidí, čímž by měl být zajištěn předpoklad dostupnosti prostředků pro podporu růstu soukromého sektoru. Nutný rozvoj domácího a zahraničního obchodu by měla ulehčit mezinárodní spolupráce

---

¹⁵² MOYO, D. Dead Aid, Why aid is not working and how there is another way for Africa

jednak v rámci afrického kontinentu tak v rámci světových trhů. Afrika by měla využít nabízených příležitostí jak ze strany asijských států, tak zemí Západu (EU, USA) ale snažit se si zabezpečit co nejvýhodnější podmínky. Země by se měly usilovat o získání přístupu ke kapitálovým trhům, čímž by si zajistily možný příliv investorů a kapitálu ochotných investovat v rodících se potenciálních ekonomikách. Veškeré zmiňované kroky by měly být podpořeny vládnoucí jednotkou, která by měla být otevřená k nutným změnám. Cílenou snahou by tedy měl být růst střední třídy, která představuje hnací sílu ekonomiky.

Ze strany rozvinutých zemí by podpora mohla směřovat do právních regulací a směrnic zabývajících se oblastmi, které rozvojovým zemím působí stále problémy, jako například oblast těžby nerostných surovin. Další oblastí by měla být podpora růstu a diversifikace exportu afrických zemí, prostřednictvím odstranění obchodních bariér a určitému zvýhodnění afrických exportérů vůči čínské exportní mocnosti. Co se týče rozvojové pomoci, autorka práce nechce popírat pozitivní vliv rozvojové pomoci. Až bude překonán určitý první stupeň ekonomického rozvoje v těchto nejchudších zemích. Myšleno ve smyslu, již bude nastavena institucionální struktura, za podpory vládnoucí jednotky nakloněné rozvoji ekonomiky, potom bude rozvojová pomoc, v podobě finanční injekce velmi účinná. Nicméně by měla splňovat několik požadavků. Neměla by přesáhnout určité procento HNP rozvojových zemí, tak aby si země nadále udržely svoji nezávislost, tzn. činila by pouze malý podíl na celkových příjmech země. Měla by vycházet z konkrétních potřeb lidí potřebujících tuto pomoc a v neposlední řadě se oddělit od obchodních ambicí rozvinutých zemí. Jedním z náznaků takového posunu prezentují Dennis Whittle a Mari Kuraishiová, kteří představili poněkud jinou podobu mezinárodní pomoci založenou na fungování tržního principu. Jedná se o jakousi podobu eBay, neboli internetového obchodu. Jsou zapojeny 3 strany – dárci, místní podnikatelé v oblasti sociální sféry, jejichž projekty vycházejí z potřeb chudých a jako třetí jednotlivci či instituce s technickými a praktickými zkušenostmi. Internet zde nahrazuje onu zprostředkovatelskou organizaci. Na stránce www.globalgiving.com představující určitý pomyslný tržní prostor, se potenciální dárci mohou setkat s těmi, kterým je pomoc určena a vyhlídnout konkrétní projekt, na který by chtěli věnovat své prostředky. Stejně tak jako příjemci zde mohou

upozorňovat na projekty, které potřebují finance.¹⁵³ Tím autoři odstranili prosazování politických cílů, či bezcílného posílání peněžních prostředků do dárcovských zemí. Další pozitivum je spatřováno v tom, že projekty také vychází z konkrétních podmínek místních lidí.

Přesto je nepravděpodobné, že od oné přeměny od plánování ze strany evropských států do výše zmiňované podoby, kdy místní lidé budou rozhodovat, jakou formu pomoci nejvíce potřebují na celosvětové úrovni, dojde v nejbližší době. Pokud by autorka této práce měla hodnotit, alespoň jakým směrem by se měla ubírat současná rozvojová pomoc (ve smyslu řízená rozvojovými agenturami), navrhovala by zejména oblast rozvoje infrastruktury. Tím není myšlen pouze rozvoj mezinárodních spojení, ty si alespoň v určité míře zařídili zahraniční obchodní partneři k snadnějšímu dovozu potřebných surovin. Cílem by mělo být zajištění i regionálních sítí, tak aby byla všechna města a vesnice přístupné. Samozřejmě se zapojením do výstavby místních lidí. Jedním z nejcitelnějších projevů chudoby je hlad, v tomto směru se rozvojová pomoc také velmi zešířila angažovala. Nicméně v posílání svých potravin africkým lidem, není spatřován žádný delší pozitivní efekt tohoto kroku. Agentury by měly kupovat potraviny od místních lidí a ve spojení s výstavbou infrastruktury zajistit jejich distribuci do okolních měst a vesnic. Tím by jednak podpořily místní producenty, zajistil by se jim stabilní odbyt a uspokojili hladové, což byl prvotní cíl rozvojových agentur, ovšem s poněkud trvalejším hlediskem. Navíc by tento distribuční systém mohl být také podpořen tržními prvky. Část potravin by se rozdělila mezi nejchudší a část by byla určena k prodeji, za určitý poplatek. Samozřejmě, že velká spousta lidí nemá čím zaplatit, ale někteří ano a pouze nemají, kde potraviny koupit. Tím by mohly být pokryty určité minimální náklady například plat místního distributora a prodejce. Zároveň je tento prvek považován za krok, který by mohl vést k nastartování lokálního prodeje. Lidé by si zvykli na pravidelné dodávky potravin, šetřili si peníze, například vydělané stavbou dopravních spojení. Tyto dva kroky nutně vzájemně podmíněné, ale jejich propojení by mohlo být více efektivní z hlediska skutečné rozvojové pomoci. Dalším směrem, kterým by měla být rozvojová pomoc cílena je oblast

---

¹⁵³ WHITTLE, D. KURAISHI, M. Competing with Central Planning: Marketplaces for International Aid (online)

rozvoje obnovitelné energetiky v rozvojových zemích. Pokud na chvíli opomineme často zmiňovaný vliv na životní prostředí, rozvojové země většinou nemají žádné či minimální zásoby fosilních energetických surovin, absenci zdrojů na jejich rozvoz a nerozvinutou infrastrukturu z hlediska elektrické energie a plynu. Mezi současné „favority“ zdrojů obnovitelné energetiky patří fotovoltaika, která může zajistit decentrální ostrovní mikrosítě (220 V, 50 Hz), či elektrifikaci jednotlivých objektů.¹⁵⁴ Takovýto projekt byl již například realizován v Zambii.

Ještě v krátkosti zmíním několik doporučení cílených na českou rozvojovou spolupráci. Jak již bylo v druhé kapitole zmíněno, mezi kritické body české zahraniční pomoci patří její nesystematičnost, či například roztržitost. Uskutečněnou institucionální transformací roku 2008 došlo k její nutné centralizaci, přesto by Ministerstvo zahraničních věcí mělo usilovat o zvýšení zájmu o Oficiální rozvojovou pomoc na politickém poli. Z hlediska formy rozvojové pomoci je kladně hodnocena zejména dvoustranná pomoc prioritním, programovým a projektovým zemím. Důraz by zde měl být kladen na kritéria výběru těchto zemí, pomoc by měla více směřovat do nejméně rozvinutých zemí (v současnosti pouze 20 % z celkového objemu). Dalším požadavkem by mělo být vypisování výběrových řízení zajišťující možnost zapojení i místních firem a zajištění větší transparentnosti.¹⁵⁵ V neposlední řadě by Česká rozvojová spolupráce měla směřovat pouze do několika mála konkrétních zemí (ve smyslu Oficiální rozvojové pomoci, nikoli pomoci humanitární).¹⁵⁶

5.4 Shrnutí

V rámci páté kapitoly jsme se zaměřili na vytyčení možných příčin chudoby. Od užšího zaměření vysvětlující chudobu nedostatečnými národními úsporami, po komplexnější hlediska geografických a geopolitických příčin, v rámci kterých byly vymezeny další

---

¹⁵⁴ TOŽIČKA, T. et al. Česko proti chudobě: obnovitelná energetika jako ústřední rozvojový projekt, s. 32

¹⁵⁵ HORKÝ, O. Diskurze a praktiky české rozvojové spolupráce, s. 127 - 135

¹⁵⁶ HORKÝ, O. Diskurze a praktiky české rozvojové spolupráce, s. 127 - 135

skupiny a podskupiny až po jednotlivé možné příčiny. Nicméně je nutné upozornit čtenáře na fakt, že přesto nebyly příčiny ani v nejmenším vyjmenovány všechny. Pouze jmenování těchto příčin by přesahovalo rámec této práce.

V další části byly hodnoceny vybrané nástroje navrhované jako možná řešení, či dílčí zlepšení směřující k dlouhodobému ekonomickému rozvoji (a tím redukcí chudoby). Nejprve byly rozebrány iniciativy ze strany rozvinutých zemí, zejména tedy ve spojitosti s rozvojovou pomocí, administrativními a institucionálními výpomocemi, obchodní a vojenskou politikou. Kladně byla hodnocena možná pomoc při tvorbě stanov a norem v oblastech, které představují významné překážky v rozvoji afrických států, také možné směřování obchodní politiky umožňující africkým exportérům proniknout na světové trhy. Diskutovaným a poměrně kritizovaným nástrojem byla současná podoba rozvojové pomoci na africkém kontinentě. V druhé části byly uvedeny nástroje domácí iniciativy, která je zároveň považována za nezbytný krok k rozvoji těchto zemí. Jednalo se zejména o cílení do finančního sektoru a soukromého sektoru.

V rámci třetí části byly navrhnuty možné cesty, umožňující africkým zemím zajištění ekonomického rozvoje, opět odrážející důležitost domácích aktivit. V závěru byly vytyčeny některé prvky, které by měla současná i budoucí rozvojová pomoc splňovat, spolu s možnou inovativní variantou rozvojové pomoci a doporučením jejího současného směřování.

6. Závěr

Hlavním tématem této diplomové práce bylo kritické zhodnocení vybraných současných a navrhovaných konceptů boje s chudobou.

Úvodní část práce se zabývala problematikou chudoby, jejím definováním, členěním a stručnou genezi, dále pak také způsoby jejího měření pro účely správné interpretace dat uvedených v následujících kapitolách. S ohledem na stále se vyskytující nedostatky v oblasti měření chudoby, byl nastíněn vývoj indikátorů měření chudoby v čase, vysvětleny některé v současnosti nejvíce používané ukazatele (PPP, HDI) a uvedeny příklady nejnovějších komplexních indikátorů chudoby (HPI, MPI). Dále byl vymezen základní rámec fungování zahraniční pomoci pro snazší orientaci v oblasti Oficiální rozvojové pomoci, jako možné příčiny, ale i řešení chudoby v zemích SSA. Těm byl také věnován konec úvodní části zachycující jejich stručný vývoj do dnešní doby, pro pochopení problémů, kterým současné státy SSA čelí. Čímž jsem zároveň částečně předdefinovala příčiny chudoby na africkém kontinentě (historické, geopolitické, přírodní).

Hlavní část práce poskytla odpovědi na dvě základní otázky. Je současný koncept boje proti chudobě představovaný platformou OSN v zemích SSA účinný? Na základě reálného vývoje plnění Rozvojových cílů tisíciletí (MGDs) prostřednictvím vybraných indikátorů od roku 1990 do roku 2008 bylo zjištěno, že nebylo dosaženo žádného znatelného zlepšení v redukci základních projevů chudoby v zemích SSA za dobu poskytování Oficiální rozvojové pomoci (ODA). S ohledem i na kritické zhodnocení teoretického základu tohoto modelu, kde byly nedostatky spatřovány zejména v nedostatečném zohlednění příčin chudoby v subsaharské Africe, či absenci měnící se úrovně technologií, považuji tento koncept v jeho současné podobě za neúčinný. Zodpovězením druhé otázky, existují-li nějaké jiné návrhy řešení, či dílčí nástroje cíleně vedené na redukci chudoby a stimulaci ekonomického rozvoje v zemích SSA, byl splněn další podcíl této diplomové práce. Byly nabídnuty nástroje ryze domácího charakteru upřednostňované zejména Dambisou Moyo¹⁵⁷, dále aktivity kladoucí důraz na oboustrannou spolupráci, či iniciativy ze strany

---

¹⁵⁷ MOYO, D. Dead Aid: why aid is not working and how there is another way for Africa, 2010

rozvinutých zemí navrhované Paulem Collierem.¹⁵⁸ Kritické prvky jsou spatřovány zejména v praktickém zavedení některých nástrojů, například v oblasti mezinárodních stanov a chart, či vojenských intervencích. Dále zde byla také v širší míře rozebrána negativa Oficiální rozvojové pomoci směřující do zemí SSA.

Závěrečná část práce poskytuje ucelené shrnutí příčin chudoby v SSA, ze kterých vychází následné shrnutí uvedených nástrojů, na jehož základě byly předloženy závěry a vlastní doporučení. Vzhledem k dosaženým zjištěním a hodnocením považují za základní krok a nezbytný krok v redukci chudoby domácí iniciativu vycházející z konkrétních podmínek daného státu SSA. Zahraniční pomoc by měla mít pouze vedlejší doplňkový charakter. Následuje předložení závěrečného shrnutí doporučení.

Závěrečná doporučení

- **Domácí iniciativa**

- ⇒ *Mobilizace finančního sektoru* – Akomodace bankovního sektoru na místní podmínky, prostřednictvím mikro úvěrů a mikro spoření (kolektivní), hybridních bankovních struktur.
- ⇒ *Na úrovni státu* - Proniknutí na kapitálové trhy, zavedení daňového systému, či podpora remitencí a potřebných reforem.
- ⇒ *Oblast obchodní politiky* - Posílení vztahů a podpory spolupráce v rámci afrického kontinentu, z hlediska světového obchodu důraz na zajištění vzájemně výhodných podmínek, zejména s ohledem na sílící africko-čínskou obchodní spolupráci, ale i se zeměmi EU či USA.

- **Rozvinuté země**

- ⇒ *Obchodní politika* – Odstranění, či minimalizace celních a jiných obchodních bariér vůči africkým vývozcům, posílení vlivu Fair trade.

---

¹⁵⁸ COLLIER, P. Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím, 2009

- ⇒ *Administrativní výpomoc* - Tvorba směrnic a právních regulací zaměřující se na problematické oblasti rozvojových zemí
- ⇒ *Oficiální rozvojová pomoc* - 3 základní prvky – Nepřekračovat stanovené max. % HNP příjemce, vycházet z potřeb místních lidí a separování se od obchodních ambicí jednotlivých dárcovských zemí. Současné směřování rozvojové pomoci cílit zejména do oblasti rozvoje infrastruktury, podpory místních výrobců a udržitelné energetiky.
- ⇒ *Česká rozvojová pomoc* – Cílení na menší počet zemí, směřování více do nejméně rozvinutých zemí, větší systematicčnost, podporovat otevřená výběrová řízení, zajištění větší transparentnosti v rámci dvoustranné pomoci prioritním, programovým a projektovým zemím.

Seznam použité literatury

- [1] BOONE, P. Politics and the Effectiveness of Foreign Aid, *European Economic Review*, 1996. č. 40. s. 289 – 329. ISSN 0014-2921.
- [2] COLLIER, P. *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím.* Přel. Bendlíková K., Brabec M. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 217s. ISBN 978-80-7429-010-7.
- [3] ČAPEK, O. Chudoba v jednotné ekonomice, Americké pojetí chudoby. *Marathon*. 2004, roč.9, č. 51, s. 22-27. ISSN 1211-8591.
- [4] EASTERLY, W. *Břímě bílého muže, proč pomoc západu třetímu světu selhává?* Přel. Jaroslav Veis. 1.vyd. Praha: Academia 2010, ISBN 978-80-200-1776-5.
- [5] HIATT, S. et al. *A Game as old as Empire: the secret world of economic hit men and the web of global corruption*. 1st ed. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 2008. 310 s. ISBN 978-1-57675-395-8.
- [6] HORKÝ, O. *Diskurze a praktiky české rozvojové spolupráce*. [disertační práce]. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2010. 160 s.
- [7] KRAFT, J., FÁREK J., *Světová ekonomika a ekonomická integrace v období globalizace*. 2.vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. s. 252 ISBN 978-80-7372-413-9.
- [8] KANBUR, R. Poverty disconnected, *Finance & Development*, 2009, č. 12. s. 23. ISSN 1564-5142.
- [9] MOYO, D. *Dead Aid: why aid is not working and how there is another way for Africa*. 2nd ed. London : Penguin Books, 2010, 183 s. ISBN 978-0-141-03118-7.
- [10] NORBERG, J. *Globalizace*. Přel. T. Urbanová. 1.vyd. Praha: Liberální institut, 2006. 203 s. ISBN 80-86389-44-8.
- [11] SOCIAL WATCH, *Právo nežit v chudobě: Chudoba jako porušování lidských práv*. Přel. Rudol Převrátíl. 1.vyd. Praha.: FILOSOFA, 2010. s.142. ISBN 978-80-7007-321-6.

- [12] TOŽIČKA, T. *Příliš vzdálené cíle*, Praha : Education, a.s. 2008. 70 s. ISBN 978-80-254-3279-2.
- [13] TOŽIČKA, T. et al. *Česko proti chudobě*, Praha: Educon, 2006. 44 s. ISBN 978-80-254-5566-1.
- [14] UNITED NATIONS. *Millennium development goals report 2010*. New York: DESA, 2010. 75 s. ISBN 978-92-1-101218-7.
- [15] UNITED NATIONS POPULATION FUND, *State of world population 2004: the Cairo Consensus at ten: Population, Reproductive Health and the Global Effort to End Poverty*. 1st ed. USA: UNFPA, 2004. 115 s. ISBN 0-89714-720-0.
- [16] UNDP. *Human development report 2010: the real wealth of nations*. 2nd ed. New York: Communication Development Incorporated, 2010. 226 s. ISBN 9780230284456 90101.
- [17] UNTACT, UNITED NATIONS, *The least developed countries report 2004*, New York, Geneva :United Nations, 2004. 362 s. ISBN 92-1-112581-2.
- [18] ZÁHOŘÍK, J. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 150 s. ISBN 978- 80-7422-021-0.
- [19] BAUER, M. CHYTILOVÁ J. *Opomíjená heterogenita lidí, aneb proč Afrika dlouhodobě neroste*[online]. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd. IES. 2006, č. 18 [cit. 2011-03-15]. Dostupný z WWW: <http://ideas.repec.org/p/fau/wpaper/wp2006_18.html>.
- [20] Deaton, A. *Price indexes, inequality, and measurement of world poverty* [online]. 2010, Princeton University [cit. 2010-11-27]. Dostupný z : <<http://www.princeton.edu/~deaton/downloads/presidential%20address%2019january%202010%20all.pdf>>.
- [21] EVROPSKÁ KOMISE. *2010 Evropský rok boje proti chudobě* [online]. Evropská unie [cit. 2010-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.2010againstopoverty.eu/about/tackling.html?langid=cs>>.
- [22] HALAXA, P. Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí. In JEHLIČKA, P. *Stát, prostor, politika - vybrané kapitoly z politické geografie*[online].

Praha: Karlova Univerzita, Přírodovědecká fakulta, 2000 [cit. 2011-03-10].

Dostupný z : WWW < <http://prg.xf.cz/kniha/kap4.htm>>.

- [23] POGGE, T., REDDY, S. *How Not to Count the Poor. Debates on measurement of Global Poverty*. Oxford, Oxford University Press, 2009 [cit. 2011-03-28].
Dostupný z WWW: <<http://www.socialanalysis.org>>
- [24] PUTNA, M. *Rozvojové cíle tisíciletí a jejich plnění* [diplomová práce, online].
Brno : Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2009. s. [cit. 2011-01-18]. Dostupný z WWW : < http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_255.pdf>
- [25] SACHS, J. *Ending Africa's poverty trap* [online]. Brooking Papers on Economic Activity 1, 2004 [cit. 2011-03-28]. Dostupný z: WWW
<<http://www.unmillenniumproject.org/documents/BPEAEndingAfricasPovertyTrapFinal.pdf>>.
- [26] TOMEŠ, I. *Pohled na chudobu jako na sociální událost: Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*[online]. Praha : Socioklub, 1996, s. 126 – 130 [cit. 2011-01-18]. Dostupný z WWW : < <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/ch/chudoba/o-chudobe-jako-o-socialni-udalosti.html>>.
- [27] TOŽIČKA, T. *Chudší než jsme mysleli*, [online]. Praha : Literární noviny, č.31, 2008 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW:
<http://literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=5617&rok=2008&cislo=31>.
- [28] UNITED NATIONS. *Investing in Development A Practical Plan To Achieve Millennium Development Goals*. [online]. New York, 2005 [cit. 2011-01-21].
Dostupný z WWW : <<http://www.unmillenniumproject.org/reports/index.htm>>.
- [29] UNITED NATIONS. The official list of MDG indicators [online]. Millenium development goals website, 2008 [cit. 2011-02-11]. Dostupný z WWW:
<<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Attach/Indicators/OfficialList2008.pdf>>
- [30] UNITED NATIONS. *Millennium development goals report 2009* [online]. New York: DESA. 2009 [cit. 2010-11-04]. Dostupný z WWW:
<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2009/MDG_Report_2009_En.pdf>.

- [31] UNITED NATIONS. *What is poverty? Concepts and measures* [online]. International Poverty Center, Poverty in Focus, prosinec 2006, [cit. 2011-01-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.undp-povertycentre.org/pub/IPCPovertyInFocus9.pdf>>.
- [32] WHITTLE, D. KURAISHI, M. *Competing with Central Planning: Marketplaces for International Aid* [online]. 2010 [cit. 2011-03-27]. Dostupný z : <<http://www.globalgiving.org/howitworks.html>>.

Seznam příloh

PŘÍLOHA A: SEZNAM NEJMÉNĚ ROZVINUTÝCH ZEMÍ SVĚTA	1
PŘÍLOHA B: JMENNÝ SEZNAM ZEMÍ SSA.....	1
PŘÍLOHA C: AMERICKÁ POMOC AFRICE V LETECH 1946-1967	1
PŘÍLOHA D: ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCILETÍ, ÚKOLY A INDIKÁTORY MĚŘENÍ.....	2
PŘÍLOHA E: MAPA REGIONÁLNÍHO SESKUPENÍ DLE OSN	1
PŘÍLOHA F: MATICE PŘÍČIN AFRICKÉ CHUDOBY	1

Příloha A: Seznam nejméně rozvinutých zemí světa

- **Afrika (34 zemí)**

Angola
Benin
Burkina Faso
Burundi
Cape Verde
Central African Republic
Chad
Comoros
Democratic Republic of Congo
Djibouti
Equatorial Guinea
Eritrea
Ethiopia
The Gambia
Guinea
Guinea-Bissau
Lesotho

Liberia
Madagascar
Malawi
Mali
Mauritania
Mozambique
Niger
Rwanda
São Tomé and Príncipe
Senegal
Sierra Leone
Somalia
Sudan
Tanzania
Togo
Uganda
Zambia

- **Asie a Pacifik (15 zemí)**

Afghanistan
Bangladesh
Bhutan
Cambodia
Kiribati
Lao PDR
Maldives
Yemen

Myanmar
Nepal
Samoa
Solomon Islands
Timor-Leste
Tuvalu
Vanuatu

- **Latinská Amerika a Karibik**

Haiti

Zdroj : UNTACT, UNITED NATIONS, The least developed countries

Příloha B: Jmenný seznam zemí SSA

Angola	Keňa
Benin	Lesotho
Botswana	Libérie
Burkina	Faso Madagaskar
Burundi	Malawi
Camerún	Mali
Capo Verde	Mauritánie
Středoafriická republika	Mozambik
Komoros	Namibie
Kongo	Niger
Pobřeží slonoviny	Nigerie
Demokratická republika Kongo (Zaire)	Rwanda
Djibouti	Senegal
Ethiopie	Sierra Leone
Gabon	JAR
Gambie	Swazilsko
Ghana	Togo
Guinea	Uganda
Guinea-Bissau	Tanzánie
Čad	Zambie

Zdroj: ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, 2010

Příloha C: Americká pomoc Africe v letech 1946-1967

Země	Celková pomoc v mil. USD
Alžírsko	193,2
Benin	10,5
Botswana	5,1
Burkina Faso	9,6
Burundi	6,8
Čad	7,4
Egypt	1038,9
Etiopie	222,3
Gabon	7
Gambie	1
Ghana	209,9
Guinea	71,4
Kamerun	28,3
Keňa	59,7
Kongo- Brazzaville	2,1
Kongo- Kinshasa	372,8
Lesotho	2,1
Libérie	243,2
Libye	208,5
Madagaskar	12,5
Malawi	14
Mali	18,6
Maroko	586,7
Mauretanie	3,4
Mauritius	0,5
Niger	12,9
Nigérie	207,2
Pobřeží slonoviny	32,8
Rwanda	6,1
Senegal	27,8
Sierra Leone	36,2
Somálsko	68,5
Středoafriická republika	4,4
Súdán	127,4
Svazijsko	0,1
Tanzanie	56,4
Togo	13,2
Tunisko	521,1
Uganda	27,9
Zambie	49,2
Zimbabwe	7

Zdroj: ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace, 2010, s. 18

Příloha D: Rozvojové cíle tisíciletí, úkoly a indikátory měření

Official list of MDG indicators

All indicators should be disaggregated by sex and urban/rural as far as possible.

Effective 15 January 2008

Millennium Development Goals (MDGs)	
Goals and Targets (from the Millennium Declaration)	Indicators for monitoring progress
Goal 1: Eradicate extreme poverty and hunger	
Target 1.A: Halve, between 1990 and 2015, the proportion of people whose income is less than one dollar a day	1.1 Proportion of population below \$1 (PPP) per day ^a 1.2 Poverty gap ratio 1.3 Share of poorest quintile in national consumption
Target 1.B: Achieve full and productive employment and decent work for all, including women and young people	1.4 Growth rate of GDP per person employed 1.5 Employment-to-population ratio 1.6 Proportion of employed people living below \$1 (PPP) per day 1.7 Proportion of own-account and contributing family workers in total employment
Target 1.C: Halve, between 1990 and 2015, the proportion of people who suffer from hunger	1.8 Prevalence of underweight children under-five years of age 1.9 Proportion of population below minimum level of dietary energy consumption
Goal 2: Achieve universal primary education	
Target 2.A: Ensure that, by 2015, children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling	2.1 Net enrolment ratio in primary education 2.2 Proportion of pupils starting grade 1 who reach last grade of primary 2.3 Literacy rate of 15-24 year-olds, women and men
Goal 3: Promote gender equality and empower women	
Target 3.A: Eliminate gender disparity in primary and secondary education, preferably by 2005, and in all levels of education no later than 2015	3.1 Ratios of girls to boys in primary, secondary and tertiary education 3.2 Share of women in wage employment in the non-agricultural sector 3.3 Proportion of seats held by women in national parliament
Goal 4: Reduce child mortality	
Target 4.A: Reduce by two-thirds, between 1990 and 2015, the under-five mortality rate	4.1 Under-five mortality rate 4.2 Infant mortality rate 4.3 Proportion of 1 year-old children immunised against measles
Goal 5: Improve maternal health	
Target 5.A: Reduce by three quarters, between 1990 and 2015, the maternal mortality ratio	5.1 Maternal mortality ratio 5.2 Proportion of births attended by skilled health personnel
Target 5.B: Achieve, by 2015, universal access to reproductive health	5.3 Contraceptive prevalence rate 5.4 Adolescent birth rate 5.5 Antenatal care coverage (at least one visit and at least four visits) 5.6 Unmet need for family planning
Goal 6: Combat HIV/AIDS, malaria and other diseases	
Target 6.A: Have halted by 2015 and begun to reverse the spread of HIV/AIDS	6.1 HIV prevalence among population aged 15-24 years 6.2 Condom use at last high-risk sex 6.3 Proportion of population aged 15-24 years with comprehensive correct knowledge of HIV/AIDS 6.4 Ratio of school attendance of orphans to school attendance of non-orphans aged 10-14 years
Target 6.B: Achieve, by 2010, universal access to treatment for HIV/AIDS for all those who need it	6.5 Proportion of population with advanced HIV infection with access to antiretroviral drugs
Target 6.C: Have halted by 2015 and begun to reverse the incidence of malaria and other major diseases	6.6 Incidence and death rates associated with malaria 6.7 Proportion of children under 5 sleeping under insecticide-treated bednets 6.8 Proportion of children under 5 with fever who are treated with appropriate anti-malarial drugs 6.9 Incidence, prevalence and death rates associated with tuberculosis 6.10 Proportion of tuberculosis cases detected and cured under directly observed treatment short course

Goal 7: Ensure environmental sustainability	
Target 7.A: Integrate the principles of sustainable development into country policies and programmes and reverse the loss of environmental resources	7.1 Proportion of land area covered by forest 7.2 CO ₂ emissions, total, per capita and per \$1 GDP (PPP) 7.3 Consumption of ozone-depleting substances 7.4 Proportion of fish stocks within safe biological limits 7.5 Proportion of total water resources used 7.6 Proportion of terrestrial and marine areas protected 7.7 Proportion of species threatened with extinction
Target 7.B: Reduce biodiversity loss, achieving, by 2010, a significant reduction in the rate of loss	
Target 7.C: Halve, by 2015, the proportion of people without sustainable access to safe drinking water and basic sanitation	7.8 Proportion of population using an improved drinking water source 7.9 Proportion of population using an improved sanitation facility
Target 7.D: By 2020, to have achieved a significant improvement in the lives of at least 100 million slum dwellers	7.10 Proportion of urban population living in slums ^b
Goal 8: Develop a global partnership for development	
Target 8.A: Develop further an open, rule-based, predictable, non-discriminatory trading and financial system Includes a commitment to good governance, development and poverty reduction – both nationally and internationally	<i>Some of the indicators listed below are monitored separately for the least developed countries (LDCs), Africa, landlocked developing countries and small island developing States.</i> <u>Official development assistance (ODA)</u> 8.1 Net ODA, total and to the least developed countries, as percentage of OECD/DAC donors' gross national income 8.2 Proportion of total bilateral, sector-allocable ODA of OECD/DAC donors to basic social services (basic education, primary health care, nutrition, safe water and sanitation) 8.3 Proportion of bilateral official development assistance of OECD/DAC donors that is untied 8.4 ODA received in landlocked developing countries as a proportion of their gross national incomes 8.5 ODA received in small island developing States as a proportion of their gross national incomes
Target 8.B: Address the special needs of the least developed countries Includes: tariff and quota free access for the least developed countries' exports; enhanced programme of debt relief for heavily indebted poor countries (HIPC) and cancellation of official bilateral debt; and more generous ODA for countries committed to poverty reduction	<u>Market access</u> 8.6 Proportion of total developed country imports (by value and excluding arms) from developing countries and least developed countries, admitted free of duty 8.7 Average tariffs imposed by developed countries on agricultural products and textiles and clothing from developing countries 8.8 Agricultural support estimate for OECD countries as a percentage of their gross domestic product 8.9 Proportion of ODA provided to help build trade capacity
Target 8.C: Address the special needs of landlocked developing countries and small island developing States (through the Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States and the outcome of the twenty-second special session of the General Assembly)	<u>Debt sustainability</u> 8.10 Total number of countries that have reached their HIPC decision points and number that have reached their HIPC completion points (cumulative) 8.11 Debt relief committed under HIPC and MDRI Initiatives 8.12 Debt service as a percentage of exports of goods and services
Target 8.D: Deal comprehensively with the debt problems of developing countries through national and international measures in order to make debt sustainable in the long term	
Target 8.E: In cooperation with pharmaceutical companies, provide access to affordable essential drugs in developing countries	8.13 Proportion of population with access to affordable essential drugs on a sustainable basis
Target 8.F: In cooperation with the private sector, make available the benefits of new technologies, especially information and communications	8.14 Telephone lines per 100 population 8.15 Cellular subscribers per 100 population 8.16 Internet users per 100 population

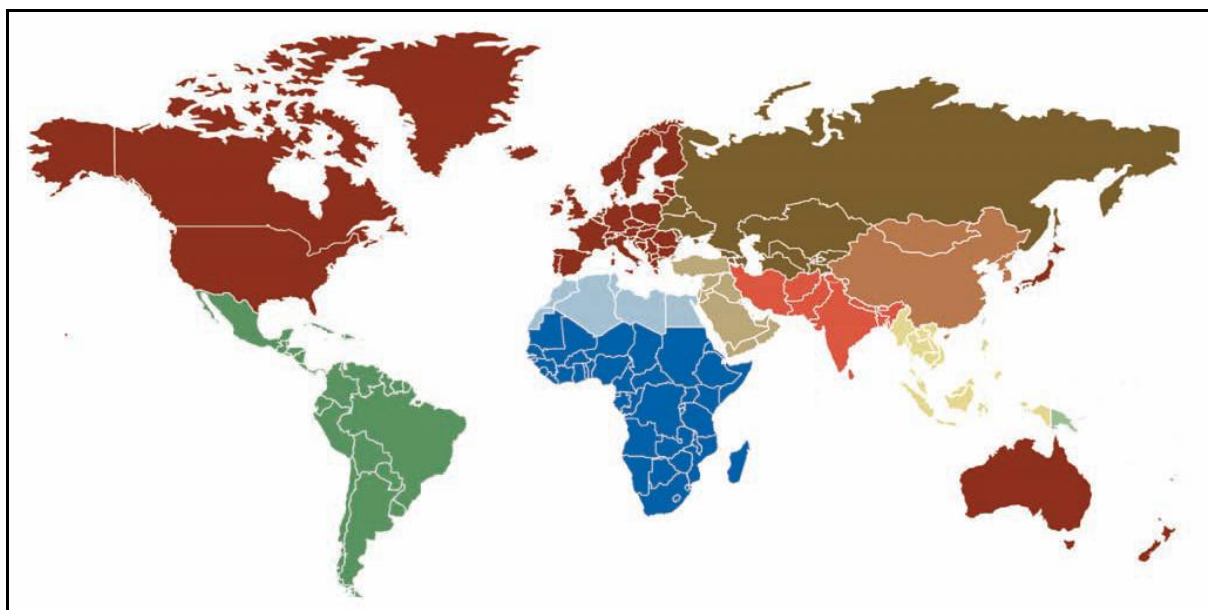
The Millennium Development Goals and targets come from the Millennium Declaration, signed by 189 countries, including 147 heads of State and Government, in September 2000 (<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>) and from further agreement by member states at the 2005 World Summit (Resolution adopted by the General Assembly - A/RES/60/1, <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=A/RES/60/1>). The goals and targets are interrelated and should be seen as a whole. They represent a partnership between the developed countries and the developing countries "to create an environment – at the national and global levels alike – which is conducive to development and the elimination of poverty".

^a For monitoring country poverty trends, indicators based on national poverty lines should be used, where available.

^b The actual proportion of people living in slums is measured by a proxy, represented by the urban population living in households with at least one of the four characteristics: (a) lack of access to improved water supply; (b) lack of access to improved sanitation; (c) overcrowding (3 or more persons per room); and (d) dwellings made of non-durable material.

Zdroj: UNITED NATIONS. The official list of MDG indicators, 2008

Příloha E: Mapa regionálního seskupení dle OSN

- Developed regions
- Countries of the Commonwealth of Independent States (CIS)
- Northern Africa
- Sub-Saharan Africa
- South-Eastern Asia
- Oceania
- Eastern Asia
- Southern Asia
- Western Asia
- Latin America & the Caribbean

Zdroj : UNITED NATIONS. Millennium development goals, 2010

Příloha F: Matice příčin africké chudoby

	<i>Externí síly</i>	<i>Interní volby</i>
<i>Chování vlády</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dědictví kolonialismu: Etnická různorodost uvnitř států a malá velikost afrických států Příčiny <ul style="list-style-type: none"> ○ Uměle vytvořené hranice států vs. silná kmenová pouta ○ Malé domácí trhy vs. efektivní úroveň produkce; nízká míra technologické inovace Důsledky <ul style="list-style-type: none"> ○ Nízká míra kooperace na úrovni států, ○ Častější konflikty mezi zeměmi i uvnitř jednotlivých zemí ○ Nízká konkurenceschopnost a nedostatek investic ▪ Deformace rozvojovou pomocí Příčiny <ul style="list-style-type: none"> ○ Nevhodné formy rozvojové pomoci ○ Přenesení zodpovědnosti na donátory Důsledky <ul style="list-style-type: none"> ○ Nízká motivace dobře vládnout ○ Podemílání autonomního rozvoje demokracie a nezávislosti 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selhání afrických vlád a špatné hospodářské politiky Příčiny <ul style="list-style-type: none"> ○ Vysoká koncentrace moci, silná kmenová pouta a slabá autonomní tendence k demokratizaci ○ Neadekvátně široké kompetence veřejného sektoru a omezování soukromých aktivit Důsledky <ul style="list-style-type: none"> ○ Korupce a nízká vymahatelnost práva ○ Nízká kvalita veřejných služeb: neefektivní vzdělávací a zdravotní systém, nedostatečná infrastruktura a nespolehlivé dodávky energie ○ Obchodní bariéry: importní kvóty, vysoká cla a daně na export ○ Nízká míra výnosnosti investic Řešení <ul style="list-style-type: none"> ○ Zahraniční pomoc jen pro státy s dobrou správou nebo pomoc navázaná na podmínky Kritika <ul style="list-style-type: none"> ○ Řada států s dobrou správou neroste ○ Ekonomické úspěchy asijské komunity
<i>Chování lidí</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kolonizace mysli Příčiny <ul style="list-style-type: none"> ○ Podřízená pozice Afričanů v koloniální době Důsledky <ul style="list-style-type: none"> ○ Pocit méněcennosti a nedostatek sebevědomí ▪ Nevýhodná geografická poloha Příčiny <ul style="list-style-type: none"> ○ Tropické pásmo, malárie, AIDS ○ Vzdálenost od pobřeží ○ Historicky daná nedostatečnost infrastruktury Důsledky <ul style="list-style-type: none"> ○ Vysoké náklady na transport a tedy nízký mezni produkt kapitálu vedoucí k nedostatku investic ○ Špatné zdraví obyvatel a tedy nízká produktivita práce a chudoba neumožňující úspory Řešení <ul style="list-style-type: none"> ○ Široce pojatá intervence zvenčí (big push) Kritika <ul style="list-style-type: none"> ○ Bohatí Afričané nespoří ○ Ekonomické úspěchy asijské komunity ○ Rychlé znovuoobnovení fyzického kapitálu po negativním šoku 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vzorci chování vycházející z velmi nízké úrovně vzdělanosti a kulturních zvyklostí

Zdroj: BAUER, M. CHYTILOVÁ J. Opomíjená heterogenita lidí, 2008